

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ANDREJA ŠTOK ŠKAPIN

Mentor: predavatelj Marko Kosin

Somentor: asist. mag. Milan Brglez

DIPLOMACIJA SVETEGA SEDEŽA

DIPLOMSKA NALOGA

Povir, 2003

*Ne nam, Gospod, ne nam,
ampak svojemu imenu daj čast
(Psalm 113:9)*

*Za pomoč pri nastajanju naloge se zahvaljujem
mentorju, pred. Marku Kosinu in somentorju, mag. Milanu Brglezu.*

Diplomska naloga je za Emo.

KAZALO

<i>UVODNE MISLI</i>	4
1. POJMOVNA IZHODIŠČA	8
1.1. DIPLOMACIJA	8
1.2. SVETI SEDEŽ, VATIKAN IN CERKEV: EN SUBJEKT ALI TRIJE?.....	12
2. SVETI SEDEŽ KOT SUBJEKT MEDNARODNEGA PRAVA	18
2.1. VPRAŠANJE PRAVICE SVETEGA SEDEŽA DO DIPLOMATSKEGA PREDSTAVLJANJA	24
3. ZGODOVINSKI ORIS DIPLOMACIJE SVETEGA SEDEŽA	27
3.1. OBDOBJE DO USTANOVITVE PAPEŠKE DRŽAVE	27
3.2. OBDOBJE PAPEŠKE DRŽAVE.....	32
3.3. OBDOBJE DO DRUGEGA VATIKANSKEGA KONCILA.....	38
3.4. OBDOBJE PO II. VATIKANSKEM KONCILU.....	41
4. LATERANSKI SPORAZUM IN DRŽAVA VATIKAN	49
5. STRUKTURA IN ORGANIZACIJA SVETEGA SEDEŽA	54
5. 1. ORGANI DIPLOMACIJE SVETEGA SEDEŽA	55
5.1.1. PAPEŽEVI ODPOSLANCI.....	58
5.2. BILATERALNA IN MULTILATERALNA DIPLOMACIJA SVETEGA SEDEŽA	64
5.2.1. BILATERALNA DIPLOMACIJA	66
5.2.2. MULTILATERALNA DIPLOMACIJA.....	68
ZAKLJUČEK	72
UPORABLJENI VIRI	75
PRILOGA A: Seznam držav in mednarodnih organizacij, s katerimi ima Sveti sedež vzpostavljene diplomatske odnose	84
PRILOGA B: Besedilo resolucije št. 253 ameriškega kongresa iz leta 2000.	93

UVODNE MISLI

V sistemu mednarodnih odnosov države in ostali subjekti mednarodnega prava komunicirajo drug z drugim. To lahko storijo v okvirih formalne komunikacije, obstaja pa še nešteto drugih načinov, da države sporočijo drugim svoja stališča, poglede, želje in tudi grožnje. Za to so primerne tiskovne konference, banketi, sporočila lahko razberemo tudi iz izjav vladnih uslužbencev. Predpogoj za komunikacijo je v vsakem primeru diplomatsko priznanje države, iz katerega sledi navezovanje diplomatskih odnosov in končno izmenjava diplomatskih predstavnikov.

Danes se zdi navkljub večjemu številu mednarodnopravnih subjektov skoraj nepredstavljivo, da številne države in mednarodne institucije priznavajo Svetemu sedežu mednarodnopravno subjektiviteto, iz katere izhaja tudi pravica do izmenjave diplomatskih predstavnikov. Diplomacija Svetega sedeža ni nov pojav, temveč sega daleč v preteklost. Ko so se zahodnoevropske države šele začele zavedati pomena diplomatskih stikov, je imel rimski škof že razvejano mrežo poslancev po različnih evropskih dvorih in tudi zunaj Evrope. Diplomacija se zdi s stališča tistega, ki jo izvaja, vedno egoistična – teži k doseganju svojih interesov in svojih ciljev. Nič drugačna ni papeška diplomacija. Čeprav tu ne moremo govoriti o doseganju nekih nacionalnih interesov s pomočjo diplomacije, lahko vendarle govorimo o cilju, ki ga zasleduje papeška diplomacija – širiti krščansko vero in njene vrednote. Cilj se zdi skozi stoletja vedno enak, instrumenti diplomacije pa se spreminjajo; kot se spreminjajo okoliščine, v katerih je papeška diplomacija delovala, tako se jim je ta morala prilagajati.

Papeštvo samo obstaja na svetu že skoraj dve tisočletji zato lahko brez kakršnega koli dvoma trdimo, da je najstarejša mednarodna institucija. Glede na to, kako se je Sveti sedež uspel prilagoditi situacijam in različnim okoliščinam, pa lahko rečemo tudi, da je propad Svetega sedeža ali Rimskokatoliške Cerkve (RKC) še daleč. Iz razmeroma maloštevilne skupnosti prvih kristjanov se je krščanstvo razširilo najprej po celotni tedanji Evropi, s petnajstim stoletjem pa celo čez meje Evrope – predvsem v Latinsko Ameriko. Vedno bolj številčna vera je zahtevala oblikovanje hierarhične politične organizacije, katere glavni namen je bil doseči in ohraniti moč, oblast. Razpad imperija Karla Velikega, boj za investituro, reformacija, nova gibanja in ideje vse od petnajstega stoletja naprej niso uspeli zmanjšati moči papeštva. Lahko bi celo rekli, da je v vsakem

posameznem obdobju papeštvo oblikovalo drugačen stil, metode in orientacije diplomacije.

Ko suverena država vzpostavi diplomatske stike z drugo državo, ji s tem prizna neodvisnost, suverenost, neke vrste zunanjo legitimnost. Ko pa država vzpostavi diplomatske stike z Rimskokatoliško cerkvijo, oziroma s Svetim sedežem kot vrhovnim organom RKC, ji s tem prizna suverenost, prav takšno, kot jo imajo države na teritorialnem področju, le da je ta suverenost duhovne, spiritualne narave. Sveti sedež in državo Vatikan velikokrat imenujemo s skupnim imenom Vatikan, vendar moramo strogo ločiti med pojmom, ta dva pojma pa ločevati od pojma Rimskokatoliške Cerkve. Papež kot rimski škof in suveren vatikanske države nima na voljo običajnih instrumentov politične moči – vojaško in gospodarsko moč; njegova moč temelji predvsem na karizmi, osebni karizmi in na karizmi papeške funkcije.

Pričujoče diplomsko delo ima namenoma precej širok naslov Diplomacija Svetega sedeža. Pod tem pojmom ne razumemo le diplomacije v njenem najožjem pomenu, kot instrument zunanje politike, ki se odraža skozi diplomatski aparat, temveč tudi oblike, naravo, način izvajanja, strateško orientacijo diplomacije Svetega sedeža na čelu s papežem. Zato se bomo usmerili tako v preučevanje diplomacije v njenem širšem kot tudi ožjem smislu. Papež na čelu Svetega sedeža lahko deluje v prid Rimskokatoliške cerkve, kot vrhovni poglavar Cerkve ali kot voditelj diplomatsko političnega središča – mesta Vatikan. Sveti sedež je za dosego svojih ciljev iskal zaveznike med različnimi silami, tudi takimi, ki niso bile niti najmanj religiozne narave. Diplomacija Svetega sedeža sledi spremembam v svetu in se nanje učinkovito prilagaja. Pravica do izmenjevanja diplomatskih predstavnikov je pravica, ki pritiče mednarodnopravnim subjektom. Še do leta 1870 skoraj ni bilo dvoma o mednarodnopravni subjektiviteti Svetega sedeža. Papež je bil vrhovni poglavar, voljeni monarh papeške države, ki je zaradi italijanske unifikacije prišla pod oblast Kraljevine Italije. Ureditev rimskega vprašanja in ustanovitev Države Vatikan, ki predstavlja teritorialno bazo za delovanje Svetega sedeža, je v svetu edinstven primer, ki je sprožil nemalo razpravljanj med pravniki mednarodnega prava.

V nalogi bomo poskušali odgovoriti na delovno vprašanje, ali je kvalitetna diplomacija Svetega sedeža, vrhovnega organa Rimskokatoliške cerkve, za katerega je v mednarodni praksi nesporno, da je subjekt mednarodnega prava *sui generis*, ki se je v različnih obdobjih v zgodovini mednarodnih odnosov znašel tudi v situacijah, ko je bil ogrožen njegov obstoj, zaslužna za to, da je uspel preživeti do današnjega dne in

ohraniti relativno velik vpliv na miselnost, kulturo in politične odnose v današnjem času. Glede na izgubo teritorialne suverenosti nad papeško državo v letu 1870 lahko namreč sklepamo, da izhaja pravica do diplomatskega predstavljanja iz spiritualne suverenosti Svetega sedeža in ne iz teritorialne suverenosti, kot to velja za suverene države.

Torej je cilj pričujoče diplomske naloge predvsem najti temelje, iz katerih izhaja aktivna in pasivna pravica do predstavljanja Svetega sedeža. Z zgodovinskorazvojno analizo bomo poskušali prikazati, kako se je Sveti sedež v zgodovinskem razvoju uspel uveljaviti v mednarodnih odnosih, še posebej pa se bomo osredotočili na obdobje po letu 1870, ki za Sveti sedež zaradi izgube ozemlja pomeni pomembno prelomnico. Omejenost časa in prostora v besedilu pa nam ne dovoljujeta, da bi se posvetili podrobnejšemu preučevanju nekaterih drugih aspektov diplomacije Svetega sedeža, kot so npr. odnosi Svetega sedeža s posameznimi državami (tudi z Republiko Slovenijo). Verjamemo namreč, da si te teme, ki so neposredno povezane s diplomacijo Svetega sedeža, zaslužijo samostojno obravnavo.

Vsebina diplomske naloge je razdeljena na več sklopov. V prvem poglavju smo podali opredelitve temeljnih pojmov. Pri tem smo v večji meri uporabljali sekundarne vire in mnenja avtorjev, ki se ukvarjajo z dotično problematiko. Pri opredelitvi primata Petrovega prestola pa smo se posluževali tudi primarnih virov, ki jih je na tem področju razmeroma veliko. Kar nekaj internetnih univerzitetnih strani ponuja širok izbor srednjeveških tekstov, od katerih smo izbrali le tiste, ki se neposredno vežejo na primat Petrovega prestola. Želeli smo namreč prikazati razvoj primata sedeža svetega Petra, ki je v razvoju diplomacije Svetega sedeža odigral pomembno vlogo.

Drugo poglavje je namenjeno obravnavi Svetega sedeža kot subjekta mednarodnega prava. Poskušali bomo opredeliti osnove, iz katerih izhaja subjektiviteta Svetega sedeža in pravica le-tega do diplomatskega predstavljanja. O tem vprašanju danes ne obstaja veliko primarnih in sekundarnih virov, zato smo tu predvsem navajali mnenja posameznih avtorjev in jih analizirali.

Tretje poglavje je namenjeno zgodovinskemu orisu diplomacije Svetega sedeža, ki je razdeljeno na štiri zgodovinska obdobja. Zanimalo nas je predvsem, kakšna je bila diplomacija Svetega sedeža v posameznem obdobju in katere so bile njene glavne usmeritve, pri čemer smo se posluževali tako primarnih kot sekundarnih virov. Poskušali smo najti temelje za diplomacijo Svetega sedeža, kot obstaja danes. Le-ta je namreč pogojena z zgodovinskimi okoliščinami, zato se zgodovinskemu opisu skoraj ne

moremo izogniti. Posebno nam je bila v pomoč uradna stran Svetega sedeža, kjer so dostopna vsa apostolska pisma, enciklike, dekreti, apostolske konstitucije itd., in uradna stran misije Svetega sedeža pri Organizaciji Združenih narodov

Četrto poglavje je namenjeno opredelitvi Države Vatikan. Le-to v vsakdanjem jeziku velikokrat zamenjujemo s Svetim sedežem, zato se zdi na mestu, da v okviru te naloge opredelimo njen zgodovinski nastanek, notranjo ureditev ter razmerje s Svetim sedežem. Za to smo uporabili predvsem primarne vire: pogodbe in zakone.

Peto poglavje opredeljuje strukturo in organizacijo celotnega Svetega sedeža in zgodovinski razvoj, ki je vodil do današnje ureditve, posebno mesto pa je namenjeno opredelitvi bilateralne in multilateralne diplomacije Svetega sedeža. Naloga želi preučiti diplomacijo Svetega sedeža v njenem najširšem pomenu, zato je nujno potrebno poznati strukturo in organizacijo Svetega sedeža, ki določata smernice in okvire v katerem le-ta deluje. Z analizo virov smo želeli prikazati delovanje Svetega sedeža na mednarodni ravni.

Zaključek je namenjen strnitvi sklepov in ovrednotenju cilja pričujoče diplomske naloge. Diplomski nalogi sta priloženi dve prilogi; priloga A nudi seznam vseh držav, ki imajo s Svetim sedežem vzpostavljene diplomatske stike, torej seznam predstavništev držav pri Svetem sedežu in nunciature Svetega sedeža v drugih državah. S to prilogo smo želeli pokazati, katere države sodijo med, pač glede na rang akreditiranega papeškega odposlanca, t.i. katoliške države in zaradi tega zavzemajo v diplomaciji Svetega sedeža pomembno mesto. Priloga B pa vsebuje besedilo resolucije ameriškega kongresa iz leta 2000, ki predstavlja odgovor na naraščajoče proteste nekaterih nevladnih organizacij in skupin proti delovanju in »članstvu« Svetega sedeža v OZN. Besedilo resolucije je zanimivo zato, ker pokaže v kolikšni meri so bile ZDA pripravljene zavzeti se za, lahko bi rekli, versko organizacijo in kolikšen pomen so ji pripisovale. Vprašanje pa je, ali bi ameriški kongres po vztrajni papeževi diplomatski ofenzivi v času pred vojno v Iraku in zavračanju religiozne retorike Georga W. Busha, danes storil enako.

1. POJMOVNA IZHODIŠČA

Da bi bolje razumeli cilj preučevanja pričujoče naloge, namreč diplomacijo Svetega sedeža, moramo najprej opredeliti pojme. V tem delu bomo najprej opredelili diplomacijo in z njo povezane pojme. Opredelitev Svetega sedeža in Države Vatikan je naloga naslednjih poglavij, zato se bomo v nadaljevanju tega poglavja osredotočili predvsem na opredelitev pojma Rimskokatoliške Cerkve.

1.1. DIPLOMACIJA

Pojem diplomacija ima veliko pomenov. Lahko je drugo ime za zunanjo politiko ali urejene odnose med dvema skupnostima z namenom dogovarjati se o stvareh skupnega interesa. Diplomacija je lahko prav tako pogajanje, dogovarjanje med politično neodvisnimi enotami, državami ali entitetami kot so osvobodilne skupine, transnacionalne organizacije in mednarodne organizacije. Razumemo jo lahko tudi kot birokracijo, »mašinerijo«, ki sodeluje v procesu pogajanj v mednarodni skupnosti in vključuje tako oddelke v lastnem zunanjem ministrstvu kot tudi ambasade v tujini, diplomatski protokol, diplomatske postopke in imunitete; skratka kot večščino, ki je potrebna za uspešna pogajanja. Najpogosteje pa diplomacijo razumemo kot instrument zunanje politike oziroma kot dejavnost, ki je v rokah poklicnih diplomatov (Stern 1998:153).

Kissinger pojmuje diplomacijo kot instrument za prilagajanje (pomirjanje) nasprotij s pomočjo pogajanj in upošteva zgodovinsko izkušnjo, ko so bila diplomatska pogajanja vedno podprta z vojaško silo, ki jo je lahko država uporabila, če je bila diplomatska dejavnost neuspešna (povzeto po Morgenthau 1995:59). Podobno mnenje ima tudi Morgenthau (1995:660-661), ki pojmuje diplomacijo kot instrument metode ustvarjanja predpogojev za trajni mir z naslednjimi nalogami:

- ⇒ diplomacija mora določiti svoje cilje glede na dejansko in potencialno moč, ki jo ima na razpolago za dosego teh ciljev,
- ⇒ diplomacija mora upoštevati cilje drugih držav ter njihovo obstoječo in dosegljivo moč, da dosežejo te cilje,
- ⇒ diplomacija mora določiti, do kakšne mere so ti različni cilji med seboj primerljivi,

⇒ diplomacija mora uporabljati sredstva, primerna za doseg teh ciljev.

Morgenthau daje velik poudarek kvaliteti diplomacije, pojmuje jo kot najpomembnejši, čeprav nestabilen faktor, ki prispeva k moči države. Gre za združitev različnih elementov nacionalne moči tako, da v neki situaciji kar najbolj učinkovito vplivajo na mednarodno situacijo. Sposobna diplomacija lahko z ugodno izrabo skritih potencialov svoje države poveča njeno moč nad raven, ki bi jo glede na ostale faktorje lahko pričakovali. Visoko kvalitetna diplomacija bo cilje in sredstva zunanje politike uskladila z razpoložljivimi viri nacionalne moči. Kot elemente nacionalne moči navaja še geografijo, naravna bogastva, industrijsko zmogljivost, vojaško pripravljenost, prebivalstvo, nacionalni značaj, nacionalno moralo in kvaliteto vlade. Morgenthau (1995:243-245) pravi tudi, da diplomacija v nekem smislu predstavlja možgane nacionalne moči. Država, ki ima ugodno geografsko lego, je samozadostna v hrani, surovinah, industrijskih kapacitetah, je vojaško pripravljena ter premore številno in kvalitetno prebivalstvo, nima pa dobre diplomacije, bo dolgoročno vse svoje prednosti zapravila zaradi nepopolne, potratne in oklevajoče diplomacije. Takšna država se bo morala podrediti drugi državi, katere diplomacija je pripravljena do konca izkoristiti vse elemente moči in s svojim delovanjem nadomestiti primanjkljaje na drugih področjih. Za diplomacijo, ki katalizira različne faktorje, ki sestavljajo nacionalno moč je pomembna stalnost v kvaliteti diplomacije. Morgenthau izenačuje nacionalni interes z doseganjem državne oblasti, kjer pomeni oblast vse, kar sestavlja in vzdržuje nadzor, moč ene države nad drugo (povzeto po Coulumbus, Wolfe 1990:103).

Benko (1997:256-259) pravi, da je diplomacija le eno izmed sredstev za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev. Pravi tudi, da je diplomacija institucija države, ki ji je na formalni ravni poverjena naloga vzdrževati stike z drugimi subjekti v mednarodni skupnosti, in s temi stiki uresničevati svoje interese, upoštevajoč, da je družba substrat države. Da je diplomacija metoda zunanje politike, trdita tudi Russett in Starr (1996:245), ter menita, da diplomacija pomeni tudi medsebojna učinkovanja – vlada z vlado, z vplivanjem na ljudi v drugih vladah, ki lahko izvedejo stvari, za katere želimo, da bi jih njihove vlade izvedle.

Satow (1995:3) opredeljuje diplomacijo kot aplikacijo inteligence in taktnosti pri vzpostavljanju uradnih odnosov med vladami neodvisnih držav; včasih zaobsega tudi njihov odnos do vazalnih držav ali, povedano krajše, razvoj odnosov med državami na miroljuben način. Slovar Oxford English Dictionary opredeljuje diplomacijo kot upravljanje mednarodnih odnosov s pogajanjem, torej z metodo, s katero upravljajo

ambasadorji in poslaniki, kot delo, poklic ali umetnost diplomatov in kot znanje, ki ga uporabljajo pri delu v mednarodnih odnosih in pogajanjih (povzeto po Satow 1995:3).

Pojem diplomacije razgradi na več komponent Ibler (povzeto po Berković 1997:11), ki pravi, da je diplomacija: vodenje državnih poslov na področju zunanje politike preko službenih odnosov z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami; oblika in vsebina odnosov med državami, ki nastajajo in se ohranjajo preko službenih vezi in s katerimi se usklajuje interese posameznih držav z oblikovanjem posebnih sporazumov in splošnega sporazumevanja; sposobnost, veščina vodenja pogajanj z drugimi državami; zunanje predstavljanje države; kariera, poklic, pripadnost krogu ljudi, ki prav tako opravljajo tako delo. Podobno trdi tudi Janković (1988:33), ki opredeljuje diplomacijo kot skupek načinov in sredstev, katerih se država v skladu s svojim zunanjepolitičnim programom poslužuje pri vodenju odnosov z drugimi državami. Janković pa pri tem še poudari, da v mednarodnih odnosih ne delujejo le države, temveč tudi drugi subjekti mednarodnega prava; npr. mednarodne organizacije in osvobodilna gibanja, torej je potrebno upoštevati vse subjekte, ne le države. Janković poleg tega poudari, da lahko diplomacija deluje le med resnično neodvisnimi in suverenimi subjekti.

Ob teh navedbah raznih teoretikov lahko zaključimo, da le-ti diplomacijo najpogosteje pojmujejo kot instrument zunanje politike za doseganje nacionalnega interesa. Za to pa je v zunanji politiki potrebna nacionalna moč. V mednarodni skupnosti z veliko množico subjektov so subjekti v nenehnem konfliktu zaradi uveljavljanja lastnih interesov. Nacionalna moč je politični element, skupek dejavnikov, ki omogočajo državi, da v medsebojnih stikih z drugimi subjekti doseže svoje interese. Če je torej diplomacija države instrument zunanje politike za doseganje interesov, čigave interese potemtakem zasleduje diplomacija Svetega sedeža?

Monsinjur Giobbio opredeljuje papeško diplomacijo kot *»znanost in umetnost, ki temelji na prvenstvu apostolskega sedeža, na odnosu pontifa do univerzalne Cerkve, njena naloga so določanje pravic in dolžnosti, ki izhajajo iz sobivanja Cerkve in države, teži pa k doseganju interesov Svetega sedeža¹ in zagovarja miroljubne odnose med Cerkvijo*

¹ Tu je govora o interesu Svetega sedeža, k doseganju le-tega naj bi pripomogla papeška diplomacija. Zunanja politika in diplomacija Svetega sedeža torej ni doseganje nacionalnega interesa, kot je to običajno pri nacionalnih državah (saj tu tudi ne more biti govora o nacionalnem interesu), temveč doseganje interesa samega Svetega sedeža kot vrhovnega organa Rimskokatoliške cerkve.

in državo.«² (citirano v Graham 1959:10). Diplomacija pa (po mnenju Pavla VI.) naj bi predvsem predstavljala aktivnost odnosov med narodi na osnovi dialoga in spoštovanja medsebojnih pravic v primeru različnih mnenj oz. aktivnost, ko skozi pogajanja in sporazume prevlada moč razuma nad motivi sile (Casaroli povzeto po Cvrle 1992:35).

Diplomacijo lahko razdelimo na več vrst in oblik – govorimo lahko o bilateralni in multilateralni diplomaciji, tradicionalni in parlamentarni diplomaciji, javni in skriti diplomaciji. Bilateralna diplomacija je skupek sredstev in načinov, preko katerih neka država v smislu svojega zunanjepolitičnega programa in skozi institucijo formalnega diplomatskega predstavljanja vodi svoje odnose z neko drugo državo v skladu s pravili in načeli mednarodnega prava (Jankovič 1988:34), medtem, ko je multilateralna diplomacija skupek sredstev in načinov, ki se jih države v mednarodni skupnosti poslužujejo z namenom, da bi uskladile svoje mednarodno-politične programe s skupnimi interesi mednarodne skupnosti in dosegle neka soglasja v skladu z načeli in pravili mednarodnega prava (Jankovič 1988:143). Poseben vidik multilateralne diplomacije predstavlja diplomacija, ki se odvija v okviru mednarodnih organizacij.³

Konec prve svetovne vojne zaznamuje razmejitev med t.i. klasično diplomacijo in sodobno diplomacijo (Benko 1997:260). V obdobju klasične diplomacije so stalna diplomatska predstavništva edina oblika mednarodnega komuniciranja, medtem ko danes ločimo bilateralno in multilateralno diplomacijo, *ad hoc* diplomacijo.... Poleg tega so diplomatske misije v obdobju klasične diplomacije opravljale predvsem politično funkcijo: politično so predstavljale države. Danes je ena glavnih nalog diplomacije tudi uresničevanje ekonomskih ciljev zunanje politike. Klasično diplomacijo zaznamuje tudi tajnost – danes o tajnosti pogodb in sporazumov med državami skoraj ne moremo več govoriti, saj morajo biti vse pogodbe registrirane v sekretariatu OZN. Po prvi svetovni vojni pa je nacionalni interes postal pomembnejši

² »Ecclesiastical diplomacy is the science and art, based on apostolic primacy and the consequent necessary relationship of the pontiff to the universal church, which is directed toward ordering reciprocal rights and duties resulting from the coexistence of the church with the various states and which, while tending constantly to the advancement of the interests of the Holy See at the same time promotes and preserves peaceful relations between the two powers.«

³ Začetki multilateralne diplomacije segajo v preteklost. Že Grki so se v okviru peloponeških vojn posluževali multilateralne diplomacije, značilen primer takšne diplomacije pa predstavlja evropska diplomacija 17.stoletja, s katero so uspešno zaključili tridesetletno vojno in sprejeli sklop sporazumov, med drugimi Münsterskega in Osnabruškega. Jankovič (1988:147) trdi, da je bila multilateralna diplomacija v Evropi, v krščanski družbi, to je v skupku slabo razvitih, ekonomsko siromašnih dežel, pravzaprav nepotrebna. Če bi obstajal nek višji cilj, namen, za katerega bi se vse dežele zavzemale, bi najbrž bilo več srečanj vladarjev na multilateralni ravni. Cerkveni koncili so bili z izjemo nekaj mirovnih konferenc, edini primeri multilateralne diplomacije; tu so se zbrali škofje in duhovniki iz vseh dežel takratne krščanske Evrope.

kot pa interes dinastije, aristokracije, ki ga je do takrat zastopala klasična diplomacija (Satow 1995:5). Nicolson pravi, da obstajajo trije razlogi za pojav t.i. nove diplomacije (*new diplomacy*) to so: zavedanje pomena javnega mnenja, revolucionarni napredek v komunikacijski tehnologiji ter razpad koncerta velikih evropskih sil (povzeto po Barker 1995:607).

Morgenthau (1995:667-672) pravi, da sodobna diplomacija, kot jo poznamo danes, ni več takšna, kot je bila v obdobju vzpona – od konca tridesetletne vojne pa do konca prve svetovne vojne. Diplomacija naj bi predvsem v dobi po drugi svetovni vojni povsem izgubila svoj smisel in namen. Morgenthau navaja pet vzrokov za zaton diplomacije: razvoj sodobnih komunikacij, razširjeno javno mnenje, da diplomacija ne prispeva k svetovnemu miru, temveč ga kvečjemu ogroža, pojav parlamentarne diplomacije v mednarodnih organizacijah, netradicionalen pristop dveh supersil po drugi svetovni vojni k problemom mednarodne politike ter narava sodobne svetovne politike.

1.2. SVETI SEDEŽ, VATIKAN IN CERKEV: EN SUBJEKT ALI TRIJE?

Med tremi subjekti: Svetim sedežem, Državo Vatikan in Rimskokatoliško Cerkvijo (RKC) moramo postaviti jasno ločnico.⁴ Ti trije subjekti so med seboj ločene entitete in jih ne smemo zamenjevati. Sveti sedež in Država Vatikan sta mednarodnopravna subjekta. Lahko trdimo, da je bila leta 1929 Država Vatikan ustvarjena le kot podporni steber religiozni skupnosti oz. njenemu vodstvu; RKC pa je transnacionalni akter, univerzalna družba vernikov brez nacionalnih meja. Glede na to, da sta pojma Sveti sedež in Država Vatikan natančneje opisana in opredeljena v naslednjih poglavjih, se zdi prav, da se na tem mestu podrobneje posvetimo fenomenu katoliške Cerkve.

Da je RKC transnacionalni akter, pravi Benko (2000:244-245), dokazuje več dejavnikov. Najprej so to številčni pokazatelji (številčnost vernikov po svetu, ki dosega številko 560 milijonov ter številčnost tistih, ki skrbijo za širjenje in konsolidacijo vere v svetu t.j. duhovnikov, nun, menihov); potem je to njena centralizirana struktura, za katero je značilen odnos med »centrom« in »periferijo« ter dejstvo, da je Sveti sedež subjekt mednarodnega prava.

⁴ Beseda "cerkev" je izvedena iz besede *kyriakós*, kar pomeni Gospodu pripadajoča, sama beseda pa izvira iz grškega izraza *ekklesía*, ki se je pri prehodu na latinščino ohranil, danes pa s to besedo označujemo Vesoljno cerkev (Lenzenweger et al. 1999:36).

Katoliška Cerkev in apostolski sedež sta po sami božji ureditvi pravni osebi (Zakonik Cerkevne Prava; v nadaljevanju ZCP, kan.113 §1). Ker je Jezus božja oseba, naj bi tudi obstoj institucionalizirane Cerkve bil s strani Boga zaželeno dejanje. Naloga Cerkve je odrešenje ljudi. Toda če je Jezus odrešil ljudi s svojo smrtjo na križu, zakaj potem potrebujemo Cerkev? Odgovor se skriva v zgodovini – zgodnji kristjani so pričakovali Jezusovo vrnitev in oblikovanje božjega kraljestva na zemlji. Ker pa tega nikakor niso dočakali, je celotno breme odgovornosti obležalo na ramenih novonastajajoče Cerkve.

Roter (1976:58-60) opredeljuje Cerkev kot najbolj izrazito in najbolj značilno obliko organizacije religije ter opredeli konstitutivne elemente Cerkve:

- a). Cerkev sebe definira kot sveto institucijo nadnaravnega izvora, svojim članom posreduje vrednoto odrešenja z mehaniziranimi in ritualno oblikovanimi dejanji;
- b). Duhovniška funkcija je izrazito profesionalizirana ter povezana s podeljevanjem zakramentov – milosti – vernikom;
- c). Funkcija suverenosti Cerkve pomeni, da če ima Cerkev v lasti zaklad milosti, izhajajo iz le-tega ekskluzivnost Cerkve, a tudi sredstva prisile v sferi vplivanja. Suverenost se tako nanaša na vsa področja človekovega življenja, ne le na ožje religiozno področje. Cerkev tako postane tekmeč države v izvajanju oblasti nad osebnim in družbenim življenjem v določenem času in prostoru⁵;
- d). Cerkev oblikuje doktrino o verskih in socialnih vprašanjih, potrebuje jo za vzgojo. Skozi dogmatični doktrinarni sistem Cerkev posreduje svoje resnice vernikom in s tem neposredno varuje svojo zgradbo;
- e). Duhovniki, kler, nosilci suverene cerkvene oblasti torej sestavljajo Cerkev, v kateri igrajo laiki, verniki, le pasivno vlogo;
- f). Občasni razdori v sami Cerkvi, ki se pojavljajo v vseh institucionaliziranih religijah, so lahko, kot to opredeljuje J. Wach (povzeto po Roter 1976:60), notranji (razkol znotraj same Cerkve) ali zunanji (posamezne skupine se ločijo od matične organizacije in oblikujejo lastne samostojne religiozne skupine);
- g). Ravnanja množic, ki sledijo cerkvenim naukom, ne določajo razumska razmišljanja, temveč bolj nagoni in čustva, zato lahko lažje ustvarjajo in sprejemajo legende in čudeže vseh vrst.

⁵ J. Wach (citirano v Roter 1976:59) pravi, da »...kjer ni mogoče, da bi uslužbenci Cerkve izvajali suverenost neposredno, cerkev ustanavlja nove organizme, da bi zagotovila bistveno: zunanje in notranje misije, vzgojo, upravo dobrotelnih zavodov.«

Katoliška Cerkev kot dovršena organizacija nosi značilnosti internacionalizma, kar pomeni, da ni omejena na eno nacionalno državo, temveč je nadnacionalna; univerzalizma, kar pomeni, da teži k vplivanju na vsa področja družbenega življenja; hierarhičnosti, kar pomeni, da ima organizacijska struktura izrazito piramidno obliko, poleg tega pa je očitna in nujna podrejenost lokalnih cerkva mednarodnemu središču. Zaradi teh svojih značilnosti prihaja Cerkev v konflikte s posameznimi državami, ki pa jih poskuša prek svojega vrhovnega poglavarja papeža urediti z mednarodnimi pogodbami (Roter 1976: 11-15).

Cerkvena religija je, kot jo opredeljuje Roter (1976:71-72), »celosten sistem religioznih in etičnih pravil, filozofskih, političnih, socialnih ter kulturnih idej in nazorov določene cerkve kot specifične religiozne organizacije, kot profesionalizirane in institucionalizirane oblike religije. Ali, če to povemo drugače: to je celosten kompleks religioznih in nereligioznih stališč, prepričanj in ravnanj, ki se vežejo na cerkev in po njej vzdrževanih religioznih in nereligioznih predstav ter sistema. Z našega stališča je cerkvena religija istovetna s cerkveno doktrino in načeloma tudi iz nje izvirajočimi praktikami.«

Boff (1986:20-21) pravi, da lahko preveliko povezovanje resničnosti Cerkve in resničnosti božjega kraljestva ali celo istovetenje obeh resničnosti vodi do idealistične, in spiritualistične, od sveta odmaknjene Cerkve, ki nima ničesar skupnega z zgodovinskim dogajanjem. Cerkev naj namreč ne bi bila sama sebi namen, temveč je v službi resničnosti, ki jo presega: božje kraljestvo in svet.⁶ Boff (1986:93-94) tudi trdi, da, ko govorimo o institucionalni Cerkvi, ne mislimo na skupnost verujočih, ki v svetu pričajo o navzočnosti vstalega Jezusa, temveč imamo v mislih organizacijo skupnosti vernikov z njeno hierarhijo, sveto oblastjo, dogmami, obredi, kanoni in njeno tradicijo. Organizacija naj bi ustrezala občestvu vernikov, potrebi po širjenju evangelija, institucija naj bi bila v službi verske skupnosti, iz česar izhaja, da se mora neprestano prilagajati zgodovinskim situacijam in spremembam v družbi.

Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium* (1964) pravi, da je Kristus ustvaril na zemlji Cerkev, vidno entiteto, skozi katero širi resnico in milost. Mistično Kristusovo telo in

⁶Leonardo Boff je brazilski frančiškan, najvidnejši predstavnik latinskoameriške »teologije osvoboditve«, kateremu je papež Janez Pavel II. za eno leto prepovedal izražati mnenje. Boff je kasneje izstopil iz reda (Šterbenc 1994:29).

hierarhično organizirana družba pa nista dve različni osebi, temveč tvorita eno kompleksno realnost s človeškim in božjim elementom.⁷

Trdimo lahko, da Kristus, kot ustanovitelj krščanske vere ni imel v mislih hierarhične organiziranosti Cerkve, kot se je razvila v prvih stoletjih ter primata Petrovega prestola. Današnja struktura in organiziranost Cerkve sta posledica zgodovinskih okoliščin. Za razumevanje današnjega položaja RKC v odnosu do drugih religij ter pomena Svetega sedeža v svetu je bistven razvoj razumevanja Svetega sedeža kot „prvega med enakimi“.

Primat Petrovega prestola

Sama beseda Sveti sedež izhaja iz latinskega jezika (*sancta sedes*). V starem veku so z izrazom »sedež« (lat. *sedes*) imenovali vsa mesta, v katerih so apostoli ustanovili Cerkve. Obstajalo naj bi pet glavnih sedežev Cerkva, ki jih 36. kanon II. Trulanskega koncila (leta 692) razvrsti v naslednjem vrstnem redu: Rim, Carigrad, Aleksandrija, Antiohija, Jeruzalem (Lenzenweger et al. 1999:122). RKC nastanek Cerkve kot institucije utemeljuje z zapisi evangelista Mateja, po katerem naj bi Jezus sam postavil temelje za ustanovitev Cerkve tudi s postavitvijo Petra na čelo. Jezus naj bi bil rekel: *»Ti si Peter (Skala) in na to skalo bom sezidal svojo Cerkev in peklena vrata je ne bodo premagala in dal ti bom ključne nebeškega kraljestva. In kar koli boš zavezal na zemlji, bo zavezano v nebesih in kar koli boš razvezal na zemlji, bo razvezano v nebesih.«*(Matej 16:18-19).⁸ Ključ za razumevanje papeštva je, kakor trdi Štrukelj (1996:3-4), skrit v skrivnosti svete Trojice in Kristusovega učlovečenja. Kristus je dal Petru ključne nebeškega kraljestva z naročilom, naj potrjuje vse svoje brate. Peter tako predstavlja celotno Cerkev, katere edini temeljni kamen je Kristus; tega temeljnega kamna pa ji ni mogoče odtegniti, dokler se Cerkev vidno izgrajuje oz. dokler traja ta svetni čas.

Hkrati z vedno večjim številom verujočih se je pojavila potreba po organiziranosti in hierarhiji v Cerkvi. Že v drugem stoletju so bile lokalne krščanske skupnosti in

⁷ *»Christ, the one Mediator, established and continually sustains here on Earth his Holy Church, the Community of hope and charity, as an entity with visible delineation, through which he communicated truth and grace to all. But the society structured with hierarchical organs and the mystical body of Christ, are not to be considered as two realities, nor are the visible assembly and the spiritual community not the earthly Church and the Church enriched with heavenly things, rather they form a complex reality which coalesces on a divine and human element.«* (Lumen Gentium 1964)

⁸ Tri metafore: skala, ključ in oblast zavezovati in razvezovati po mnenju Cerkve jasno izražajo Petrovo prvenstvo v Cerkvi. Da pa ta oblast ni omejena samo na Petra, ampak je dana tudi njegovim naslednikom, je razvidno iz tega, ker je Cerkev po Jezusovi besedi nepremagljiva in more trajati do konca sveta (Sveto pismo Nove Zaveze 1958:79).

duhovniki podvrženi nadzoru škofov (ang. »bishop« iz lat.glagola »episkobeō« – nadzorovati). Vsi škofje so se v prvih stoletjih imenovali papeži, rimski škofje pa so zahtevali za svoj sedež prvenstvo nad vsemi ostalimi sedeži. Pri vodenju Cerkve so se rimski škofje v vedno večji meri posluževali rimskega upravnega prava; na vprašanja zunanjih škofov so odgovarjali v slogu cesarskih responzorijev, papež Siricij (384-399) pa je prvi uporabil dekretalije, s čimer se je postavil na pravno nadrejeno stališče, tako je apostolski sedež postal prizivna instanca (Lenzenweger et al. 1999:122).

Prvi papež, ki je zahteval prvenstvo, je bil Leon I. Veliki (440-461)⁹, ki ga je podprl tudi Valentinijan I., rimski cesar. Ta je leta 445 izdal dekret o papeški oblasti, ki potrди upravičenost zahteve rimske Cerkve po prvenstvu, ki naj bi izhajalo iz zapuščine svetega Petra.¹⁰ Papež Gelazij I. (492-496) izjavi na rimskem koncilu: »*Est ergo prima Petri apostoli sedes*« in uveljavlja prvenstvo nad vsemi ostalimi Cerkvami oz. sedeži (Holy See n.d.).¹¹ Cvrllje (1992:331) tudi navaja obdobje četrtega stoletja kot čas, v katerem pride do jasnejšega uveljavljanja primata in vloge apostolskega sedeža.

Dejstvo je, da se je krščanstvo pojavilo po izgubi Jeruzalema in Antiohije kot vera brez baze v Rimu, Rim pa je kot izjemno kozmopolitsko mesto z odličnimi povezavami, trgovskimi potmi, nudil krščanstvu takšne možnosti, kot mu jih ni do tedaj še nobeno mesto. Zgodovinsko lahko postavimo nekakšen razpored, kako so se zahteve po primatu Petrovega prestola razvijale. Navkljub zahtevam Leona I. je papež Gregor I. (590-604) v svojem pismu aleksandrijskemu patriarhu le-tega imenoval brata ter se izogibal vseh

⁹ Leon I. Veliki je leta 446 pisal škofu Anastaziju iz Tesalonike: »*Although bishops have a common dignity, they are not all of the same rank. Even among the most blessed apostles, though they were alike in honour, there was a certain distinction of power. All were equal in being chosen, but it was given to one to be preeminent over the others... the care of the universal church would converge in the one See of Peter, and nothing should ever be at odds with this head.*« (Pope St. Leo the Great n.d.).

¹⁰ »*Since, then, the primacy of the Apostolic See is established by the merit of Saint Peter (who is the chief among bishops), by the majesty of the city of Rome, and finally by the authority of a holy council, no one, without inexcusable presumption, may attempt anything against the authority of that see. Peace will be secured among the churches if every one recognizes his ruler.*« (Valentinian I 445) Leon I. je predvsem zaradi nesposobnosti državne oblasti postal zagovornik in branitelj prebivalstva, verjel je, da mu je Bog dal polnost oblasti (*plenitudo potestatis*) ter vsesplošno oblast, ki naj bi mu omogočala poseganje v zadeve celotne Cerkve. Tu pa je kmalu prišlo do pretiranega poveličevanja in povezovanja z že znanim Matejevim evangelijem o rimskem vladanju celotni Cerkvi (Lenzenweger et al. 1999:123).

¹¹ Papež Gelazij I. piše leta 494 cesarju Anastaziju: »*Dve sta, svetli cesar, ki v glavnem vladata temu svetu, sveta oblast (auctoritas) duhovništva in kraljeva moč (potestas). Med tema dvema je odgovornost duhovnikov težja, kajti oni bodo morali na poslednji sodbi odgovarjati tudi za kralje, ki vladajo ljudem. Saj veš, najmilejši sin, da čeprav po dostojanstvu prekašaš vse človeštvo, vendarle pobožno sklanjaš glavo pred onimi, ki opravljajo božje zadeve, ter pri njih iščeš pomoči za svojo odrešitev in zato spoznavaš, da se moraš v verskem redu, v zadevah, ki se tičejo sprejemanja in pravilnega podeljevanja nebeških zakramentov, podrežati, ne pa vladati, in da se moraš v teh zadevah opirati na njihovo sodbo, ne pa jih skušati ukloniti svoji volji.*« (citirano v Mastnak 1996:16 in Gelasius I 494). Ta znamenita izjava je bila velikokrat predmet različnih interpretacij, vsekakor pa je eden izmed temeljev za duhovno avtoriteto Cerkve nad svetno oblastjo.

nazivov, ki bi »vzbujali nečimrnost in žalili dobrotljivost« (povzeto po Ryan 1999). Rimska Cerkev je imela sicer do drugega stoletja kolegialno zborna vodstvo; do izrecnega sklicevanja rimskih škofov na besede o skali pa je prišlo šele v času sporov s krivoverci v drugi polovici tretjega stoletja (Lenzenweger et al. 1999:44).

Boff (1986:99) pravi, da je pod Gregorjem VII. (1073-1085) prišlo v 11. stoletju do preobrata v strukturi moči, ki naj bi v znamenitem *Dictatus Papae* (leta 1075) utemeljil ideologijo papeške absolutne moči. Rimski pontifeks je prevzel dediščino rimskega cesarja, v svoji osebi je povezal duhovništvo (*sacerdotum*) in kraljevsko oblast (*regnum*). Podobno trdi tudi Ryan (1999), ki pravi, da je *Dictatus papae* ustoličil imperialnost v RKC. V buli *Unam Sanctam* (1302) papež Bonifacij VIII. (1294-1303) te nove privilegije le še potrди; papež ima absolutno posvetno oblast, lahko sodi, sam pa ne more biti sojen, papež tako ni več le Kristusov glasnik, temveč njegov pravi namestnik na zemlji. Zanimiv je stavek, s katerim se zaključi bula:»*Trdim, izjavljamo in sklenemo, da je absolutno potrebno podrediti se rimskemu pontifu, da bi bili zveličani.*«¹² Slog vodenja in ceremonial sta okrepila »vladarske poteze« papeštva, hierarhično razumevanje Cerkve s papežem na čelu pa je pospeševalo centralizem, kar je določalo podobo zahodnega krščanstva (Lenzenweger et al. 1999:123).

Da izhaja prvenstvo rimskega škofa neposredno od Boga, je omenjeno na mnogih mestih tudi v ZCP; med drugim v kanonu 331, ki pravi: »*Škof rimske Cerkve, v katerem namreč ostane služba, ki jo je Gospod posebej podelil Petru, prvaku apostolov, in se mora prenašati na njegove naslednike, je glava škofovskega zbora, Kristusov namestnik in tu na zemlji pastir vesoljne Cerkve; zato ima v moči svoje službe vrhovno, polno, neposredno in splošno redno oblast v Cerkvi in jo mora svobodno izvrševati.*«, ter v kanonu št. 330, ki pravi: »*Kakor po Gospodovi določitvi sveti Peter in drugi apostoli sestavljajo en sam zbor, tako so na podoben način povezani med seboj rimski papež, Petrov naslednik, in škofje, nasledniki apostolov.*«

Če sklepamo torej na podlagi zgodovinskih dejstev, se je institut prvenstva rimskega škofa razvijal postopoma. Danes je Sveti sedež, na čelu katerega je Petrov naslednik, prav zaradi zgodovinskih okoliščin subjekt mednarodnega prava. V naslednjem poglavju bomo poskušali analizirati subjektiviteto Svetega sedeža ter pravico do aktivnega in pasivnega predstavljanja, ki izvira neposredno iz te subjektivitete.

¹² »*We affirm, declare and decree, that it is absolutely necessary to submit to the Roman pontiff in order to be saved.*« (citirano v Ryan 1999).

2. SVETI SEDEŽ KOT SUBJEKT MEDNARODNEGA PRAVA

Subjekt mednarodnega prava ima v mednarodni skupnosti pravno in poslovno sposobnost.¹³ Pravna sposobnost pomeni, da je subjekt nosilec pravic in obveznosti, poslovna sposobnost pa pomeni, da subjekt lahko samostojno postavlja zahteve drugim subjektom v mednarodni skupnosti, da lahko sklepa mednarodne sporazume in druge pravne posle ter da lahko aktivno sodeluje v nastajanju in izmenjavi norm občega in posebnega mednarodnega prava. Število in vrste subjektov mednarodnega prava so se spreminjali in še v 19.stoletju je veljalo, da je edini subjekt mednarodnega prava država (Degan 2000:219-220).

Mednarodnopravna subjektiviteta se povezuje s principom suverenosti. Krasner (povzeto po Werner, de Wilde 2001:308) razlikuje štiri vrste suverenosti: mednarodno pravno suverenost (z načelom in prakso medsebojnega priznanja), vestfalsko suverenost (princip in praksa teritorialnosti in neintervencije), domačo suverenost (princip in praksa hierarhije) ter soodvisno suverenost (ta se ne nanaša na princip, temveč le na prakso oz. sposobnost države, da regulira gibanje preko svojih meja).

Današnje pojmovanje suverenosti je bilo oblikovano v šestnajstem stoletju s pojavom ozemeljske države; to je države, ki je na določenem teritoriju izvajala svojo oblast – sodno in zakonodajno. Kot odgovor na verske vojne (1618-1648), ki predstavljajo boj med cesarjem ter španskim kraljem na eni strani (oba lojalna papežu), in Dansko, Nizozemsko, Francijo, Švedsko ter nekaterimi nemškimi princi na drugi strani, so zahodnoevropske sile počasi oblikovale sistem politično neodvisnih ozemeljskih držav, katerih vladarji so medsebojno priznali neodvisnost in razlike (Werner, de Wilde 2001:287). Vladar je s tem postal pravna in ne samo dejansko vrhovna oblast na ozemlju države ter edini vir človekovega prava, ki pa mu sam ni bil podložen – bil je, kot pravi Morgenthau (1995:420), nad zakonom, *legibus absolutus*. Vestfalska pogodba označuje konec sistema, v katerem sta imela Sveto rimsko cesarstvo in papež vse pravice do vmešavanja v notranje zadeve posameznih dinastij. Posamezne politične entitete dobijo popolno in absolutno oblast nad določenim teritorijem, hkrati pa se v

¹³ Subjekt mednarodnega prava je nosilec pravic in dolžnosti po mednarodnem pravu, deluje v skladu s pravili mednarodnega prava in je podvržen mednarodnemu pravnemu redu (Andrassy 1995:53). Viri mednarodnega prava so, kot jih navaja Degan (2000:70-213): obča pravna načela, mednarodno običajno pravo (obče, regionalno in partikularno), pogodbeno pravo in enostranski pravni posli. 38/d.člen Statuta Meddržavnega sodišča pa navaja še dva pomožna vira – sodne odločbe in nauk najbolj kvalificiranih pravnih strokovnjakov različnih narodov.

domače zadeve druge enakopravne politične entitete ne smejo vmešavati. V mednarodnem pravu je tako začel veljati princip pravne enakosti političnih entitet ne glede na velikost entitete, tip vlade, naravna bogastva. (Holsti 1995:47). Vestfalski mir je, kot pravi Brown (povzeto po Osiander 2001a:261) oblikoval dva principa, ki sta še danes temelj v mednarodnem sistemu: vlada vsake države je popolnoma suverena znotraj svojega ozemlja; ter države se ne bodo vmešavale v »domače« zadeve druge države. Tak sistem suverenosti je prav gotovo najbolj prizadel prav srednjeveško *Respublico Christiana*, posebno strukturo, ki sta ji vladala papež in cesar.

Papeška država (ki je obstajala od 8. stoletja do leta 1870) je papežu zagotavljala suverenost ter možnost sodelovanja v mednarodnem sistemu, razlikovanja med monarhom teritorialne države in vrhovnim poglavarjem Cerkve ni bilo. Konec papeške države leta 1870 je v mednarodnem pravnem redu povzročil mnoga ugibanja in diskusije, saj znanost do tistega časa ni poznala podobnega primera (Piola v Ferlito 1988:39). Po letu 1870 se je v znanosti začela razvijati teorija o spiritualni suverenosti Svetega sedeža. Cardinale (povzeto po Denza 1998:24) pravi, da je imel papež dve suverenosti – spiritualno nad univerzalno Cerkvijo in teritorialno nad papeškimi državami, ter da sta bili obe jasno ločeni tudi v očeh mednarodne javnosti.¹⁴ Pomembnejša od obeh naj bi bila spiritualna suverenost, katero predstavlja Sveti sedež, kar potrjuje tudi ravnanje večine držav v obdobju, ko Sveti sedež ni imel teritorialne suverenosti.¹⁵ Denza se strinja s tem stališčem Cardinaleja in pravi, da je prav v tej spiritualni suverenosti, ki so jo druge države priznavale Svetemu sedežu, vzrok, da so vzpostavile s Svetim sedežem diplomatske odnose posebne narave.¹⁶ Denza tudi navaja primer Švice, ki ni nikoli akreditirala stalnega diplomatskega predstavnika pri Svetem sedežu, saj bi to pomenilo kršenje verske nevtralnosti federalne države. Prav tako ni bilo

¹⁴Podobno mnenje kot Cardinale ima tudi Ehler, ki pa pravi tudi da je povezanost med obema oblikama suverenosti *sui generis* v mednarodnem pravu (»...as so many things about the Papacy are *sui generis* in the international law- the Holy See is an international person *sui generis*, the Vatican City is a State *sui generis*, the Concordats are international agreements *sui generis*,- it would indeed be surprising if the mutual connection of the two papal sovereignties were not *sui generis*!«) (citirano v Ferlito 1988:34-35).

¹⁵ »...the pope was invested with two sovereignties-a spiritual one over the Church universal and a territorial one over the Papal States, recognised as distinct entities by the international community. The more important of the two sovereignties was obviously the spiritual one, exercised through the medium of the Holy See. There is no doubt that it was not on the account of his geographically restricted territorial sovereignty that the Pope was granted precedence over the Emperor and other rulers of nations.«

¹⁶ Kanon št. 361 ZCP pravi: »Ime apostolski sedež ali sveti sedež v tem zakoniku označuje ne le rimskega papeža samega, ampak tudi državno tajništvo, svet za javne zadeve Cerkve in druge ustanove rimske kurije, če ni iz narave stvari ali iz besedila razvidno kaj drugega.« Glede na to lahko sklepamo, da se naziv Sveti oz. Apostolski sedež nanaša na a). rimskega Pontifa, tj. papeža- fizično osebo; b). na institucijo Sveti sedež kot *persona morale ex ipso iure divino*; c). na vse ustanove rimske kurije, kot so tudi opredeljene v kanonu (La Santa Sede nel diritto internazionale n.d.).

vzpostavljenih diplomatskih stikov med Veliko Britanijo in Svetim sedežem do leta 1923, ko je Velika Britanija poslala v Vatikan misijo na čelu z ministrom. Diplomatski odnosi v pravem pomenu besede pa so bili vzpostavljeni šele leta 1982 (Denza 1998:24). Podobnega mnenja kot Cardinale je tudi Agostino Casaroli, ki leta 1987 izjavi, da je suverenost Svetega sedeža duhovne narave, njena oblast pa duhovnega značaja ter se razteza na milijone ljudi po celem svetu. Moč Svetega sedeža ne leži v vojskah, orožju, materialnih sredstvih, temveč v spoštovanju do nauka in orientacij, ki jih čuti tako katoliško kot nekatoliško prebivalstvo (povzeto po Cvrnje 1992:328).¹⁷

V času med letoma 1870 in 1929 je veliko držav, med njimi Avstro-ogrška, Prusija, Bavarska, Belgija, Bolivija, Brazilija, Francija, Ekvador, Nikaragva, Gvatemala, Monako, Peru, Portugalska in San Salvador priznavalo Sveti sedež kot suvereni subjekt mednarodnega prava, čeprav brez ozemlja, in ohranjalo diplomatske odnose. V tem času je Sveti sedež sklenil 13 konkordatov. Če pogledamo prakso delovanja Svetega sedeža v mednarodni skupnosti, lahko opazimo povečano delovanje Svetega sedeža posebej po drugi svetovni vojni. Pogosteje kot kdaj koli prej vzpostavlja diplomatske stike tudi z državami, ki niso katoliške, je podpisnik pogodb, ki niso verskega značaja; npr. o razoroževanju). Vprašanje, ki pa se nam ob tem zastavlja je, ali je to posledica ponovno pridobljene teritorialne suverenosti ali pa bi do tega prišlo tudi brez teritorialne suverenosti.

Ferlito (1988:8-12) pravi, da obstajajo v mednarodni skupnosti vsaj tri mnenja o mednarodno pravni subjektiviteti Svetega sedeža:

- mnenje o subnacionalnosti Svetega sedeža, ki zagovarja superiornost RKC v odnosu do drugih Cerkva. O tem govori tudi ZCP v svojem 333. kanonu: »*Rimski papež ima v moči svoje službe oblast ne le nad vesoljno Cerkvijo, ampak dobi prvenstvo redne oblasti nad vsemi delnimi cerkvami, in nad njihovo stalno skupnostjo, s katerimi se hkrati krepi in varuje lastna, redna in neposredna oblast, ki jo imajo škofje nad svojimi delnimi Cerkvami, ki so jim zaupane.*«;
- mnenje, da ima Sveti sedež mednarodno pravno subjektiviteto, subjektiviteto *sui generis*, ki je drugačna od tiste, ki jo imajo države;
- mnenje, ki Svetemu sedežu zanika kakršno koli mednarodnopravno subjektiviteto.

¹⁷ »V mednarodni skupnosti pripada Svetemu sedežu poseben položaj in vloga. Suverenost Svetega sedeža je spiritualne narave in njena oblast duhovnega značaja se razteza milijone oseb po svetu, ki pripadajo različnim državam in narodom; moč Svetega sedeža ni v vojski, orožju, materialnih sredstvih, temveč v spoštovanju, ki ga nauku in usmeritvam namenja tako krščanski kot nekrščanski svet.«(citirano v Cvrnje 1992:328).

Danes lahko ugotovimo, da države ravnaajo s Svetim sedežem kot z enakopravno entiteto, čeprav je posebne narave, z vsemi pravicami in dolžnostmi. Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (1969), ki v 1. členu govori le o pogodbah med državami, je (v skladu s 84. členom) stopila v veljavo z ratifikacijo s strani petintridesetih držav leta 1980. Ena izmed teh petintridesetih podpisnic, ki so konvencijo tudi ratificirale, je bil tudi Sveti sedež. Sveti sedež pa je tudi podpisnik Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih iz leta 1961, ki opredeljuje diplomatske predstavnike Svetega sedeža in jim prizna iste privilegije kot ambasadorjem¹⁸ in poslanikom istega ranga. Iz tega lahko sklepamo, da države, ki so oblikovale Konvencijo o diplomatskih odnosih, v Svetem sedežu niso videle le »vlade« Države Vatikan, pa tudi ne vrhovnega organa RKC. Funkcije in privilegiji, ki so nuncijem in internuncijem dani s to Konvencijo, dokazujejo, da države Svetemu sedežu priznavajo nek državniški značaj.

Na drugi strani pa nekateri pravni strokovnjaki zagovarjajo hipotezo, da je Sveti sedež le organ Vatikan kot države, kot tak naj bi bil tudi sprejet s strani drugih držav. Praksa dokazuje, da ta hipoteza ne drži. Sveti sedež je sodeloval na konferenci za pripravo Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih in jo kasneje tudi podpisal in ratificiral. Tega ni storila Država Vatikan, ki nima niti diplomatskega telesa in ne vzdržuje diplomatskih odnosov z drugimi državami.

Glede na povedano lahko trdimo, da je Sveti sedež subjekt mednarodnega prava, različen od drugih subjektov mednarodnega prava, podvržen pa je istim mednarodnopravnim pravilom kot drugi mednarodnopravni subjekti. Subjekt mednarodnega prava, Sveti sedež, je tudi različen od subjekta notranjega prava (tako notranjega prava Države Vatikan kot tudi Cerkvenega prava). Da so druge države priznavale Svetemu sedežu neko mednarodnopravno subjektiviteto že v 19.stoletju potrjuje tudi izjava Talleyranda, ki je ob zaključku Dunajskega kongresa rekel: »...zaradi spoštovanja do katoliških princev in katoliških sil (Avstrije, Francije, Španije in Portugalske), ne sme biti nič kar zadeva papeža spremenjeno.« (Tauran 2002).¹⁹

Sveti sedež je nedvomno podrejen pravilom mednarodnega prava – Cardinale (povzeto po Ferlito 1988:110) namreč pravi, da je izvajanje pravice Svetega sedeža do predstavljanja podvrženo mednarodnemu pravu; z drugimi besedami: papež ne more

¹⁸ Beseda ambasador (fr. *ambassadeur*, ang. *ambassador*) izvira iz keltske besede »*ambactus*«, pomeni služabnika oz. podložnika, sužnja (povzeto po Polk 1997:254).

¹⁹ »... with regard to religious princes and the catholic powers (Austria, France, Spain and Portugal), nothing about the Pope should be changed.«

poslati diplomatskega predstavnika v neko državo, če ta država predstavnika izrecno ne sprejme. V primeru razglasitve papeževnega predstavnika za nezaželjeno osebo (*persona non grata*), papež nima druge možnosti, kot da predstavnika odpokliče.²⁰

Podobno trdi tudi Simona Drenik (2001:11), ki pravi, da je Sveti sedež priznan kot subjekt, zmožen vseh pravnih poslov in dejavnosti na mednarodnem prizorišču, njegova mednarodna subjektiviteta pa naj bi se vzpostavila z običajnim pravom, zaradi česar naj bi predstavljal subjekt *sui generis*. Po njenem mnenju naj bi suverenost Svetega sedeža izvirala tudi iz dejstva, da Sveti sedež sam določa svojo notranjo pravno ureditev. Drenikova opredeljuje odnos med Vatikanom, Svetim sedežem in RKC na naslednji način: »Vatikan je materialna struktura v službi Svetega sedeža kot najvišjega in osrednjega vodstva RKC. Vse tri osebe pa so zaradi različnih zgodovinskih, pravnih in drugih okoliščin priznane kot tri samostojne pravne osebe.« Papež Janez Pavel II. v apostolskem pismu *Apostolica Sedes* (1988) poudari poseben položaj Svetega sedeža, katerega mednarodnopravni položaj moramo ločevati od položaja Države Vatikan. Le-ta naj bi obstajala z namenom zagotoviti Svetemu sedežu možnost duhovne svobode, oziroma zato, da bi lahko neodvisno deloval kot vladajoči organizem, zagotavljala naj bi tudi izvajanje pastoralne aktivnosti. Janez Pavel II. poudari tudi dejstvo, da država Vatikan v nasprotju z drugimi državami ni usmerjena k ustvarjanju ekonomskih dobrin.²¹

Nekateri avtorji so ideji o Svetem sedežu kot subjektu mednarodnega prava nasprotovali. Eden izmed njih, Esperson, trdi, da ima rimski pontif le tiste pravice, privilegije in imunitete, ki mu jih je italijanska država pripravljena priznati. Pravica Svetega sedeža, da lahko pošilja in sprejema diplomatske predstavnike, naj bi torej izvirala le iz privolitve Italije, nikakor pa ne iz mednarodnega prava. Za take trditve so zagovorniki poudarjali več dejavnikov: nezmožnost papeža voditi vojno; nezmožnost papeža zagotoviti imuniteto in vso potrebno zaščito tujim diplomatskim predstavnikom; religiozno in duhovno funkcijo Cerkve ter notranjo naravo cerkvenih zadev (vera državljanov neke države naj bi bila stvar države same, ne pa predmet mednarodnih pogajanj). Tej Espersonovi tezi je, kot pravi Graham (1959:195-198) v največji meri

²⁰»The exercise of the right of external legation by the Pope is however subject to the norms of international law. In other words, the Pope cannot send a diplomatic agent to a State which refuses to receive his representative; and if for any reason a papal representative is declared a *persona non grata* by the country where he is accredited, the Pope has no other alternative but to recall him.«

²¹»...It (Vatikan) exists as fitting means of guaranteeing the exercise of spiritual liberty of the Apostolic See; that is, as the means of assuring real and visible independence of the same in its activity of government for the sake of the universal Church, as well as of its pastoral directed toward the whole human race.«(Apostolica Sedes 1988)

nasprotoval Arntz, ki je trdil, da pravica do pošiljanja in sprejemanja diplomatskih predstavnikov ne pritiče le državam. Mednarodno pravo naj bi izviralo tudi iz zgodovine, mednarodnih običajev in prakse civiliziranih narodov. Iz same zgodovine mednarodnih odnosov je namreč razvidno da je bilo pošiljanje poslancev s strani Svetega sedeža ustaljena praksa že od 5.stoletja dalje. Arntz tudi trdi, da Sveti sedež oz. papež ni pošiljal poslancev kot italijanski princ, temveč predvsem kot duhovni vladar.

Po Grahamu (1959:185) je vprašanje mednarodnopravne subjektivitete Svetega sedeža neločljivo povezano z dvema vprašanjema: ali so konkordati mednarodnopravni dokumenti in ali ima papež pravico do aktivnega in pasivnega poslanstva. Če je Sveti sedež mednarodnopravni subjekt, potem ima kot tak tudi možnost sklepanja mednarodnopravnih pogodb, v nasprotnem primeru pa so konkordati le sporazumi, ki pravno ne zavezujejo nobene strani.

Konkordat ima obliko mednarodne pogodbe, sklenjene med civilno oblastjo in Cerkvijo (med dvema mednarodnopravno priznanima subjektoma); urejuje stvari, ki zadevajo tako državo kot Cerkev. Konkordate podpisuje papež sam kot vrhovni poglavar RKC. Namen konkordata je zmanjšati napetosti in razlike med Cerkvijo in državo, kar dokazuje tudi zgodovinska praksa. Dokler so krščanski cesarji branili Cerkev in njene pravice, konkordati niso bili potrebni. Za prvi konkordat štejemo Konkordat iz Wormsa (1122) med papežem Callistom II. in Henrikom V. Od takrat se je število konkordatov neprestano povečevalo (Concordats – Catholic encyclopaedia n.d.). Prav oddaljevanje Cerkve od države – ločitev – prisili državo, da se o vprašanih skupnega interesa pogaja s Svetim sedežem. Vprašanje konkordata je bolj zapleteno, kot se zdi na prvi pogled; odnos Sveti sedež – država namreč ni, kot trdi Graham (1959:247) horizontalen odnos, temveč prej vertikalni, saj gre tu za izvajanje posvetne in duhovne oblasti, torej suverenosti, na istem teritoriju, nad istimi subjekti, čeprav na različnih nivojih človekovih aktivnosti. Jožica Grgič (povzeto po Urh 1996:58) ima o tem podobno mnenje in pravi, da Cerkev dobi s konkordatom določene pravice pri izvrševanju oblasti oziroma, dovoljeno ji je vmešavanje v državne zadeve. Pri konkordatu namreč naj ne bi šlo za mednarodno pogodbo, ki jo državi sklepata na podlagi njunih notranjih zakonov. Posebnost konkordata je v tem, da vrhovni cerkveni poglavar pri tem ne zastopa ljudstva svoje države, ampak pripadnike tiste države, s katero sklepa konkordat. Danes večina držav v skladu z duhom drugega vatikanskega koncila s Svetim sedežem ne sklepa več konkordatov, temveč ločene sporazume, s katerimi uredi posamezna področja; npr. o poučevanju verskega pouka v osnovnih in

srednjih šolah, vprašanju veljavnosti cerkvene poroke, verski asistenci v oboroženih silah itd.

Ugotovili smo, da večina držav priznava mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža, po drugi strani pa si veliko držav ni na jasnem, kaj pravzaprav to priznanje pomeni – ali priznavajo subjektiviteto Svetega sedeža kot religiozne, duhovne oblasti, ali subjektiviteto Svetega sedeža kot političnega suverena Države Vatikan. Glede na to razlikovanje monisti priznavajo mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža ali kot duhovne ali kot politične oblasti, dualisti pa menijo, da se v konceptu Svetega sedeža združujeta dve subjektiviteti, medsebojno različni in avtonomni, Sveti sedež se ju poslužuje ob različnih priložnosti, pač v skladu s svojimi interesi (La Santa sede nel diritto internazionale n.d.).

Vseeno pa lahko sklenemo, da obstaja danes prevladujoče mnenje, ki mu sledi tudi praksa, da Sveti sedež uživa suverenost v kontekstu mednarodnega prava, ki pa je različna od same suverenosti Države Vatikan. Sveti sedež je neteritorialna institucija, medtem ko je Vatikan država. Papeštvo kot vrhovni organ verske institucije je podvrženo mednarodnemu pravu in vsem pravicam in dolžnostim, ki iz tega prava izhajajo. Dokaz za to je vsekakor diplomatska dejavnost, ki jo je papeštvo izvajalo tudi v času, ko ni posedovalo ozemlja – to je v letih 1870–1929.

2.1. VPRAŠANJE PRAVICE SVETEGA SEDEŽA DO DIPLOMATSKEGA PREDSTAVLJANJA

Ena izmed najpomembnejših pravic subjekta mednarodnega prava je prav gotovo pravica do aktivnega (do pošiljanja odposlancev tujim vladam) in pasivnega (sprejemanja odposlancev tujih vlad) diplomatskega predstavljanja (*the right of legation* (Sen 1988:8) oz *ius representationis* (Drenik 2001:11)). Fauchille pravi, da (citirano po Sen 1988:9) »aktivna pravica do predstavljanja, to je akreditiranje diplomatskih agentov pri drugih državah, in pasivna pravica do predstavljanja, kar pomeni sposobnost sprejemanja poslanikov drugih držav, sta temeljni značilnosti suverene države... Suverene države uživajo tako aktivno kot tudi pasivno pravico do predstavljanja... Nobena država ni obvezana, da sprejme diplomatskega odposlanca druge države. To je stvar dobrih odnosov, ne pa pravni problem.« Podobno trdi tudi Lauterpacht: »Očitno država ni obvezana, da pošilja oz. da sprejema stalne poslanike.

Toda že sam obstoj Družine narodov (Family of Nations) lahko pomeni nujnost za članice, da se občasno pogajajo o določenih stvareh.» (citirano po Sen 1988:10).

Država oz. subjekt mednarodnega prava torej ni pravno dolžan, da z drugimi državami vzpostavi diplomatske stike, kot tudi ni dolžan sprejemati stalne poslanike, vendar pa so mednarodni subjekti zaradi medsebojne odvisnosti med narodi ter razvijanja prijateljskih stikov »primorani« vzpostaviti formalne diplomatske odnose z drugimi subjekti mednarodnega prava.²² Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (1961) v 2.členu določa, da je za vzpostavljanje diplomatskih odnosov med državami in odpošiljanje stalnih diplomatskih misij potrebno medsebojno soglasje. Satow (1995:67) se s tem strinja in pravi, da je stalna diplomatska misija bolj vprašanje vljudnosti (*comity*) kot pa pravice.

Vprašanje pravice do aktivnega in pasivnega predstavljanja Svetega sedeža je bilo (čeprav v veliko manjši meri kot po letu 1870) že pred izgubo papeške države predmet razprav.²³ Pij VI. (1775–1799) je leta 1789 pisal štirim škofom Mainza, Trierja, Kölna in Salzburga pismo, v katerem piše, da je ena izmed pravic primata svetega Petra tudi skrb za svoje ovčice, kar papež počne tako, da v oddaljene kraje pošilja poslanike, ki imajo enako pristojnost kot on sam.²⁴ Pred izgubo ozemlja v osrednji Italiji so papeške države Svetemu sedežu zagotavljale ozemeljsko suverenost, na temelju katere je Sveti sedež imel pravico vzpostavljati diplomatske stike (Ferlito 1988:39). Z izgubo ozemlja se je pojavilo vprašanje, ali ima Sveti sedež potemtakem sploh še status subjekta mednarodnega prava, kot mu je mednarodna skupnost to priznavala pred letom 1870. V obdobju pred letom 1870 sta imeli Prusija in Rusija svoje odposlance v Vatikanu, čeprav Brandenburg in Sankt Petersburg nista imela akreditiranih papeških nuncijev.²⁵

²²Tu vsekakor ne moremo govoriti o neki dolžnosti, ki bi veljala za vse mednarodne subjekte, v preteklosti pa je bilo med državami sklenjenih veliko pogodb, ki so vključevale tudi določbe o izmenjavi stalnih diplomatskih predstavnikov. To je bila npr. Pogodba o prijateljstvu med Turčijo in Avstrijo iz leta 1923, še posebej pa želijo države take pogodbe skleniti, kadar pride do pogovorov o prvi vzpostavitvi diplomatskih odnosov ali po začasni prekinitvi diplomatskih odnosov (Sen 1988:10-11).

²³ Leto 1870 je v pričujoči diplomski nalogi pogostokrat omenjano predvsem zato, ker predstavlja prelomnico za Sveti sedež. Leta 1870 preneha obstajati papeška država, teritorialna baza Svetega sedeža, ki pa na samo diplomatsko dejavnost Svetega sedeža ni veliko vplivala. Vplivala pa je na mnenja in ocene pravnih strokovnjakov o tem, kako naj po letu 1870 označijo sam mednarodnopravni položaj Svetega sedeža.

²⁴ »By virtue of his Apostolic prerogative, while providing for the care of all the lambs and the sheep confided to him, the Roman Pontiff discharges his Apostolic duty also by delegating ecclesiastics for a time or permanently as may seem best, to go into distant places where he cannot go and to take his place and exercise such jurisdiction as he himself, if present, would exercise.« (citirano v Legate – Catholic Encyclopaedia n.d.).

²⁵ Prvi uradni stiki med Rusijo in Vatikanom segajo v leto 1469, ko je car Ivan IV Grozni sprejel dva papeževa odposlanca. Sama misija ni bila uspešna- odposlanca sta namreč imela nalogo predstaviti carju

Papež je v tem času (seveda so bile v tem obdobju tudi take države, ki niso hotele imeti diplomatskih odnosov s Svetim sedežem, npr. Velika Britanija) vseeno vzdrževal številne diplomatske stike z državami in to preprosto zato, ker so države, ki so z njim občevale, priznavale njegovo pravico do predstavljanja in druge attribute suverenosti, poleg tega pa je bila situacija, v kateri se je znašel Sveti sedež edinstvena, države same pa s tako ravnijo mednarodnega prava, kot je bilo takrat razvito, te situacije niso znale razrešiti. Po letu 1870, s pojavom t.i. rimskega vprašanja, je v Evropi vladalo prepričanje, da zaradi svoje posebne narave papež ne more in ne sme biti podvržen kateremukoli pravnemu redu. Graham (1959:202) v svoji knjigi celo trdi, da je bila mednarodna skupnost pred letom 1929 pripravljena priznati neteritorialno suverenost (t.j. duhovno suverenost) in mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža, v primeru, da bi rimsko vprašanje ostalo nerešeno.

Poglavje lahko torej zaključimo s trditvijo, da je Sveti sedež nesporno subjekt mednarodnega prava *sui generis*, ter da je subjektiviteta duhovne/spiritualne narave, na podlagi katere ima Sveti sedež pravico pošiljati in sprejemati poslanca, posledica zgodovinskih okoliščin. V naslednjem poglavju bomo raziskali zgodovino diplomacije Svetega sedeža, tj. je diplomacije tako v ožjem kot tudi širšem smislu, namreč kot instrument zunanje politike, ki se izraža skozi diplomatski aparat, kot tudi oblike, naravo, način izvajanja ter strateško orientacijo. Glede na zgodovino Svetega sedeža se razmejitve med podpoglavji ponujajo kar same. Poglavje smo namreč razdelili na več podpoglavij, ki obravnavajo diplomacijo Svetega sedeža v obdobju do nastanka papeške države (mogoče bi bilo primernejše reči diplomacijo rimskih škofov), diplomacijo Svetega sedeža v obdobju papeške države, diplomacijo Svetega sedeža do drugega vatikanskega koncila ter diplomacijo Svetega sedeža v pokoncilskem obdobju.

idejo Rima o razširitvi primata katoliške cerkve na ozemlje ruske cerkve. Od takrat so bili odnosi med Rusijo in Svetim sedežem precej hladni (Uranov 1998:23-24).

3. ZGODOVINSKI ORIS DIPLOMACIJE SVETEGA SEDEŽA

3.1. OBDOBJE DO USTANOVITVE PAPEŠKE DRŽAVE

Diplomacija je, kot druge mednarodne institucije, nastala v »funkciji zgodovinske situacije« – različne potrebe so v različnih zgodovinskih obdobjih narekivale njen razvoj.

V starem veku, v obdobju zgodnjega suženjstva, je bila celotna zunanja politika države usmerjena v osvajaalne namene – prisvojitvev ozemlja, sužnjev, živine in bogastva v sosednjih deželah, kar so kraljestva dosegala predvsem z oboroženo silo. Višje razvito suženjstvo, kot ga poznamo iz antične Grčije in Rima, je bilo – prav tako – usmerjeno v razširitev ozemlja, pridobitev sužnjev ter v pridobivanje tržišč. Diplomatska dejavnost med antičnimi polisi je bila živahna. Odločujoči dejavnik za razvoj komunikacij in diplomacije med polisi je bila prav gotovo zemljepisna bližina.

Do resničnega razvoja in razmaha diplomacije pa je prišlo v Rimu, ki je bil v antični dobi zaradi svojega izredno ugodnega geografskega položaja kraj, ki je uspel podati temeljna izhodišča za razvoj diplomacije in tudi za prenos tega sistema na druge narode. Rim je bil poskus svetovne vlade, z oblastjo, centralizirano v eni točki. Po tem, ko se je razdelil na dva dela in je zahodni del razpadel na veliko število majhnih držav, temelječih na fevdalno-tlačanskih odnosih, je bil vpliv vrednot in politike, kot jo je razvil Rim na nove politične enote, izjemen. Ta vpliv se je uveljavljal preko dveh zelo močnih prevodnikov – Bizanca in Rimskokatoliške cerkve.

Diplomacija rimskih škofov se je v času do razpada zahodnorimskega cesarstva v 5. stoletju ukvarjala predvsem z doslednim vzpostavljanjem stikov z ostalimi sedeži in bojem za prvenstvo rimskih škofov. Prvi zapisi o poslanstvih rimskih škofov segajo v obdobje papeževanja Klementa I. (88–97), ki je poslal cerkveni skupnosti v Korintu rimsko delegacijo z naročilom, naj ta skupnost doseže pomiritev sporne situacije in vzpostavitev miru (Cvrlje 1992:330). V tem času je potekalo tudi veliko koncilov in sinod, kamor so rimski škofje pošiljali svoje odposlance. Te koncile, ki so se jih udeleževali odposlanci vseh krščanskih cerkva, lahko opredelimo kot prve zametke multilateralne diplomacije. Sposobnost nadzora in vplivanja na svoje privržence, ki jo je posedovala Cerkev je pritegnila pozornost rimskih oblasti – najprej kot nekaj, proti

čemur se morajo boriti, kasneje kot nekaj, kar lahko izrabijo v svoj prid. Precej verjetna se zdi domneva nekaterih avtorjev npr. Andreasa Osianderja (2001:776), ki pravi, da krščanstvo ne bi dobilo tolikšnega vpliva na življenje vernikov, če ne bi pridobilo moči državnega aparata s katerim je pometlo z rivalnimi religijami. Konstantin I. (306-337) je po krizi, ki je doletela rimsko cesarstvo v tretjem stoletju videl v krščanski religiji zelo pomemben povezovalni element, njegova politika je vodila k priznanju krščanstva in »poroki« med cerkvijo in državo.²⁶ Konstantin je za razvoj krščanske cerkve prispeval ogromno denarja, naredil jo je bogato, krščanska cerkev pa je Konstantinu pomagala pri konsolidaciji imperija. Konstantinovo dejanje je dalo Cerkvi tak zalet, da le-te razpad rimskega imperija v 5. stoletju ni prizadel, temveč je s tem papeštvo dobilo še politično moč, tolikšno, da je vsem vladam, ki so nastale na področju razpadlega rimskega imperija, vsiljevalo isti način zaveznitva in medsebojne odvisnosti med cerkvijo in državo, moč, ki je pomagala vzdrževati nadzor nad ljudmi. Država in Cerkev sta postali soodvisni; Cerkev je z Milanskim ediktom dobila uradno priznana vero (*religio licita*), država – Konstantin – pa podpora tisočev hvaležnih kristjanov. Konstantin je čutil, da kot edini zaščitnik Cerkve lahko aktivno sodeluje in deluje pri oblikovanju cerkvene doktrine in reševanju njenih notranjih problemov, kar je še posebej vidno pri sodelovanju Konstantina na dveh koncilih: leta 314 v Arlesu in leta 325 v Nici. Krščanstvo – uradno priznana vera v času Konstantina – je v času Teodozija postala uzakonjena vera. Vera in politika sta se medsebojno podpirali – vladar je podpiral vero kot poroka za politični uspeh, krščanstvo je državi služilo kot dejavnik njene stabilnosti.²⁷ Kristjani sami niso odobravali drugih verstev, niti odmikov od jasno začrtanih »verskih resnic« v lastni verski skupnosti, temveč so take »odpadnike« strogo kaznovali. Rimska država je pod vplivom krščanske cerkve uvedla strogo zakonodajo proti vsem nekrščanskim kultom, vsem odpadnikom od krščanske vere pa zagrozila z

²⁶ Smrke (1996:16) pravi, da je eden najpogostejših in najverjetneje tudi najlažjih načinov širjenja vere spreobrnjenje vladarjev.

²⁷ »Vsa ljudstva, ki jim vlada naša blagohotnost, naj po naši volji ostanejo v veri, ki jo je božji apostol Peter izročil Rimljanom. To do danes uči vera, ki jo je on oznanjal. Očitno ji sledita pontifex (rimski škof) Damaz in Peter, aleksandrijski škof, mož apostolske svetosti. To pomeni, da po apostolskem redu in nauku evangelija verujemo v eno božanstvo Očeta, Sina in Svetega duha v istem veličastvu in najgloblje enotni Trojici. Ukazujemo, da vsi, ki sledijo tej zapovedi, ohranijo ime katoliških kristjanov. Ostale pa, ki so po naši sodbi tako brezumni in nespametni, da si nalagajo breme žaljivega krivoverskega nauka – kraji njihovega zbiranja naj se ne imenujejo cerkve – naj zadene Božja kazen, potem pa tudi kazen naše oznanjene volje, ki smo jo prejeli po odločitvi neba.« (Teodozijev zakonik XVI I,2 citirano v Lenzenweger et al.1999:110).

izključitvijo.²⁸ Roter (1976:58) vidi v tem bistveno razliko med prvotno religiozno skupnostjo in organizirano cerkvijo. Prvotna religiozna skupnost je bila skupnost svobodnih posameznikov s poudarkom na osebni religiozni izkušnji, brez določene organizacije. Do določene organizacije v neki skupnosti pa pride v trenutku, ko se pričneta statut in organizacija kot taka imeti za sveta in nedotakljiva, ko uslužbenci skupnosti postanejo varuhi doktrine na temelju pojma nasledstva, ko pride do ustanovitve posvečenega duhovništva in se karizma začne pripisovati funkciji. Boff (1986:98) trdi, da je Cerkev postala dedič ustanov cesarstva – prava, delitve na škofije in župnije, birokratske centralizacije, služb in naslovov. Od trenutka, ko je katoliška vera postala uradna vera v Rimu, se Cerkev razume kot skupnost, ki ima nasproti drugi skupnosti –laikom – oblast, nad drugo skupnostjo tudi gospoduje. Kristus sedaj ni več »trpeči«, ki se je odpovedal vsej moči in slavi tega sveta, temveč imperator, kozmični gospod.

Proces integracije, ki ga je začel Konstantin, je potisnil Cerkev v državne zadeve, državo pa v cerkvene zadeve. Škofje so prevzemali vlogo branilcev prave vere. Prvi rimski škof, ki se je začel ukvarjati z diplomacijo v smislu doseganja interesov RKC in tako tudi dvignil ugled papeštva, je bil papež Leon I. Veliki (440–461). Ko je Atila leta 455 n. št. ogrozil Rim, je papež Leon I. imel pri pogajanju glavno vlogo in si s tem zaslužil ime Veliki. Krščanstvo je v zgodnjem srednjem veku združevalo z enotno vero, kulturo, znanjem, pismenostjo, kar pa je bilo v veliki meri podedovano od Rimljanov. Tako je bilo zelo močno orožje papežev pri uspešni diplomaciji prav pripravljenost širiti to znanje med barbari, ki so vse pogosteje vdiral na Apeninski polotok, in med ljudstvi, kamor so papeži pošiljali svoja poslanstva.²⁹

Rimska cerkev je doživljala obdobje razcveta. Tesni stiki med papeštvom in Bizancem so pripeljali do vzpostavitve skoraj stalne misije v Konstantinoplu, ti poslaniki so se imenovali apokrisiariji (*apocrisaries* – odgovorni ali *responsalis*).³⁰ Apokrisiariji so delovali v Bizancu skoraj tristo let, njihove naloge so bile tako verske kot politične narave – cilj pa je bil vsekakor nadzor ekleziastične discipline, zatiranje razvoja herezije in ubranitev papeževih pravic (Legate – Catholic Encyclopaedia n.d.).

²⁸ Osiander (2001:784) trdi, da čeprav bi lahko gledali na določene oblike političnega obnašanja, določene oblike nasilja, kot na nekaj tipično človeškega, imajo le-te v zgodovini zahodnoevropske civilizacije točno določen začetek – v nastanku in razvoju krščanstva.

²⁹ Gregor Veliki je leta 597 poslal v Anglijo skupino štiridesetih misijonarjev, ki pri spreobračanju prebivalstva k »pravici« veri ni bila ravno uspešna, prispevala pa je k razvoju pravne znanosti v Angliji, saj je bilo do leta 616 zapisanih več kot 90 zakonov (Hall 1996:46).

³⁰ Apokrisiarije je treba ločiti od papeških legatov, ki so se na bizantinskem dvoru oglašali le občasno in na posebnih misijah.

Njihova najpomembnejša naloga pa je bila obveščati papeža o političnem stanju v Bizancu. Apokrisiarij ni bil papeški odposlanec le pri bizantinskem cesarju, temveč tudi pri konstantinopelskem patriarhu. Položaj apokrisiarija je bil v Cerkvi zelo pomemben, saj je predstavljal možno stopničko tudi do papeževega prestola (Graham 1959:115).

V ostali krščanski Evropi so papeža zastopali apostolski vikarji (*vicars apostolic*), ki so se sčasoma preimenovali v *legati nati* (iz lat. besede «*legare*» – »poslati«).³¹ Ta naziv je bil neposredno vezan na škofovski sedež, funkcije same pa so bile dokaj preproste, vezane predvsem na zadeve verske narave (npr. blagoslavljanje neke cerkve). Funkcije so se še zmanjševale, dokler niso v približno 11. stoletju *legati nati* prenehali delovati.

Krščanstvo (*christendom*) je bilo v takratni Evropi temeljna povezovalna sila, v čigar rokah je bilo celotno znanje. Papeštvu ni bilo do tega, da bi se barbarske države združile v enoten imperij, saj si ni želelo trdnega posvetnega vladarja za tekmeča, ampak je raje vzdrževalo ravnotežje moči s svojo povezovalno silo med ljudstvi, na drugi strani pa sami papeži niso bili dovolj močni, da bi zedinili razdrobljena mesta. Papeži tudi niso imeli najmanjšega namena soustvariti imperij v katerem bi igrali »drugo violino«. Čeprav papeži in kasneje papeška država niso imeli svoje vojske, ostali kralji pa so največkrat imeli močne in številne vojske, so se spori velikokrat razrešili v njihov prid. Vdori v krščansko Evropo so sami po sebi pomagali krepiti občutek enotnosti zahodnega krščanstva in ideal cesarstva. Po razpadu zahodnorimskega cesarstva, ko je trgovanje in komunikacija med posameznimi deli bivšega rimskega imperija postalo skoraj nemogoče, je Cerkev predstavljala center moči in reda (Knutsen 1997: 21).

5. stoletje pomeni začetek krščanskega srednjega veka. Prvič se je v zgodovini neko germansko pleme samostojno odločilo za prestop v krščansko vero – to so bili Franki in njihov vladar Klodvik I. (482–511).³² Za posamezna plemena v takratni Evropi je bila

³¹ Gulielmus Durandus (citirano v Mattingly 1988:23) je v 13.stoletju zapisal:»*Legat je kdorkoli poslan od kogarkoli.*« (»*A legatus is anybody sent by another*«). Potrebno pa je poudariti, da so imeli odposlanci do časa, ko se uveljavi enotno ime nuncij za vse papeške odposlance, v približno 13. stoletju, različna imena in različne funkcije, ki so bile pretežno verske narave. Ta odposlanstva niso predstavljala stalnih misij, vendar vseeno dokazujejo, kako dolgo zgodovino diplomacije ima Sveti sedež (Legate – Catholic Encyclopaedia n.d.).

³² Franki niso bili edino pleme, katerega spreobrnjenje si je za nalogo zadala Cerkev, tudi Burgundijci v Franciji ter Goti in Vandali v Nemčiji so bili pod pritiskom za spreobrnitev v krščansko vero (Ecclesiology n.d.).

Cerkev nosilec pismenosti, znanja, skupaj s tem pa so duhovniki s seboj prinesli sporočilo o krščanski veri in odrešenju (Hall 1996:46).³³

Papeži so si predvsem v prvih stoletjih veliko obetali od Bizanca in so bizantinskega cesarja velikokrat pozivali, naj posreduje v Italiji, ki je bila pod močnim pritiskom Langobardov. Po Justinijanovem zavzetju Italije so morali papeži voditi spretno diplomatsko igro med Bizancem in Langobardi, hkrati pa so opazili, da moč Bizanca peša. Začeli so iskati nove zaveznike. Rimska cerkev je bila podrejena bizantinskemu ekzarhatu v Ravenni, kjer je vladal guverner – namestnik bizantinskega cesarja. Po langobardski zasedbi Rima, ko je postalo jasno, da je bizantinska moč na Apeninskem polotoku močno opešala, si papeštvo po vzoru iz časov zavezništva z rimskim imperijem poišče zaveznika z vojsko. Leta 754 odide papež Štefan II. (752–757) na frankovski dvor, kjer mu Pipin Mali obljubi pomoč in zeleno varstvo.³⁴ Pipin obljubi, da bo podaril sv. Petru in njegovim naslednikom večino Italije, ki je takrat še pod Langobardi. Že leta 756 lahko Pipin Mali izpolni svojo obljubo in s Pipinovo darovnico ustvari temelje papeške države (s čimer papež postane tudi posvetni vladar), poleg tega bizantinskega zavetnika zamenja zdaj drugi zaveznik, Franki, s čimer so oblikovane smernice za novo razmerje sil v evropskem srednjem veku. Zavezništvo s papežem določi bodočo naravo karolinškega cesarstva – maziljenje kraljev, obred, ki je bil vpeljan leta 751, pa je jasno ločil frankovske vladarje od drugih krščanskih vladarjev, saj naj bi bili izbrani od samega Boga (Mastnak 1996:89). Pipina nasledi sin Karel Veliki, ki se prav tako odzove klicu papeža Hadrijana na pomoč, vrže s prestola lombardskega kralja Deziderija, se da okronati namesto njega v Pavii in od papeža dobi naslov rimskega patricija (Keen 1993: 27). Karel Veliki si je pridobil papeža predvsem z idejo, da je zaščitnik kristjanov, zato ga je papež Leon III. (795-816) na lastno pobudo leta 800 na božični dan kronal.³⁵ Tako dobi krščanska Evropa dva vladarja.

³³ Gregor Veliki je leta 597 poslal misijo v Anglijo, ta je med drugim omogočila tudi kodifikacijo pravnih norm; podobno je bilo tudi s Franki in Lombardi (Hall 1996:46).

³⁴ Pipin Mali ni bil kraljevskega porekla, to pomankljivost pa je velikodušno „popravljal“ papež, ki je Pipina po svetopisemskem vzoru mazilil za kralja, s čimer se je lahko skliceval na »božjo milost«. Seveda pa je papež za storjeno uslugo zahteval povračilo. Poudariti je treba, da je bil Pipin Mali sin majordoma Karla Martela na frankovskem dvoru, katerega je papež prosil za pomoč tako, da mu je poslal ključ groba sv. Petra, kar je bila prav gotovo zvita diplomatska poteza.

³⁵ S kronanjem Karla Velikega za cesarja je ponovno vzpostavljeno cesarstvo na zahodu. Karel naj bi bil »novi Konstantin«, vendar pa je bilo to cesarstvo precej drugačno od starega rimskega cesarstva: Karel Veliki je bil orodje, ki ga je izbral papež z namenom ustvariti idealno krščansko družbo, postavljeno v rimski imperialni okvir. Čeprav pa je bil Karel kot cesar potrjen *ex officio*, pa ni bil *rex et sacerdos*, in četudi je Karel poskušal z vedno večjo sakralizacijo oblasti, vseeno ni mogel prevzeti oblasti in funkcij, ki so pripadale papežu – svetni oblasti.

Iz tega obdobja izvira tudi znamenita Konstantinova darovnica, s katero naj bi Konstantin Veliki predal zahodno cesarstvo Silvestru I. in njegovim naslednikom na Petrovem prestolu. Konstantinova darovnica je bila spreten ponaredek, ki so ga papeži izkoriščali za dosego svojega interesa – obnovitev cesarstva na zahodu.³⁶ Gabriele Pepe, italijanski zgodovinar (povzeto po Cvrnje 1980:11) pravi, da je bila Konstantinova darovnica ponarejena zato, da bi imeli pravno osnovo za papeževo intervencijo v političnem življenju zahoda. Po njegovem mnenju Darovnica tudi potrjuje dekadenco Cerkve ter je jasen pokazatelj, kako se je Cerkev iz institucije milosti in dobrote spremenila v institut sile.

3.2. OBDOBJE PAPEŠKE DRŽAVE

Odvrnitev Cerkve od Konstantinopla in njen zasuk k frankovskim vladarjem (Pipinu, Karlu Velikemu in kasneje Otonu I.) je po eni strani prinesla Cerkvi večjo varnost, po drugi pa novo odvisnost, ki se dokončno pokaže v sporu glede investiture in zaznamuje začetek konca odnosov med papeštvom in Bizancem. Razmah islamske vere je bil povod za iskanje možnih zaveznikov drugje, ne samo v Evropi. Prvi papeški odposlanec se je odpravil v daljno Azijo že leta 1177, temu prvemu podvigu (sicer neuspešnemu) so sledili še mnogi drugi. Papeži so iskali med Mongoli dvoje – bodoče vernike in možne zaveznike proti »skupnemu« sovražniku – islamu. Papež Inocenc IV. (1243–1254) je poslal frančiškana patra Janeza Pian del Carpine kot svojega poslanca k mongolskemu Kanu. Ta poslanec je bil uspešnejši kot poslanec iz leta 1177, srečal se je z kanom Küyükom, mu predal papeške demarše, od samega kana pa je prejel tudi pisni odgovor za papeža. Ena glavnih nalog frančiškana Janeza je bila ne samo pridobiti Mongole na svojo stran, temveč tudi zadržati Mongole stran od Evrope, saj bi se Mongoli, ko bi vedeli za notranje razdeljeno in šibko Evropo, najbrž prej odločili za napad nanjo kot pa za njeno obrambo. Vseeno so mongolski poslaniki obiskali Evropo, rezultat njihovega obiska je bilo kanovo pismo, s katerim je papež izgubil vsako upanje, da bi Mongoli

³⁶ Konstantinova darovnica naj bi nastala, ko je papež Silvester I. (314-335) krstil ter hkrati ozdravil bolnega cesarja Konstantina gobavosti. V zahvalo za ozdravitev naj bi cesar predal cesarske insignije in zahodni del cesarstva papežu: *»Ni namreč prav, da bi zemeljski cesar vladal tam, kjer je nebeški cesar postavil prvega med škofi in glavo krščanske vere.«*(Konstantinova darovnica 18, citirano v Lenzenweger 1999: 84). Konstantinova darovnica je bila ponarejena predvsem zato, ker papeži niso hoteli priznati tolikšne odvisnosti od frankovske države, zato so z darovnico hoteli dokazati, da jim je bilo dano nekaj, do česar so imeli že davno nesporno pravico (Potemkin 1947:97).

postali rešitelji krščanstva. Toda papež se ni dal in je kmalu po prejemu tega pisma poslal naslednjega poslanca k kanu.³⁷ H kanu so romali tudi poslanca evropskih kraljev, vsi s prošnjo za pomoč, vendar brez uspeha. Prvi znak za sodelovanje se je pokazal šele po tridesetih letih diplomatskega prizadevanja – francoski kralj Filip IV. je pravniku Džingiskana kanu Arghunu predlagal skupen napad na muslimane, na kar je le-ta pristal, pristal je tudi na vrnitev Jeruzalema kristjanom, toda takrat, ko je Arghun dal svoj pristanek, pa francoski kralj ni mogel več izpolniti svojega dela dogovora (Polk 1997:249).

Cerkveni vladarji in njihovi podrejeni so črpali moč in oblast nad laiki iz visokega vrednotenja verskega mišljenja o odpuščanju grehov in pridobitvi večne odrešitve za dušo, kar so še okrepili s kontrolo nad komunikacijskimi sredstvi in pismenostjo, ki je bila izključno v latinskem jeziku. Vladarji, trgovci in drugi preprosti ljudje so sprejemali oblast Cerkve kot legitimno, le Cerkev je bila poklicana določati merila obnašanja. Struktura znanja v srednjem veku je bila takšne narave, da je določala pravila obnašanja med krščanskimi vladarji (ki so bili podvrženi grožnji z izključitvijo, če niso ubogali pravil Cerkve) in njihovo obnašanje do nevernikov in poganov (kar se jasno kaže v sami zgodovini križarskih pohodov). Kakor je Cerkev določala strukturo mednarodnega političnega sistema³⁸, tako je vplivala tudi na strukturo ekonomskega sistema. Kot praktično edini izvajalec socialnih aktivnosti (spodbujanje dobrodelnih dejavnosti) in izobraževalne dejavnosti je zahtevala zase določene pravice in privilegije, tako da ji je sčasoma uspelo akumulirati bogastvo, naloženo v zemlji in kapitalu (Strange 1995:117).

Funkcije odposlancev *legati nati* (o funkcijah in delovanju le-teh je bilo govora v predhodnem podpoglavju) so prevzeli v približno 11. stoletju *legati missi* (iz lat. *missi* – poslani). Ti odposlanci so bili poslani tako na dvore evropskih princev kot tudi k lokalnim cerkvenim avtoritetam. Posebna skupina odposlancev se je imenovala *legati a latere* (iz lat. *latere* – od papeževe strani), poslani pa so bili na le najbolj pomembne misije. Diplomatska služba v tem času ni bila preveč čislana. Poleg slabe in neredne plače, dolgočasje, čudnih nalog in ogromnih stroškov so bila velika slabost diplomatske službe redna in neudobna potovanja, ki so jih ogrožali razni razbojniki. Poleg tega

³⁷Papež Inocenc IV. je kljub govoricam o grozodejstvih, ki naj bi jih Mongoli počenjali na osvajalskih pohodih, verjel, da jih lahko spreobrne ter da je za njihovo početje krivo le nezavedanje o skupnem interesu t.j. zaustavitev prodora muslimanov. Kan je v svojem pismu papežu leta 1246 le-tega pozval naj, na čelu vseh evropskih kraljev, pride, ga počasti in mu služi (Polk 1997:249).

³⁸Ko govorimo o mednarodni skupnosti v srednjem veku, lahko rečemo, da je ta oznaka veljala le za krščansko Evropo, v mejah, kot jih je določil imperij Karla Velikega.

diplomatski predstavniki niso uživali veliko spoštovanja od vladarjev dežel, h katerim so bili poslani. Poniževanja, aretacije in maltretiranje so bili redno na seznamu vladarjev gostujočih dežel. Zato ne preseneča dejstvo, da je le malo oseb, ki so se ukvarjale z diplomacijo bilo aristokratskega rodu. Najcenejši in najbolj pogrešljivi so bili prav kleriki (Polk 1997:254).

Kronanju Otona I. za cesarja je sledilo stoletje cesarskega gospostva nad papeštvom.³⁹ Cesar je bil najvišja oblast v krščanskem svetu, posledica tega je bila, da je imelo papeštvo zelo zmanjšano vlogo. Ena izmed posledic reform, ki se jih je lotila Cerkev, je bil med drugim tudi kanon z rimske velikonočne sinode iz leta 1059, ki je določal, da laik v nobenem primeru ne sme investirati cerkvene službe duhovniku ali kleriku – zastonj ali za plačilo. Cerkev je skozi reforme postajala kleriška korporacija – vsi krščanski laiki so bili podvrženi cerkvi – duhovnik je stal nad kraljem (Mastnak 1996:104). To je vodilo k desekularizaciji oblasti in grožnji z najstrožjimi kaznimi za osebo, ki je investituro podeljevala. Teologi tistega časa so ostro ločevali metafizično od dejanskega. Ločevali so papežev avtoriteto, ki naj bi bila postavljena od Boga, in kraljevsko avtoriteto – oblast, ki naj bi bila svetna in minljiva iznajdba (Mastnak 1996:106). Ker naj bi bil kralj le ena od ovac, poslušna papežu, je bila kraljeva dolžnost krotiti in kaznovati zlo, nagrajevati dobro in braniti Cerkev. Papež je bil odgovoren za kralja, ki zdaj ni bil več glava krščanske družbe, temveč le glava svojih laičkih podložnikov. Ta spor med cerkveno in posvetno oblastjo je pomembno določil smernice bodočih odnosov med cerkvijo in državo. Razločevanje med spiritualno in posvetno oblastjo je bilo institucionalizirano. Prišlo je do vzpostavitve močnega in neodvisnega papeštva, kar so papeži lahko najpreprosteje uveljavljali s pomočjo primata, ki naj bi ga imela rimska stolica med vsemi ostalimi stolicami. Rimski papež in rimska cerkev sta postala eno, neposlušnost papežu je pomenilo neposlušnost celotni Rimski cerkvi.

Cerkev ni bila več takšna kot v času Karolingov, v kateri sta vladala posvetno in svetno, temveč enotna ekleziastična cerkev, v kateri je najnižji med kleriki še vedno bil višji od najvišjega laika. Predvsem papež Gregor VII. (1073–1085)⁴⁰ je zagovarjal stališče o Cerkvi, ki jo je Kristus zaupal sv. Petru, rimskemu škofu.

³⁹ Oton in njegovi nasledniki povečajo administrativne in vojaške dolžnosti svojih škofov; le-ti postanejo *regale sacerdotium*, ki delujejo na kraljev migljaj. Vse škofovske stolice v cesarstvu so podrejene cesarju. Cesar je skozi obred investiture, ko je škofu izročil škofovsko palico in prstan, od škofov zahteval tudi svetne usluge in koristi. Ta investiturni spopad se je končal z zmago papeštva. Papeži so se zavedali, da je izhod iz takega stanja le reforma, ki bo vzpostavila trdno, neodvisno Cerkev. Z napredovanjem cerkvene reforme je bila oblast papeštva dvignjena na raven dogme.

⁴⁰ Glej tudi poglavje o primatu Petrovega prestola in o znamenitem *Dictatus papae* iz leta 1075.

Papeštvo je bilo v zgodnjem srednjem veku močna mednarodna sila, poleg običajnih diplomatskih sredstev je za doseg svojih interesov uporabljalo še druga, manj diplomatska sredstva: izobčenje, prepoved bogoslužja, podtikanja, pa tudi umore po naročilu (Jankovič 1988:20). Na prelomu 10. in 11. stoletja je papež uspel prepričati prebivalstvo tedanje krščanske Evrope v pravično vojno proti nevernikom.⁴¹ Teschke (1998:333) trdi, da križarskih vojn ne moremo razlagati izključno z religioznega stališča, temveč je potrebno verske razloge primerjati z ostalimi dejavniki, kot so primanjkovanje rodne zemlje, značilne družinske strukture ter preveliko število plemstva. Cerkev ni samo dovoljevala, temveč tudi spodbujala križarske vojne. Dejanje, ki se je začelo z navdušenjem, se je končalo z nesrečo, propadom in razkolom. Križarske vojne so se pravzaprav začele s pismom vzhodnega cesarja Alekseja papežu Urbanu II. (1088–1099), v katerem je Aleksej zaprosil za pomoč zaradi muslimanskega vdora v Sveto deželo. Papež Urban II. je vsem udeležencem križarskih vojn obljubljal svetost, oprostitev vseh grehov ter zagotovitev večnega življenja (Ecclesiology n.d.). Ta moč in vpliv papeštva sta izvirala iz dveh dejavnikov – iz dejstva da je imelo prebivalstvo takratne Evrope močan občutek pripadnosti enotni družbi – *Respublici Christiana*, drugi dejavnik pa izvira iz pomena, ki ga je na srednjeveško družbo imelo kanonsko pravo. Kanonsko pravo se je ukvarjalo s preučevanjem tem, ki danes nesporno sodijo na področje mednarodnega prava – definicijo suverenosti, pravično vojno, svetost pogodb,... Kanonsko pravo je obvladovalo tudi oblikovanje in uporabo diplomatskega prava, saj je bila Cerkev predvsem v 13. stoletju glavni diplomatski akter. Zahodno– in srednjeevropski svet naj bi izhajal iz načel rimskega cesarstva in njegove tradicije civilnega prava, načel Svetega rimskega cesarstva in sistema nemškega fevdalnega in običajnega prava, ter iz kanonskega prava ekleziastične avtoritete (povzeto po Satow 1995:4). Center vere je bila rimska cerkev, center doktrine pa papeštvo, ki je združevalo celotno *Respublico Christiana*. Dokler naj bi te tri stvari tvorile enoto, potrebe po akreditiranih veleposlanikih ni bilo. Sčasoma se je neodvisnost posameznih držav v Svetem rimskem cesarstvu povečevala. Posamezni bolj ali manj suvereni vladarji so vedno pogosteje dajali svojim poslanikom poverilna pisma. Nicodemo da Pontremoli, ki ga je Francesco Sforza, vladar Milana, poslal k Cosimu de Medici, je bil v službi le-tega najprej kot zaupni agent. Šele ko je Sforza postal vojvoda, je dal Pontramoliju poverilna pisma kot oratorju v Florentinski republiki, kjer je potem

⁴¹V enajstem stoletju je v krščanski Evropi prevladovala doktrina, da se vitezi bojujejo, duhovščina moli, in kmetje delajo (Teschke 1998:333).

Pontramoli ostal nadaljnih sedemnajst let (Satow 1995:4 in Barker 1995:597). Naziv orator je le eden od nazivov, ki so jih v srednjem veku uporabljali za poslanike. Pravzaprav je bila zmeda glede različnih nazivov kar velika. Poleg naziva orator so bili v stalni uporabi še nuncij (nuntii), prokurator in ambasador. Papeška diplomacija je kmalu začela za svoje odposlance uporabljati izključno termin legat in kasneje nuncij (Mattingly 1988:27).

Langhorne (n.d.) trdi, da se je moderna diplomacija razvila zaradi spremenjene naloge diplomacije. Razmere v srednji in severni Italiji, sistem majhnih držav, v katerem nobena ni bila sposobna nadvladati drugim, istočasno pa državicam ni grozila nobena zunanja sila, so nudile sijajno priložnost za razvoj diplomacije, s katero so majhne države kmalu postale obsedene. Razvoj stalnih diplomatskih misij in posledično tudi zunanjih ministrstev je narekovala želja imeti stalen pretok informacij pod nadzorom. Martin Wight (v Langhorne n.d.) pravi, da predstavlja stalni diplomatski predstavnik glavno institucijo razvoja diplomacije v zahodnem svetu. Proces, v katerem postane stalni diplomatski predstavnik ustaljena institucija, pa traja več sto let. Zaviralca je postopno pojavljanje posameznih suverenih držav v Evropi ter pojav reformacije. V času reformacije so diplomatska predstavništva protestantskih in rimskokatoliških dvorov postala kraj, kjer so se srečevale uporniške skupine, kjer so se kovale zarote proti skupini druge vere, kraj, kjer so tudi opravljali verske obrede. Šele po letu 1648 je bil stalni diplomatski predstavnik sprejet tako *de jure* kot tudi *de facto*.

Center politične moči se je iz Rima – središča diplomacije v 15. stoletju – v 16. in 17. stoletju preselil severneje, na obale Severnega morja in Kanala. Protestantizem je bil posebej uspešen v kmetijskih, revnih področjih severozahodne Evrope, v Nemčiji, Angliji in Skandinaviji, kjer so monarhi zagovarjali novo vero, s ciljem okrepiti svojo moč na račun zmanjšane vpliva RKC. Tradicionalna nasprotja med katoličani in pogani, ki se jim je cerkev posvečala v obdobju srednjega veka, so nadomestila nasprotja med dvema strujama krščanske vere, katoliško in protestantsko. Verske vojne so zamajale tudi diplomatski sistem zahodne Evrope zato so bili diplomatski stiki med versko različnimi družbami redki ali pa jih sploh ni bilo. Anglija po letu 1534, razen v kratkem obdobju vladanja Marije, ni imela diplomatskega predstavnika v Rimu. Podobno tudi Beneška republika ni hotela, kljub trgovskim stikom, poslati stalnega predstavnika v Anglijo. Papeštvo je namreč v dobi protireformacije nasprotovalo vzpostavitvi stikov s t.i. heretičnimi državami, tako je bil protestantski sever Evrope brez diplomatskih stikov s celotno Italijo do 18.stoletja. Edini katoliški dvor, ki je

ohranjal stike s protestantskimi državami, je bil dvor Valoisov v Franciji, vendar pa so tleči verski spori v Parizu protestantske poslanike velikokrat spravljali v nevarnost (Mattingly 1988:169).

Pred letom 1648 je Cerkev posedovala eno tretjino vse zemlje in vsaj eno četrtno premoženja v mestih. Škofje in nadškofje so zasedali politične položaje, Cerkev je nadzorovala vzgojo, javne zadeve, velikokrat tudi v povezavi z vladarji versko lojalnost lastnih vernikov. Ideja reformacije, ki je izšle iz Lutrove »*Doktrine o dveh kraljestvih in dveh vladah*«, je zaradi ločitve dveh kraljestev predpostavljala suverenost države. Holsti (1995:43) pravi, da so bile meje sistema, ki se je razvil po letu 1648, pravzaprav meje religije. Evropo je združevala vera- katoliška ali protestantska, ki se je jasno distancirala od »barbarov tam čez«. To je bila Evropa, združena na kulturni osnovi, ki so jo ločile politične delitve. Philpott (2000:207) trdi, da je bila reformacija tisti odločujoči dejavnik, zaradi katerega so bile države zainteresirane za vestfalski sistem suverenih držav

V obdobju francoske revolucije se je Cerkev v Franciji znašla v konfliktu s strukturo, ki je prišla na oblast. Papež Pij VI. (1775–1799) je obsodil revolucijo, vendar pa sam ni mogel ničesar storiti proti revolucionarnim vrenjem ne v Franciji, ne v ostali Evropi. Francija je leta 1790 sprejela zakon o nacionalizaciji cerkvene lastnine, kasneje istega leta še ustavo, po kateri je bila Cerkev preurejena na nacionalni osnovi. Napoleon je sicer sklenil s papežem konkordat, vendar pa je v letu 1808 zasedel papeško državo ter postavil papeža za ujetnika. Leta 1815, na Dunajskem kongresu, je bila papeška država obnovljena v svojih prejšnjih mejah (Cvrlje 1980:11).

Nov način vstopanja Cerkve in papeža v mednarodne odnose zaznamuje druga polovica 19. stoletja. Leta 1839 je papež Gregor XVI. (1831–1846) obsodil trgovino s sužnji, vendar pa je pri prepričevanju katoliških držav, naj opustijo tako dejavnost, imel nemalo težav. Portugalska, ena izmed glavnih akterjev v trgovini s sužnji, papežu glede tega vprašanja ni posvečala nobene pozornosti. Papež poseže v mednarodne odnose tudi zaradi spora z evropskimi vladami glede pristojnosti lokalnih škofov – tu se papež prvič nasloni na mednarodno javno mnenje. Prvi vatikanski koncil je bil osrednja točka v novi obliki papeževega delovanja v mednarodnih odnosih. Koncilska deklaracija o papeževi univerzalni pastoralni jurisdikciji zanika državno oblast nad škofi in duhovniki ter tesno poveže lokalne škofe s papežem (Weigel 2001). Enciklika »*Rerum Novarum*«, ki se je posvečala pojavu kapitalizma in delavskemu gibanju, je izšla leta 1891. V tej encikliki se papež dotakne vseh perečih problemov v takratni družbi: odnosa med delom in

kapitalom, dolžnosti proletariata in kapitalistov ter obstoja razredov. Leon XIII. (1878-1903) je v svoji encikliki temeljil na konceptu, da lastništvo ne izhaja iz zgodovinskega razvoja družbe, temveč iz prirojenih razlik med ljudmi, zaradi katerih nastajajo nujne razlike v družbenem položaju (Cvrlje 1992:46).

3.3. OBDOBJE DO DRUGEGA VATIKANSKEGA KONCILA

Konec 19. stoletja predstavlja za Sveti sedež pomembno ločnico; papeži so se prvokrat po 8. stoletju soočili z nejasno prihodnostjo.⁴² Garancijski zakon, ki ga je Italija enostransko sprejela leta 1871 in ki naj bi urejeval položaj Svetega sedeža, posledično pa tudi položaj in status tujih predstavnikov pri Svetem sedežu, se je na začetku prve svetovne vojne pokazal kot popolnoma neuporaben. Garancijski zakon naj bi tujim diplomatom zagotavljal pravice in privilegije ter imunitete, kot jih je določalo mednarodno pravo, ni pa jasno opredeljeval ravnanja vlade glede tujih predstavnikov v primeru vojne. Zaradi tega vprašanja se je v Italiji kmalu razvila razprava, predstavniki centralnih sil, pruski, bavarski in avstro-ogrski predstavnik pa so prostovoljno zapustili Vatikan. Trije diplomatski predstavniki so kasneje pojasnili, da jim je italijanska vlada zagotavljala vse pravice, imunitete in privilegije (v času akreditacije pri Svetem sedežu) v skladu z mednarodnim pravom, vendar pod pogojem, da bi korespondenca z njihovimi domačimi vladami potekala preko papeža kot posrednika. Sveti sedež naj bi torej prevzel vso odgovornost za diplomatsko korespondenco tujih diplomatskih predstavnikov. Diplomati so bili ogorčeni nad takimi pogoji. Italijanska vlada je trdila, da je nastali problem potrebno reševati izključno preko odnosov Rim – Vatikan. Papež se je na to odzval v slavnostnem nagovoru decembra 1915 *Nobis Profecto*. V nagovoru je »potožil«, da Garancijski zakon daje Italiji preveč pravic in ni v skladu s položajem Svetega sedeža, da je v tolikšni meri odvisen od dobre volje določene vlade, vendar pa na dogajanje v Italiji ni imel nobenega učinka (Graham 1959:309-316).

V času prve svetovne vojne se je Sveti sedež jasno opredelil za stran, ki mu je dajala večjo možnost zaščite lastnih interesov. Prepričeval je italijansko vlado, naj se ne pridruži antantnim silam (Franciji, Rusiji in Angliji), tudi ni dvoma o tem, da je papež

⁴² Leto 1870 predstavlja izgubo papeške države, ker pa so sama izguba papeške države in posledice, ki jih je to dejanje povzročilo v mednarodni skupnosti bolj podrobno opisane v več poglavjih v pričujoči nalogi, o tem v tem poglavju ne bomo pisali.

Pij X. odobril dunajski ultimatum Srbiji (Cvrlje 1980:22).⁴³ Papež Pij XI., ki je prišel na papeški prestol leta 1922, je obljubljal izboljšanje odnosov med Italijo in Vatikanom in rešitev Rimskega vprašanja. Takoj se je opredelil za Mussolinija in za sodelovanje s fašističnim režimom.⁴⁴ Mussolini je hotel čim večje število duhovnikov in vernikov prepričati o koristnosti fašizma za Italijo, zato je oboje povezal – latinska in imperialna tradicija naj bi bili zastopani v katolicizmu (Cvrlje 1980:24). Politika fašizma, ki je leta 1935 vodila do napada na Etiopijo, je bila torej s strani Svetega sedeža odobrena, Cvrlje (1980:26) piše, da so nekateri videli v njej celo novo križarsko vojno.

Sveti sedež na začetku druge svetovne vojne zaradi skupnega boja proti komunistični nevarnosti, proti kateri se je papež Pij XI. boril, ni protestiral zaradi politike nacistične Nemčije; z Nemčijo je leta 1933 celo sklenil konkordat.⁴⁵ Gariboldi (1997:183) trdi, da se je papež Pij XI., zavedal kakšno pot ubira Nemčija, vendar pa si je zaradi Cerkve v Nemčiji močno prizadeval za mir. Hitlerjev namen je bil, po Gariboldijevem mnenju, popolno uničenje katoliške Cerkve v roku dveh ali treh let, vendar pa je prej potreboval zaupanje mednarodne javnosti, k čemur naj bi pripomogel tudi leta 1933 sklenjeni konkordat. Ko pa je postalo jasno, da se nacizem vmešava v »cerkvene zadeve« ter da nasilno deluje proti Cerkvi (nacisti so zaprli katoliške šole, duhovnike so obtožili, da se ukvarjajo s politiko...), je državni tajnik, kardinal Pacelli, nemški vladi med leti 1933–1936 poslal kar 55 diplomatskih protestnih not, a brez uspeha (Gariboldi 1997:186). Pij XI. je leta 1937 objavil encikliko *Mit brennender Sorge*⁴⁶ s katero papež izrazi (čeprav na blag način in indirektno) svoj prvi protest proti nacizmu.⁴⁷

⁴³Cvrlje navaja Sforzo, ki v svoji knjigi *Il Vaticano e la guerra mondiale* opisuje, kaj je povedal astroogrski poslanik v Vatikanu po pogovoru z državnim sekretarjem Vatikana kardinalom Merry del Valom: »Kardinal je ocenil noto Srbiji kot izredno ostro, vendar jo je odobril ter izrazil upanje, da bo monarhija šla do konca. Kardinal meni, da je škoda, da Srbije niso prej pokorili, ko bi to lahko izvedli brez tako velike nevarnosti kot danes...« (Cvrlje 1980:22).

⁴⁴Pij VI. je bil tisti papež, ki je v encikliki *Quadragesimo Anno* (1831) dejal: »Katoličan ne more biti socialist«, ter obenem svetoval vsem katoliškim deželam naj prevzamejo obliko fašistične stanovske države. Večkrat je tudi trdil, da je Mussolinija poslala sama »božja previdnost« (Manhattan 1961:82-83).

⁴⁵V obdobju med obema vojnama in v času druge svetovne vojne sta papeža Pij XI. in Pij XII. sklenila konkordate z več totalitarnimi režimi (skupaj 18: Italijo, Nemčijo, Avstrijo, Portugalsko, Španijo, Dominikansko republiko...). Za papeža Pija XI. je bila namreč demokracija »sodobni reprezentativni sistem, ki omogoča nevarne prevrate...« (povzeto po Cvrlje 1980:27).

⁴⁶Prvi del enciklike je napisal državni tajnik Pacelli, ki je, čeprav posredno, dal vedeti, da je sistem, ki ga je vzpostavil Hitler v nasprotju z božjim redom. (»...chi eleva la razza, o il popolo, o lo Stato, o una sua determinata forma, i rappresentanti del potere statale o altri elementi fondamentali della società umana... a suprema norma di tutto, anche dei valori religiosi, e li divinizza con culto idolatrico, perverte e falsa l'ordine delle cose creato e voluto da Dio.« (citirano v Gariboldi 1997:186)).

⁴⁷Enciklika *Mit brennender Sorge* se osredotoča predvsem na položaj Katoliške cerkve v Nemčiji, na njene pravice in privilegije na osnovi konkordata. Na nek način je protest proti nacističnemu režimu, v isti sapi pa se tudi izmika odkritemu sporu z nacistično Nemčijo (Cvrlje 1980:27). Znano je tudi, kakšno je bilo Hitlerjevo mnenje o Cerkvi: »Naj fašizem v božjem imenu sklene mir s Cerkvijo. Zakaj jaz tega ne

V letih po vojni se je velikokrat zastavljalo vprašanje, zakaj papež v obdobju masovnega preganjanja Židov ni bolj odločno ukrepal. Antisemitizem je bil sicer prisoten v Nemčiji že več časa, ta pojav ni nastopil šele s Hitlerjem. Papež Pij XI. je po mnenju Gariboldija (1997:187) želel izdati encikliko, ki bo obsodila nacizem in antisemitizem, podobno trdi Cvrle (1992:336), ki pravi, da je bil namen papeža Pija XI. spregovoriti na škofovski konferenci leta 1939 o kršitvi Lateranskih dogovorov, o rasnih pregonih v Nemčiji ter nemških pripravah na vojno, vendar je prej umrl. Cerkevni dostojanstveniki z vrha državnega tajništva so nekajkrat obsodili nacizem, ga postavili ob bok boljševizmu, vendar dlje od tega ni prišlo.

Papež Pij XII. (1939–1958), ki je nadomestil leta 1939 umrlega papeža Pija XI., je bil izurjen diplomat, ki je dolga leta kot apostolski nuncij preživel v Nemčiji. Vodil je politiko »tihe diplomacije«, katere glavna značilnost je taktika pasivnega odpora: izogibanje javnemu opredeljevanju za katero koli stran zaradi možnih povračilnih ukrepov s strani Nemčije (Cvrle 1992:336).

Leta 1943 je Pij XII. preko državnega tajnika Maglioneja protestiral pri nemškem veleposlaniku Weizsäckerju zaradi deportacije rimskih Judov, le-ta pa mu je odgovoril, da lahko javen protest ogrozi življenja drugih Judov, tudi tistih skritih v Vatikanu. Weizsäcker je o tem pogovoru poročal v Berlin, vendar je svoje poročilo priredil. Pij XII. naj bi glede na poročilo sploh ne protestiral proti deportaciji Judov. Gariboldi (1997:195) zato sklepa, da naj bi prav iz tega prirejenega sporočila izhajale domneve o nacističnem papežu. Zagovorniki Pija XII. trdijo, da je papež zavzel nevtralno stališče z le nekaj manjšimi protesti, zato da bi se lahko vsak trenutek pogajal za sporazum in da konfliktu ne bi dajal verskega značaja. Pij XII se je tudi bal, da bi javen protest in obsodba nacističnih zločinov ogrozila življenja milijonov katolikov po celi Evropi. Günther Lewy (povzeto po Boff 1986:106) pravi, da Cerkev kot institucija v obdobju tretjega rajha ni bila sposobna ločiti svojih ciljev in svojega evangelijskega poslanstva od svojega interesa za preživetje. Pokaže se razlika med Cerkvijo prvih kristjanov in današnjo Cerkvijo. Cerkev prvih kristjanov je bila preroška, sprejela je mučenje, ki ji je bilo v Rimu namenjeno, ker je neomajno verjela Gospodovim besedam, ki so ji zagotavljale preživetje. Današnja Cerkev pa se na drugi strani obnaša oportunistično – želi preživeti, zato ne glede na vse neredko spreminja tudi svoje nauke.

storim? To me ne bi zadržalo, da krščanstva kasneje ne izkoreninim iz Nemčije, da za njim ne ostane ne duha ne sluha. Človek je lahko kristjan ali Nемеc. Eno in drugo ne more biti.«(citirano v Cvrle 1980:29).

Sheltonova (n.d.) trdi, da je bila nevtralnost Vatikana, ki je opredeljena v 24.členu Lateranske pogodbe tisti razlog ali mogoče izgovor, zaradi katerega papež v vojnem obdobju ni aktivneje ukrepal. Papež Pij XII. bi vsekakor lahko uporabil že preizkušeno orožje iz srednjega veka – izobčenje; seveda ne izobčenje Hitlerja (ker to najbrž ne bi imelo nikakršnega učinka), temveč izobčenje vseh katoličanov, ki so podpirali politiko Hitlerja. Vendar se je papež Pij XII. najbrž zavedal dejstva, da bi večina katoličanov prej obrnila hrbet Cerkvi kot pa lastni državi.

Po koncu druge svetovne vojne je Pij XII. vse svoje moči usmeril v pridobivanje novega branika krščanstva, takega, ki bi branil interese Cerkve proti komunizmu. Zavedal se je kakšne posledice bi vzpon komunizma in uveljavitev komunistične doktrine lahko imela na Evropo. Čeprav se javno nikoli ni hotel opredeliti za »zahod«, pa J. Brian Hehir (povzeto po Appleby 2000:14) trdi, da lahko pozornejše branje tekstov, ki jih je v času svojega pontifikata napisal, pokaže, da je v veliki meri podpiral »zahodne« sile v boju proti »vzhodnim«. Nastajala je Evropa, razdeljena na dva bloka, katere razdelitev je papež Pij XII. opredelil bolj kot opredelitev za Kristusa oziroma proti njemu. Vatikan je bil naklonjen pojavu in razmahu katoliških strank v Evropi, ki so zaradi ugodnih političnih razmer v posameznih državah kmalu prišle na oblast (Democrazia Christiana v Italiji, CDU v Nemčiji, Narodno republikansko gibanje v Franciji in Narodna stranka v Avstriji) (Cvrlje 1980:57-60). C.M. Warner (2000:3) trdi, da je bila Cerkev s pojavom parlamentarne demokracije primorana dejavneje vstopiti v sfero politike ter zaveznike poiskati v strankah. Poleg tega je morala zagotoviti, da so verniki volili »prave« politike. Sam Pij XII. je rekel, da je ločitev Cerkve in države prisilila Cerkev, da se poslužuje novih metod, tehnike lobiranja, ki bi Cerkvi lahko pomagali doseči neke cilje. Cerkev je postala interesna skupina.

3.4. OBDOBJE PO II. VATIKANSKEM KONCILU

Cerkev se je soočala s strujami, tako v lastnih vrstah kot tudi med laiki, ki so zahtevale notranjo preobrazbo – reformo Cerkve z namenom približati se prvobitnemu krščanstvu, spremeniti se v Cerkev siromašnih in začeti zastopati interese siromašnejših vernikov, ne pa samo enega privilegiranega razreda. Posamezne nacionalne škofije, ki so imele stik z neposredno realnostjo v posameznih deželah, so Vatikan obveščale o dogajanjih v svetu. Cerkev se je morala, če je hotela razširiti svoje delovanje na širša

področja, prilagoditi duhu časa, ob tem pa se ni smela vezati na katerikoli družbeni sistem ali politični blok (Cvrlje 1981a:54). Boff (1986:26) trdi, da je drugi vatikanski koncil izdelal teologijo, ki se je ujemala z novimi oblikami prakse v Cerkvi. Tako se je prebela na stran naprednih plasti v družbi, predvsem tistih, ki naj bi jim šlo za spremembo sveta. Cerkev naj bi bolj iskala družbo skupin, ki so imele opravka z znanostjo, tehniko in politično močjo. Po drugem vatikanskem koncilu je Cerkev modernizirala svoje strukture, se prilagodila funkcionalističnemu mišljenju moderne dobe, sekularizirala mnoge simbole, poenostavila bogoslužje ter ga prilagodila duhu časa. Verska pravila, ki jih je izdelala, naj bi bolj ustrezala modernemu človeku. Z Janezom XXIII. (1958–1963) lahko govorimo o novi orientaciji Cerkve, o prehodu s Konstantinijevega koncepta države-cerkve k »aggiornamentu«.⁴⁸ Cerkev je zaradi učvrstitve svojega položaja v mednarodnih odnosih oblikovala novo socialno doktrino in se naslonila na množice. Rimska kurija, ki ni želela sprememb, je papežu na vse načine oteževala delo.⁴⁹ Janez XXIII. je za časa svojega življenja doživel le prvo zasedanje drugega vatikanskega koncila. Za naslednike pa je pustil dve bistveni encikliki: »*Mater et magistra*« in »*Pacem in terris*«. Janez XXIII. je nedvomno povzročil največji preobrat z razvojem socialne dimenzije Cerkve, ki na bi postala univerzalna skupnost, vez med človeškimi skupnostmi, v službi miru in potreb sodobnega človeka (Cvrlje 1981a:56). Enciklika *Mater et Magistra* (1961) izpostavi kot temeljni mednarodni problem razkorak med razvitimi državami in državami v razvoju. Papež pozove razvite države, naj ne ostanejo ravnodušne do nerazvitih, poudari, da neenakost glede socialnih in ekonomskih dobrin ne more zagotoviti trajnega miru v svetu. Podobna stališča je papež Janez XXIII. zavzel na otvoritvenem govoru drugega vatikanskega koncila leta 1962 – svet naj bi šel proti novi ureditvi odnosov med ljudmi, v središču skrbi Cerkve je človek, njegovi problemi in mir v svetu, Cerkev naj bi pomagala ljudem, da postane njihov način življenja bolj človeški, ravnodušnost do socialnih razlik je nečloveško in nekrščansko obnašanje (Cvrlje 1992:50).

⁴⁸ Cvrlje (1992:50) pravi, da »aggiornamento« ne pomeni le uskladitev cerkvene doktrine z duhom časa, temveč da gre bolj za obnovo, korak naprej, oziroma za približevanje cerkvenega sporočila vsem ljudem na način, ki je primeren modernemu človeku.

⁴⁹ Izraz »kurija« je v 11. stoletju nadomestil izraz *sacrum palatium lateranense*, ta je zaobsegal vse službe, ki jih je papeški dvor prevzel od drugih kraljevskih dvorov: papeževe pisarje, dvorne upravitelje,... Čedalje večje število uradnikov in pomočnikov na papeškem dvoru je zahtevalo povečanje prihodkov. Denar pa je prihajal predvsem od zemljiških posesti Cerkve, fevdnih dajatev dežel, ki so veljale kot papežev fevd, plačila palija, servicijev škofov in opatov, pisarniških taks, desetih razpisanih za financiranje križarskih vojn, raznih drugih obdavčitev ter prodaje odpustkov (Lenzenweger et al. 1999:234).

Z drugim vatikanskim koncilom je Sveti sedež bistveno spremenil svoj koncept diplomacije. Papež Janez XXIII. je postavil diplomacijo Svetega sedeža v službo miru in dialoga s krščanskim in nekrščanskim delom sveta in z državami različne politične ureditve. »Cerkev ne deluje vezana na katerikateri politični, ekonomski ali družbeni sistem, temveč lahko deluje kot vez med različnimi skupnostmi in državami« (Gaudium et spes, citirano v Cvrnje 1992:30). Ko govorimo o spremembah, ki jih je Cerkev sprejela v sklopu drugega vatikanskega koncila, ne govorimo samo o spremembah, ki jih je Cerkev tako vedno doživljala – se prilagajala spremembam v družbi in v mednarodnih odnosih – temveč govorimo o spremembah, ki zadevajo reforme notranje strukture cerkve ter spremembe v socialni doktrini cerkve. »Cerkev pripada vsem, a najbolj siromašnim«, je govoril papež Janez XXIII.. Koncil je potrdil stališče, da želi Cerkev spet postati Cerkev siromašnih kot v prvih začetkih krščanske vere v Rimu.⁵⁰

Diplomacija Svetega sedeža je v pokoncilskem obdobju delovala po načelih aktivne miroljubne koeksistence, usmerjena je bila predvsem v afriške, latinskoameriške in azijske države v razvoju. Drugi vatikanski koncil opredeli tudi nov odnos do socializma. Cerkev ne obsoja več marksizma in socializma, še več – Janez XXIII. opozori na možnost, da lahko obstajajo posamezni filozofski nauki, ki ne temeljijo na krščanskih vrednotah, a vseeno lahko prinesejo svetu nekaj dobrega. Janez XXIII. je bil tudi tisti papež, ki je prvi spremenil politiko proti socialističnim državam, je avtor t.i. »vzhodne politike«, to je novega odnosa s socialističnimi državami (Cvrnje 1985:106-108). Vatikanska vzhodna politika se je najprej usmerila na Češkoslovaško, Madžarsko, Poljsko in SFRJ, kjer je takrat živelo 90% vseh katoličanov komunistične Evrope (Kramer 1981:116). Spremenili pa so se tudi odnosi med Vatikanom in Sovjetsko zvezo (kot pravi J. Brian Hehir (povzeto po Appleby 2000:14) »from containment to light engagement«).

Pavel VI. (1963–1978) je imel o marksizmu podobno mnenje kot Janez XXIII. – v apostolskem pismu »Octogesima adveniens« priznava, da marksizem in socializem vsebujeta določene ideje, ki zlahka privabijo tudi kristjana, vendar pa poudari, da je potrebno ločiti med idejami, ki prinesejo v človekovo življenje veliko dobrega, ter ideologijo, ki poskuša razložiti celotno človekovo življenje. Pavel VI. je vodil

⁵⁰ Vzpostavljanje Cerkve siromašnih ne pomeni nič drugega kot to, da se Cerkev postavi na stran manj razvitih siromašnejših držav, ter da pomaga tem državam k večji emancipaciji v mednarodnih odnosih (Cvrnje 1985:107).

izvenblokovsko in antiblokovsko politiko, podpiral politiko neuvrščenosti⁵¹ ter nadaljeval vzhodno politiko Svetega sedeža, ki jo je začel njegov predhodnik Janez XXIII. Značilnost pokoncilske politike vseh papežev je tudi budno spremljanje dogodkov v državah v razvoju in zavzemanje za večji napredek teh držav, zato mnoga potovanja pokoncilskih papežev v države Latinske Amerike, Azije in Afrike niso le naključje. »Razvoj v svetu kot novo ime za mir« je bil glavni motiv mednarodne politike Pavla VI., katere glavne smernice so bile usmerjene v države v razvoju. Tem je Pavel VI. namenil encikliko »*Populorum progressio*« (Cvrlje 1981a:60). V sedemdesetih letih je Pavel VI. zavzel takšna stališča, ki so bila kritična do obeh velesil, hkrati je imel stike z obema, toda uradnih stikov z nobeno (J.Brian Hehir povzeto po Appleby 2000:14).

Dunn (1982/83:247) opredeljuje vatikansko vzhodno politiko kot poskus Vatikana, da bi zmanjšal napetosti med RKC in vlado Sovjetske zveze s svojimi sateliti.⁵² Že od leta 1917 sta bili RKC in Sovjetska zveza v zelo slabih odnosih. Lahko bi celo rekli, da nista imeli nikakršnih odnosov. Glavna centra katoliške vera sta bila v baltiških državah in na Poljskem. RKC se je s strani sovjetske zveze čutila ogrožena na dveh področjih: v okviru same Sovjetske zveze, kjer je s politiko kolektivizacije in industrializacije izginila celotna klerikalna struktura in na mednarodnem področju, kjer so komunistične stranke pridobivale na pomenu. Skozi vojna leta so diplomati Svetega sedeža opozarjali voditelje zahodnoevropskih držav na nevarnosti komunizma ter jih poskušali prepričati, da nima pomena uničiti Nemčije, če Sovjetska zveza ostane velika sila. Sveti sedež je zagovarjal obliko protiuteži Sovjetski zvezi, s čimer bi preprečili razmah komunizma po vzhodni in osrednji Evropi. S koncem druge svetovne vojne je Sveti sedež odkrito nasprotoval Sovjetski zvezi ter podpiral vzpon krščanskih strank v zahodni Evropi, vendar pa se je papež Janez XXIII. odločil vzpostaviti stik z vladami v vzhodni in srednji Evropi, da bi zaščitil katoličane v teh državah. Kot trdi Dunn (1982/83:251-257) je prišla prva priložnost za vzpostavitev stika s kubansko krizo, ko se je papež ponudil, da bi sodeloval pri razrešitvi konflikta med Kennedyjem in Hruščevom.

Kramer (1981:116) navaja več razloge za vatikansko vzhodno politiko. Sveti sedež je opazil, da bi vsako neposredno nasprotovanje komunizmu imelo zelo negativen učinek na katoliško Cerkev in vernike v teh državah (v resnici je Stalinova politika izvajala

⁵¹ Preko svojega predstavnika je Pavel VI. sodeloval na konferenci neuvrščenih v Lusaki (Cvrlje 1985:108-109).

⁵² Vatikan je leta 1949 odklonil podelitev zakramentov vsakemu katoliku, ki je zavestno in prostovoljno sodeloval s komunisti in njihovimi sodelavci (Kramer 1981:115), kar v veliki meri spominja na instrumente, ki jih je Cerkev uporabljala v srednjem veku- izobčenje...

velik pritisk nad Cerkvijo: veliko samostanov je bilo zaprtih in razpuščenih, vrstile so se aretacije duhovnikov, razpustili so češko, romunsko in sovjetsko uniatsko Cerkev...). Ideologije, kot je bila marksizem, je Sveti sedež moral sprejeti, ker je spoznal, da zagovarjajo ideje, ki so bile množicam v takratni vzhodni Evropi blizu, med njimi tudi kristjanom, poleg tega pa je vzhodna politika omogočila Vatikanu, da se je lahko oddaljil od ameriške diplomacije in prevzel bolj aktivno vlogo v mednarodnih odnosih.

Kramer (1981:129) tudi pravi, da so kritiki vatikanske vzhodne politike velikokrat govorili, da je Vatikan preprosto prezrl prvenstveni cilj takšne politike in zaradi diplomacije dopustil zatiranje katoličanov, še več, s svojo politiko naj bi utrjeval komunistične režime v vzhodni Evropi ter jim dajal notranjo in zunanjo legitimnost. Pristaši na drugi strani pa trdijo, da ni bilo alternative, in da bi odkrito nasprotovanje povečalo pritisk na kristjane. Poleg tega naj bi pridobitve takšne politike ne bile majhne; največ koristi naj bi bilo zaradi delnega obnavljanja lokalnih hierarhij in vzpostavljanja trdnih stikov med Svetim sedežem in komunističnimi vladami.

Podobno politiko kot njegovi predhodniki vodi tudi sedanji papež Janez Pavel II. (1978–), ki pa v mednarodno politiko Svetega sedeža uvaja nove elemente⁵³: militantnejše upiranje ateizmu in filozofiji marksizma, lastne interpretacije drugega vatikanskega koncila, spodbujanje ekumenizma v dveh forumih, cerkvenem in državno-političnem, poudarjanje doktrine o človekovih pravicah, privrženost tradicionalni integralnosti cerkvenega nauka (Cvrlje 1981:50). Janez Pavel II. je, kot meni Cvrlje (1992:290-291), ena najbolj karizmatičnih osebnosti današnjega sveta. Vir papeževe karizme tiči tako v funkciji papeža kot tudi v njegovi osebnosti. Cvrlje (1992:292) je mnenja, da bi lahko med karizmo papeške funkcije in osebnostno karizmo Janeza Pavla II. postavili enačaj (vsak papež namreč ne more biti nosilec osebne karizme, četudi ima elemente karizme, ki izhajajo iz same funkcije). Janez Pavel II. to svojo lastnost učinkovito »izkorišča« na številnih potovanjih in javnih govorih, je namreč papež, ki je v obdobju svojega pontifikata največ potoval. Opazovalci Svetega sedeža pa se

⁵³ Jana Urh (1996:36) opozarja na to, da je sedanja mednarodna politika Janeza Pavla II. drugačna od tiste, ki jo je izvajal na začetku svojega pontifikata, delovanje papeža je stopilo v ospredje, tako da je Cerkev ostala v senci. Urhova (1996:37) navaja tudi Cardio, ki pravi, da je zaradi takšnega delovanja prišlo do dihotomije med diplomacijo Svetega sedeža in papeško strategijo: »Izginja razloček med avtonomijo politike in avtonomijo religioznega, čeprav je bila ta avtonomija smoter desetletij teoretskega snovanja in zgodovinskega dozorevanja Cerkve. Pogledi poljskega papeža prihajajo tako v navzkriž s cerkveno diplomatsko tradicijo, kakor se je izoblikovala v zadnjih dvajsetih letih... Od vseh nacionalnih cerkva po svetu Janez Pavel II. zahteva, da gledajo na politiko laično, pa ne zato, da bi razločile, razumele in izvajale posredniško delo, temveč zato, da bi se uveljavile v vsej polnosti, z vso izvorno identiteto in neposredno na politični ravni.«

prepogosto osredotočajo le na ta aspekt Svetega sedeža, t.j. papeštvo, in pozabijo, da je papeštvo institucija, ki jo ustvarjajo ljudje, vsak s svojimi mnenji, pričakovanji in vsak s svojimi željami (Reese n.d.).

Nekateri vaticanologi, kot navaja tudi Cvrnje (1992:159), poudarjajo, da je izvolitev neitalijanskega papeža, še posebej papeža iz ene izmed socialističnih držav, predvsem politični akt torej tudi nadaljevanje vzhodne politike, s katero je Cerkev želela doseči svoje mesto tudi v socialističnem svetu. Najbrž se je dejstva, zakaj je bil pravzaprav izbran, zavedal tudi sam papež Janez Pavel II., ki je o sebi velikokrat govoril kot o »slovanskem« papežu.⁵⁴

Papež Janez Pavel II. je v nagovoru kardinalom ob svoji izvolitvi predstavil svoj program: spoštovanje načel, sprejetih na drugem vatikanskem koncilu, spoštovanje načel ekumenizma, vatikanska diplomacija naj bi bolj poudarila svojo duhovno dimenzijo, posredovala pa naj bi povsod, kjer se pojavljajo nepravilnosti, diskriminacija zaradi političnega, socialnega ali ekonomskega napredka, svobode vesti ali vere (Cvrnje 1992:161). V govoru v Generalni skupščini OZN v New Yorku leta 1979 je opredelil koncepte mednarodne politike Vatikana, izpostavil je potrebo po miru in konec oboroževalne tekme. Med dejavnike, ki so pripomogli k takšnemu stanju v današnjem svetu, prišteva strahovite razlike med ljudmi in skupinami, med bogatimi in revnimi, med področji sitosti in področji lakote. Posebno mesto v diplomaciji Svetega sedeža v obdobju pontifikata Janeza Pavla II. zavzemata področje Evrope in odnosi Vzhod – Zahod, pri čemer nadaljuje idejo in politiko Pavla VI. Vizija papeža Janeza Pavla II. je tudi zedinjenje celotne Evrope na krščanskih temeljih in krščanska civilizacijska dediščina, kar je večkrat poudaril na raznih srečanjih. Med drugim je v govoru predsednikom parlamentov držav članic Evropske zveze in predsedniku evropskega parlamenta leta 1983 dejal, da je interes Svetega sedeža v združevanju Evrope, v socialnem napredku, napredku v pravičnosti in solidarnosti med prebivalstvom ter v moralnem razvoju. Njegov namen je prikazati, kako se je Sveti sedež vedno zavzemal za iste cilje kot demokratično usmerjene države, torej za razvoj človekovih pravic in spoštovanje vladavine prava...(Cvrnje 1992:210). Zagovarja dialog na cerkvenem in državnem področju, v interesu miru in splošnega svetovnega razvoja. Nekdanji sovjetski predsednik Gorbačov je leta 1992 celo izjavil, da to kar se je v vzhodni Evropi

⁵⁴ V govoru na Poljskem leta 1979 je med drugim rekel: *»Ali no to Kristusova volja, da ta poljski papež, slovanski papež prav v tem času manifestira duhovno edinost krščanske Evrope? Mi ne moremo preslišati drugih slovanskih jezikov, ti jeziki ne morejo ostati nemi, še posebej, kadar jih govori prvi slovanski papež. Mogoče je Kristus prav zato izbral njega.«* (citirano v Kramer 1981:128).

zgodilo v zadnjih letih, ne bi bilo mogoče brez delovanja papeža Janeza Pavla II.. Po mnenju Applebyja (2000:12) je Karol Wojtyła navdahnjen ustanovitev Solidarnosti, prvega sindikata na Poljskem, ki je imel pomembno vlogo pri padcu poljskega komunizma.

Čeprav Janez Pavel II. zagotavlja, da je aktivnost Svetega sedeža v mednarodnih odnosih naloga, ki izhaja izključno iz spiritualne in moralne narave Svetega sedeža, pa Samardžić (1985:111) sklepa, da je to le pretveza za pretvarjanje verskih načel v politične vrednote. Iz tega izhaja tudi papeževo zavzemanje za zedinjeno krščansko Evropo ter poudarjanje »skupne in kulturne dediščine Srednje Evrope med Baltikom in Jadranskim morjem«. Cvrle (1985:110) pravi, da je pri sedanjem papežu močno prisotna konfrontacija med njegovim ideološkim konzervativizmom (ki je prav gotovo posledica tega, da je Poljak, državljani ene najbolj katoliških držav vzgojen v skladu s poljskim teološkim modelom, ki je izrazito konzervativen in do neke mere tudi nasproten konceptom drugega vatikanskega koncila) in pozitivne, navzven usmerjene mednarodne politike Svetega sedeža.

Pontifikate pokoncilskih papežev torej povezuje kontinuiteta zavzemanja za iste oz. podobne vrednote; to so dialog, pogovori, obsodba politike nasilja, agresije in osvajalnih vojn in nesmiselnost oboroževalne tekme. Vidno je zavzemanje za integralni ekonomski, socialni in kulturni razvoj vseh delov sveta, pravičnejši in bolj human mednarodni napredek brez oblik dominacije nad določenimi narodi in skupinami, za osamosvojitve in enakopravnost vseh držav in narodov. Pokoncilaska diplomacija se je zavzemala za utrditev odnosov na relaciji Vzhod–Zahod z namenom združevanja Evrope, na relaciji Sever–Jug z namenom zmanjševati razlike med razvitimi in nerazvitimi; ki predstavljata ključni vprašanja v današnjem svetu (Cvrle 1992:350).

Pij XII. (1939–1958) se ni hotel jasno opredeliti za katerikoli blok v razdeljeni povojni Evropi, pontifikat Janeza XXIII. (1958–1963) pa označuje spremenjen odnos Svetega sedeža do Sovjetske zveze in njenih satelitov, ki ga poimenujemo tudi vatikanska vzhodna politika. Pavel VI. (1963–1978) je nadaljeval politiko Janeza XXIII. odpiranja na vzhod, večkrat se je srečal s sovjetskim zunanjim ministrom Gromikom, na mednarodni ravni pa se je zavzemal za antiblokovsko in nevtralno politiko. Pontifikat Janeza Pavla II. (1978–) je tako zaznamovan s kontinuiteto v zavzemanju za človekove pravice in gospodarsko razvitost vseh držav, hkrati pa je Janez Pavel II. v svoj pontifikat vnesel nekatere svoje značilnosti, ki so tudi odraz njegovega porekla. Zdi se celo, da je sedanji papež precej bolj konservativen kot

njegovi predhodniki in hkrati zelo dosleden pri spoštovanju katoliškim dogem. Domnev o tem, kakšen bo papež, ki bo nasledil Janeza Pavla, skoraj ni. V času svojega pontifikata je Janez Pavel II. uspel na vodilna mesta v rimski kuriji postaviti kardinale in škofo, ki se zavzemajo za iste cilje kot on sam. Spremenil je tudi postopek izvolitve papeža – kardinali izvolijo papeža s preprosto večino in ne več z dvotretjinsko večino. V tem stoletju torej lahko pričakujemo papeža s podobnimi cilji in politiko kot jih ima Janez Pavel II. (Appleby 2000:20-24).

4. LATERANSKI SPORAZUM IN DRŽAVA VATIKAN

Že v prvem poglavju smo omenili, da je potrebno postaviti ločnico med tremi subjekti; RKC, Svetim sedežem in Državo Vatikan. Opredelitev RKC in Svetega sedeža sta bila predmet prejšnjih poglavij, v tem poglavju pa se bomo posvetili zgodovinskemu nastanku in opredelitvi Države Vatikan, ki nudi Svetemu sedežu teritorialno bazo.

V papeški državi je do leta 1870 živel okrog 3 milijone ljudi, od katerih jih je le 15% živel v mestih. V Rimu je živel okrog 150 000 ljudi. Polovica vseh prebivalcev je bila kmetov. Kljub stalni, res pa počasni rasti prebivalstva, je bil razvoj na področju kmetijstva in trgovine zelo nizek; posledica je bila tolikšna socialna in ekonomska stagnacija, da je bil denar, ki so ga pustili v Rimu verski romarji glavni vir dohodka (Papal states n.d.). Italijansko nacionalno gibanje s Camillom Cavourjem na čelu je leta 1860 porazilo papeževo vojsko in francoske čete pri Castelfidardu, nakar je papeška država izgubila Umbrio in Marche. Papeška država je bila tako s prejšnjih 18 000 km² zmanjšana na Rim in okolico, od nekdanjih 3 294 688 prebivalcev jih je sedaj ostalo le še 700 000. Cavour je papežu predlagal sporazum, po katerem naj bi se papež odpovedal posvetni oblasti, italijanska država pa se nato ne bi več vmešavala v življenje Cerkve, uvedla bi sistem »svobodne Cerkve v svobodni državi« (*chiesa libera nel stato libero*). Pogajanja so bila neuspešna, Garibaldi pa je 20. 7. 1870 po šibkem odporu papeževe vojske zavzel Rim, s čimer je bilo konec papeške države, ki je obstajala tisoč let. Papež Pij IX. (1846–1878) se je na spremenjene razmere odzval tako, da se je razglasil za ujetnika Vatikana, izobčil je italijanskega kralja ter protestiral pri vseh katoliških evropskih silah (Cvrlje 1992:18). 15. 5. 1871 je Pij IX. izdal encikliko *Ubi nos*, v kateri piše vsem tistim, ki so s Svetim sedežem v »ljubeči skupnosti«, o zlih stvareh, ki so se dogodile Svetemu sedežu, o garancijah⁵⁵, ki ne morejo zagotoviti svobodnega izvajanja pravic, podeljenih od samega Boga. Papež Pij IX. se v tej encikliki sklicuje na božje in naravno pravo, po katerem ima Petrov naslednik pravico do civilne oblasti, ki zagotavlja Svetemu sedežu izvajanje svoje oblasti nad »božjo čredo«. V zadnjih odstavkih papež prosi vse evropske vladarje, naj posredujejo pri piedmontski vladi, da bi prišlo do ponovne vzpostavitve papeške države.⁵⁶

⁵⁵ Govoril je o garancijah iz t.i. Garancijskega zakona iz leta 1871.

⁵⁶»...We, as the representative of blessed Peter, have received directly from God himself all the prerogatives and all rights of authority which are necessary for ruling the universal Church; those

Italijanska vlada je leta 1871 razglasila t.i. garancijski zakon, s katerim je jamčila svetost in nedotakljivost Pontifexa Maximusa. Vsi napadi nanj bi se kaznovali kot žalitve in napadi na kralja. Papež bi imel pravico vzdrževati čete za svoje posesti. Poleg tega se je italijanska vlada obvezala izplačevati papežu rento v znesku 3,225.000 ITL na leto. Papeške palače v Lateranu in Vatikanu bi bile nedotakljive in neobdavčene, papež pa bi obdržal vso svobodo v opravljanju svoje duhovne funkcije ter imel pravico vzpostavljati stike z drugimi državami. Vsi tuji diplomatski predstavniki, akreditirani pri Svetem sedežu bi uživali privilegije, kot jih predvideva diplomatsko pravo (Manhattan 1950:22). Vendar pa ta zakon papežu ni priznaval pravice do posebnega državnega področja, kar je bila glavna zahteva Svetega sedeža, ki zato v podpis garancijskega zakona nikakor ni pristal (Cvrlje 1992:18).

V tem obdobju je na prestolu Svetega Petra v Rimu sedel Leon XIII. (1878–1909), ki je Sveti sedež s spretno diplomacijo krmaril skozi precej nejasno obdobje. Uspelo mu je vzpostaviti oz. izboljšati diplomatske stike z Nemčijo, Španijo, Portugalsko, sklenil je sporazum s pravoslavno Rusijo glede položaja katolikov ter konkordat s kneževino Črno goro. Pij XI. (1922–1939) je prišel na papeški prestol istega leta kot Mussolini ter kmalu ugotovil, da je Mussolini za utrditev svojega položaja naklonjen rešitvi rimskega vprašanja.⁵⁷ Po triletnih pogajanjih je tako leta 1929 končno le prišlo do sklenitve Lateranskega sporazuma.⁵⁸

Lateranski sporazum med drugim določa naslednje:

prerogatives and rights, as well the liberty of the Church, were produced and acquired by the blood of Jesus Christ and must be valued in accordance with the infinite value of His divine blood.....Divine Providence gave the civil rule of the Holy See to the Roman Pontiff. This rule is necessary in order that the Roman Pontiff may never be subject to any ruler or civil power, but may be able to freely exercise his supreme power and authority of feeding and ruling the entire flock of the Lord....The rulers of the earth do not want the usurpation which We are suffering to be established and to thrive to the ruin of all authority and order. May God unite all rulers in agreement of mind and will. By removing all discord, claiming the disturbance of rebellions, and rejecting the ruinous counsels of the sects, may these rulers join in a common effort to have the rights of the Holy See restored....» (Ubi nos 1871).

⁵⁷ Še pred Lateranskim sporazumom je Mussolini »vrnil« razpelo v šole in na sodišča, verske šole so bile izenačene z državnimi – javnimi šolami, v osnovne šole je bil uveden verouk kot obvezen predmet, povečane so bile državne subvencije za cerkvene potrebe... (Cvrlje 1992:20).

⁵⁸ Lateranski sporazum sta podpisala sekretar Svetega sedeža, kardinal Pietro Gasparri in šef italijanske vlade Benito Mussolini. Sestavljajo ga trije dokumenti: politični sporazum, ki ustanavlja državo Vatikan; finančna konvencija in konkordat med Italijo in Svetim sedežem. Finančna konvencija določa izplačilo odškodnine zaradi izgube papeške države v znesku 750 milijonov lir in letno vsoto v vrednosti 5% na vsoto 1 milijarde lir. Konkordat zagotavlja RKC svobodno izvrševanje duhovne oblasti in jurisdikcijo nad cerkvenimi vprašanji, Rimu je priznan karakter svetega mesta, v šole je bil uveden verski pouk, katoliške šole so bile zakonsko določene ter enakopravne z državnimi, cerkveni poroki je priznana civilnopravna veljava. Konkordat tudi prepoveduje politično aktivnost katoliški organizaciji »Katoliška akcija«. Lateranski sporazumi so bili leta 1984 v skladu z italijansko ustavo in duhom 2. vaticanskega koncila modificirani (Urh 1996:19 in Cvrlje 1992:22-23).

- italijanska vlada jamči Svetemu sedežu suverenost in nedotakljivost v mednarodnih zadevah v skladu z ustaljeno prakso in potrebami Svetega sedeža, zato s to pogodbo ustanavlja posebno državo Vatikan, nad katero ima Sveti sedež absolutno in nedotakljivo oblast (preambula k LS; Lateranski sporazum s tem ustvari nov mednarodnopravni subjekt, subjekt, ki ni sodil v nobeno od tedaj obstoječih kategorij – Državo Vatikan (Ferlito 1988:23)), Na področju Vatikana je prepovedana vsakršna intervencija s strani italijanske vlade (čl.4), Italija bo za to področje zagotovila dostop do vodovodnega omrežja, povezavo z italijanskimi železnicami, ter koordinacijo ostalih storitev, telegrafa, telefona, poštних storitev,...(čl.6);
- rimskokatoliška vera je edina državna vera (čl.1);
- Italija priznava suverenost Svetega sedeža v mednarodnih odnosih (čl.2);
- oseba papeža je sveta in nedotakljiva, vsak poskus napada nanj se kaznuje z isto kaznijo kot napad na kralja (čl.8);
- italijanska vlada priznava Svetemu sedežu pravico do aktivnega in pasivnega predstavljanja v skladu s pravili mednarodnega prava. Vsi odposlanci tujih vlad, akreditirani pri Svetem sedežu (tudi v primeru, ko dotične države ne bodo imele diplomatskih odnosov z Italijo) bodo na teritoriju Italije uživali vse imunitete in privilegije, kot je to določeno v skladu z mednarodnim pravom (čl.12);
- vsi uradi zunaj vatikanskega obzidja, palače na italijanskem teritoriju, bodo uživali imuniteto, kot jo imajo veleposlaništva, določeno v skladu z mednarodnim pravom (15.čl.);
- Sveti sedež ne želi intervenirati v sporih med državami, prav tako se ne udeležuje kongresov, ki bi urejala takšne spore, razen v izjemnih primerih, ko bi države izrecno zaprosile za takšno pomoč. Ozemlje Države Vatikan sporazum opredeljuje kot nevtrarno in nedotakljivo (čl.24).⁵⁹

Država Vatikan je z Lateransko pogodbo postala absolutna monarhija, v kateri je vladar voljen. Za razliko od drugih držav Vatikan nima zakonodajnega, parlamentarnega organa, prav tako nima političnih strank. Vse funkcije, zakonodajna,

⁵⁹ Še danes se včasih pojavi dvom ali je ozemlje Države Vatikan resnično nevtrarno in nedotakljivo. V času druge svetovne vojne so se na mejah Vatikanskega ozemlja pojavili vojaki treh sil- italijanski, nemški v letu 1943 in zavezniški v letu 1944. Vse tri sile so spoštovale ozemeljsko celovitost in nedotakljivost ozemlja Svetega sedeža (čeprav obstajajo tudi domneve, da naj bi Hitler imel celo načrt za zavzetje Vatikana, čakal pa naj bi na ugoden trenutek) (Graham 1959:318).

izvršilna in sodna, so združene v papežu, ki lahko spreminja zakone dobesedno brez vsakršnega nadzora (Martini n.d.). Država Vatikan nima lastne vojske; papeška vojska (z izjemo švicarske straže) je bila razpuščena leta 1970, niti lastnega diplomatskega aparata. Vse diplomatske funkcije izvaja papež skozi državno tajništvo. Država Vatikan je članica mnogih mednarodnih organizacij, med drugimi Mednarodne poštne unije (Universal Postal Union), Mednarodne telekomunikacijske unije (International telecommunications Union), Svetovne avtorske organizacije (World Intellectual Property Organisation), Mednarodne zveze za zaščito literarnih in umetniških del (International Union for the Protection of Literary and Artistic Works), Mednarodne zveze za zaščito industrijske lastnine (International Union for the Protection of Industrial Property), Svetovnega zdravstvenega združenja (World Medical Association) (The State n.d.).

Italija in Sveti sedež sta po dolgoletnih pogajanjih leta 1984 modificirala Lateranske sporazum v skladu z duhom II. vatikanskega koncila in v skladu z ustavo republike Italije. Konkordat ne prinese bistvenih sprememb, potreben pa je bil, kot že rečeno, zaradi sprememb, s katerimi se je soočala italijanska država. Novi modificirani sporazum iz leta 1984 se od Lateranskega sporazuma razlikuje le v maločem. Cerkevne poroke so še vedno enakopravne civilnim, katoliškim šolam se priznava isto kot državnim, Cerkev ima vso svobodo na področju cerkvenih zadev. Vendar pa nov sporazum ne priznava več katoliške vere kot državne religije v Italiji, s čimer je katoliška vera izgubila veliko. Pietro Scoppola (povzeto po Cvrlije 1992:25) pravi, da spremenjeni sporazum sicer pušča Cerkvi prostor in instrumente, ki jih je imela s sporazumom iz leta 1929, vendar pa zaradi spremenjenega položaja, liberalne dinamike italijanske družbe, ta prostor svobode ni več tako zagotovljen.

Leta 2000 je bil v Vatikanu sprejet Temeljni zakon Države Vatikan (*Legge fondamentale dello Stato della Citta del Vaticano*; v nadaljevanju »Zakon«, sprejet 26. 11. 2000, v veljavo stopil 22. 2. 2001, ki zamenjuje Temeljni zakon Države Vatikan iz leta 1929), ki ureja delovanje države Vatikan in odnose med Svetim sedežem in državo Vatikan. Rimski pontifeks, suveren države Vatikan, ima polnomočje na področju zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti (Zakon, čl.1). Predstavljanje države Vatikan v odnosih z državami in drugimi subjekti mednarodnega prava, ter sklepanje pogodb je v

pristojnosti papeža in državnega tajništva (Zakon, čl.2).⁶⁰ Vse zadeve, ki so največjega pomena za Državo Vatikan, se ureja v okviru državnega tajništva (Zakon čl.6).

Vatikan ni le center krščanske religije, religije z največ pripadniki na svetu, temveč tudi obsežna organizacija, ki skrbi za številne šole, univerze, semenišča, kulturne fundacije, inštitute, agencije za informiranje, znanstvene laboratorije (Pallenberg povzeto po Cvrnje 1980:12). Celotna cerkvena administracija, kot tudi celotna RKC, potrebuje ogromno denarnih sredstev za svoje delovanje. Vatikan večino kapitala nalaga v najdonosnejše finančne operacije v Italiji in po svetu. Eden glavnih prihodkov Vatikana, in s tem seveda tudi Svetega sedeža, je Petrov novčič, ki ga zbirajo cerkve po celem svetu (zbrani denar pa se običajno nameni za dobrodelne dejavnosti). Pomemben je tudi denar, ki ga Cerкви namenijo romarji ob svojem obisku. Obseg »bogastva« Vatikana in Svetega sedeža ni znan, papeži so doslej namreč vedno skrivali podatke o realnem finančnem stanju (Cvrnje 1980:14-15).

V tem poglavju smo ugotovili, da je Vatikan kot država subjekt mednarodnega prava *sui generis*. Čeprav ima nekatere attribute državnosti, pa je celotna oblast ter vodenje politike (tako tudi zunanje politike in diplomatski odnosi) v rokah Svetega sedeža.

⁶⁰ Ne glede na to, da je zakonodajna in izvršilna oblast nad Državo Vatikan nesporno v rokah pontifa, je »vladanje« v Vatikanu v rokah posebne Komisije, ki jo imenuje pontif. Komisija sodeluje z državnim tajništvom, predsednik komisije (ki je vedno kardinal), pa predstavlja državo v tujini (čl.8 Zakona).

5. STRUKTURA IN ORGANIZACIJA SVETEGA SEDEŽA

Diplomacije Svetega sedeža in njegovega delovanja v mednarodni skupnosti ne moremo razumeti, če ne poznamo organizacije in strukture Svetega sedeža, v okviru katere se oblikuje zunanja politika Svetega sedeža.

Kanon 361 ZCP opredeljuje Apostolski oz. Sveti sedež ne le kot rimskega papeža, ampak tudi državno tajništvo, svet za javne zadeve Cerkve in druge ustanove rimske kurije, če iz narave stvari ali iz besedila ni razvidno kaj drugega. Kurija je osrednji organ Rimskokatoliške cerkve, po kateri papež opravlja posle vesoljne Cerkve. V njegovem imenu in z njegovo oblastjo izvršuje službo v blagor in služenje Cerkvam (kanon 360 ZCP). Lahko bi torej rekli, da je na vrhu hierarhije v Cerkvi papež, ki ga kardinali, za zaprtimi vrati, izvolijo v konklavi.⁶¹

Že leta 1198 je papež Inocenc III. (1198–1216) v svojem pismu škofom in prelatom v Franciji pisal o moči, ki jo je papežu podelil Bog, vendar pa ta zaradi omejenosti človekove narave ne more izvrševati sam vseh zadev, zato je bilo potrebno uporabiti nekatere posameznike.⁶² Papež Sikst V. (1585–1590) je bil tisti, ki je rimsko kurijo prvi uradno opredelil, z apostolsko konstitucijo *Immensa Eterni Dei* iz leta 1588 je ustanovil 15 dikasterij, ki naj bi papežu pomagale pri delu. Glede na zahteve po reorganizaciji kurije, ki so se pojavljale tako zunaj kot znotraj same Cerkve, pa je Pavel VI. (1963–1978) v skladu z duhom II. vatikanskega koncila oblikoval posebno komisijo, ki je proučila organizacijo in delovanje kurije. Rezultati dela komisije, torej struktura in naloge kurije ter različni postopki so podrobneje opredeljeni v apostolski konstituciji *Pastor Bonus* iz leta 1988.

Osrednji organ kurije je državno tajništvo, ki papežu pomaga pri upravljanju Cerkve. Zadolženo je za koordinacijo dela vseh ostalih organov rimske kurije. Po reformi, ki jo je leta 1967 izvedel papež Pavel VI. ima državni tajnik položaj in pristojnosti predsednika vlade. Državni tajnik je tudi šef diplomacije Svetega sedeža. Državno

⁶¹ Papež ima vrhovno oblast, ki je vsesplošna, polna in vesoljna takrat, ko je papež kanonično izvoljen kot glava škofovskega zbora (*Caput Colegii Episcoporum*), Kristusov namestnik (*Vicarius Christi*) in pastir vesoljne Cerkve (*Pastor Ecclesiae Universalis*) (Tauran povzeto po Urh 1996:25).

⁶² »Although the Lord has given us the fullness of power in the Church, the power that makes us owe something to all Christians, still we cannot stretch the limits of human nature. Since we cannot deal with every single concern- the law of human condition does not suffer it- we are sometimes constrained to use certain brothers of ours as extensions of our own body, to take care of things we would rather deal with in person if the convenianec of the Church allowed it.« (*Pastor Bonus* 1988).

tajništvo sestavljata dva oddelka: oddelek za splošne zadeve in oddelek za odnose z drugimi državami (Urh 1996:45 in *Pastor Bonus* 1988 čl. 41-47).⁶³

Ostale ustanove rimske kurije so še: kongregacije (Kongregacija za doktrino vere, Kongregacija za vzhodne cerkve, Kongregacija za bogočastje in zakramente, Kongregacija za svetnike, Kongregacija za škofe, Kongregacija za evangelizacijo ljudi, Kongregacija za kler, Kongregacija za posvečeno življenje in družbe apostolskega življenja, Kongregacija za katoliško vzgojo); sodišča (Apostolsko sodišče, Višje apostolsko sodišče, Sodišče rimske rote); pontifikalni sveti (13 pontifikalnih svetov); pisarne (3 pisarne) ter ostale ustanove rimske kurije.

Struktura moči v Cerkvi in organi, ki jih je razvila, so stari cela stoletja. Piramidna oblika hierarhije z različnimi redovi, kozmična hierarhija in nedotakljivost hierarhije izhajajo iz rimske in fevdalne oblike oblasti (Boff 1986:80-81).⁶⁴ V skladu z zahtevami časa po spremembah in posodabljanju so se v obdobju drugega vatikanskega koncila začele pojavljati zahteve tudi po reformah v strukturi in organizaciji rimske Cerkve. Pavel VI. je leta 1965 ustanovil škofovsko sinodo, katere glavni namen je bil povečati enakost položaja rimskega škofa z ostalimi škofi oz. omejiti papeževo prvenstvo in centralizirano upravljanje Cerkve prek uradov rimske kurije. V škofovsko sinodo predlaga škofovska konferenca škofe za obdobje treh let – škofovsko sinodo pa skliče sam papež vsake tri leta, potrdi njene redne člane in določi temo posvetovanja. Sinoda, razen v primeru, če je razumljena v povezavi z rimskim škofom, nima večjega pomena. Rimski škof ima še vedno neomejeno in univerzalno oblast nad Cerkvijo (*Lumen Gentium* 1964).

5. 1. ORGANI DIPLOMACIJE SVETEGA SEDEŽA

Suverene države delujejo v mednarodnih odnosih preko za to pooblaščenih organov.⁶⁵ To so običajno šef države, šef vlade in minister za zunanje zadeve⁶⁶. Od

⁶³ O razvoju institucije državnega tajništva in nalogah, ki jih ima danes, je več govora v naslednjem poglavju.

⁶⁴ Sveta kozmična hierarhija pomeni, da zakonitost oblasti ne prihaja od spodaj temveč od zgoraj, od Boga. Kolikor višji položaj ima nekdo, tem bližje Bogu je (Boff 1986:81).

⁶⁵ Degam (2000:316) razdeli organe, ki sodelujejo v mednarodnih odnosih, na »notranje« (to so tisti, ki delujejo v sami državi: šef države, najvišje zakonodajno telo, vlada, ministrstvo za zunanje zadeve) ter na »zunanje« organe države, ki delujejo v tujini (diplomatska, konzularna in druga predstavništva, vključno z misijami pri različnih mednarodnih organizacijah). Simoniti (1994:20) predstavi drugačno klasifikacijo organov države, ki sodelujejo v mednarodnih odnosih: individualne organe (samo ena fizična oseba; to je šef države, zunanji minister, ambasador, posebni odposlanec, delegat na mednarodni konferenci);

vsake posamezne države je odvisno, kako bo odgovornost porazdelila med posamezne organe (Degan 2000:315-316). V primeru Svetega sedeža je za oblikovanje in odnose z vladami drugih držav zadolžen državni tajnik. Dejanski status, ki ga oseba na tem položaju ima, pa ne sovпада s samim nazivom. Papeški državni tajnik je več kot le zunanji minister, saj dejavno oblikuje zunanjo politiko Svetega sedeža⁶⁷ in je edina oseba, ki se poleg papeža redno pojavlja v javnosti.

Zgodovina sledi nastanku državnega tajništva v dveh smereh. Prva išče korenine v t.i. »*Cameri Secreti*«, druga pa v sistemu »*Kardinala–nečaka*«. ⁶⁸ Skupna točka obeh je tajništvo, v katerem so izučeni tajniki pisali pisma princem (vladarji so pri papežu iskali priznanje in odobritev kot nagrado za usluge le-temu). Leta 1487 je Inocenc VIII (1484–1492) ustanovil apostolsko tajništvo («*Secretaria Apostolica*»), sestavljeno iz štiriindvajsetih tajništev. Tajništvo, ki mu je načeloval tajnik »*Secretarius Domesticus*« je bilo posebnega pomena. »*Secretarius Domesticus*« je živel v papeževi rezidenci, pripravljen na vsak papežev migljaj. V obdobju do druge polovice 16. stoletja je bil v hierarhiji pomembnejši *Kardinal–nečak*; bil je nekakšna papeževa desna roka v diplomatskih zadevah. V 16. stoletju se prvič pojavi tudi termin državni tajnik. Papež Inocenc X. (1644–1655) je v skladu s tradicijo še vedno imenoval svojega sorodnika za kardinala, toda na čelo diplomatskih zadev je postavil izkušenega moža: kardinala Pancirolo. Inocenc XI. (1676–1689) pa je bil tisti papež, ki je prekinil s tradicijo imenovanja enega svojih sorodnikov za kardinala, s čimer se je območje dela državnega tajnika povečalo. Inocenc XII. (1691–1700) je nepotizem popolnoma odpravil z bulo *Romanum decet pontificem* v letu 1692. Državni tajnik je skrbel za vse zadeve na papeškem dvoru, posvetne in cerkvene. Najbolj nazoren prikaz, da je bil državni tajnik v službi papeža kot vladarja papeških držav kot tudi papeža kot poglavarja RKC, je besedilo protestnega pisma; državni tajnik kardinal Gabrielli (izgnan iz Rima) ga je v

institucionalne organe (več oseb, med katerimi vlada hierarhičen red; npr. diplomatska misija, specialna misija...) ter kolegialne organe (več posameznikov, med katerimi ni hierarhije, npr. posebna misija države, ki se udeleži poroke, pogrebnih slovesnosti...). Diplomacija ima torej za svoje delovanje na razpolago dva instrumenta: službo za zunanje zadeve in diplomatske predstavnike, ki službujejo v različnih državah po svetu. Služba ali ministrstvo za zunanje zadeve oblikuje politiko, ki jo izvajajo diplomatski predstavniki, službujoči v različnih državah.

⁶⁶ Poklic ministra za zunanje zadeve se je razvil iz poklica tajnika na dvorih absolutističnih vladarjev, ki so skrbeli za odnose svojih vladarjev z drugimi dvori in državami.

⁶⁷ To dokazuje tudi dejstvo, da papež Pij XII. v drugi polovici svojega pontifikata ni imenoval državnega tajnika, ker je hotel imeti vso zunanjo politiko v svojih rokah (Graham 1959:128).

⁶⁸ Pojem *Kardinala–nečaka* izvira iz časa Lea X. (1513–1521), ta je na papeški dvor s seboj pripeljal svojega bratranca Giulia de Medici, ga povzdignil v kardinala ter se v mnogih pomembnih zadevah posvetoval z njim. *Kardinal–nečak* se je vsak dan posvetoval s papežem, oblikoval poročila in navodila za posamezne odposlance ter na koncu tudi podpisal končno verzijo dokumentov. *Kardinal–nečak* je razdeljeval službe, bil je posrednik med posameznimi deli papeške oblasti (Graham 1959:130).

imenu papeža pisal poveljniku francoskih sil, ki so leta 1809 zasedle Rim. V tem pismu kardinal Gabrielli piše, da je izgon državnega tajnika ne le kršitev mednarodnega prava, temveč tudi omaloževanje časti poglavarja RKC.⁶⁹ Gregor XVI. (1831–1846) je skupaj z delom državne uprave reorganiziral tudi področje in delovno mesto državnega tajnika. Z dekretom iz leta 1833 je papež ustanovil dve tajništvi, eno za notranje zadeve, drugo za zunanje zadeve. Državni tajnik je tako imel nalogo skrbeti za stike z diplomatskimi predstavniki v Rimu in ministri na tujih dvorih; skrbeti za odnose z nunciji, papeškimi diplomatskimi agenti in konzuli; ter skrbeti za odnose z vsemi predstavniki Svetega sedeža v zadevah, ki se tičejo zunanje politike. Poleg tega je državni tajnik skrbel za izdajo potnih listov, sodeloval je z guvernerjem Rima, odločal pa je tudi o nekaterih vojaških zadevah. Pij IX. (1846–1878) je z motu proprijem iz leta 1847 ustanovil svet ministrov, na čelu katerega je bil državni tajnik. Le-ta je obdržal vse svoje diplomatske funkcije, ki so mu bile podeljene v času Gregorja XVI., poleg tega pa je motu proprij poudaril naloge državnega tajnika. Pij X. (1903–1914) pa z novim motu proprijem ustanovi devet ministrstev, od katerih morata biti predsedujoči in zunanji minister (eden od dveh novih ministrov) vedno kardinala. Ostali ministri so bili lahko tudi laiki.

Leta 1848 je papež zaradi spleta okoliščin prvič v zgodovini proti svoji volji pristal na ustanovitev posebnega ministrstva za zunanje sekularne zadeve (*ministero degli affari esteri secolari*), ki ga je vodil grof Marchetti, laik. To ministrstvo je delovalo poleg državnega tajništva in je v vodenju zunanje politike papeških držav povzročalo veliko zmedo. Papež Pij IX. je zato po treh mesecih ukinil ministrstvo za zunanje sekularne zadeve, državnemu tajniku pa so bile vrnjene vse funkcije, ko so mu bile dane v motu propriju iz leta 1847.

Naloga državnega tajništva je skrbeti za koordinacijo dela ostalih organov rimske kurije; v skladu z reformo »*Regimini Ecclesiae Universae*« ima državni tajnik položaj in pristojnosti šefa vlade. Z apostolsko konstitucijo *Pastor Bonus* sta bila znotraj državnega tajništva ustanovljena dva oddelka (*Pastor Bonus* 1988 čl.39-47). Oddelek za splošne zadeve organizira stike med posameznimi uradi rimske kurije, ureja delovanje predstavništev Svetega sedeža, nadzira delovanje papeških odposlancev ter skrbi za vse, kar zadeva odposlance drugih držav pri Svetem sedežu. Med dejavnosti oddelka sodijo tudi osnovanje papeških listin (konstitucij, dekretov, apostolskih pisem), priprava

⁶⁹ »*This minister is not only the political minister of a temporal prince but also the minister of a sovereign whose primary attribute is to be head of the Church. This minister is not merely responsible for the administration of this sovereign but also of the spiritual interests of the whole catholic World.*«(citirano v Graham 1959:134).

dokumentov za objavo v listu *Acta Apostolica Sedis*, dajanje uradnih izjav o delovanju Svetega sedeža, nadzor nad časopisom *L'Osservatore Romano*, vatikanskim radiom in vatikansko televizijo ter zbiranje in izdajanje statističnih podatkov, ki zadevajo Cerkev po celem svetu. Oddelek za odnose z državami pa sodeluje s šefi vlad drugih držav, spodbuja diplomatske stike z državami in ostalimi subjekti mednarodnega prava, skrbi tudi za sklepanje in uresničevanje mednarodnih sporazumov (Cvrlje povzeto po Urh 1996:45). Nadškofa, ki skrbi za drugi oddelek, oddelek za odnose z drugimi državami, lahko imenujemo tudi »zunanj minister Svetega sedeža« (Miller 1997:5).

5.1.1. PAPEŽEVI ODPOSLANCI

Rimski papeži so kmalu po tem, ko je krščanska vera postala uradna državna vera v Rimu, začeli pošiljati poslanike k vladarjem na tuje dvore. Ti poslaniki so imeli različna imena, vsekakor pa lahko trdimo, da so predhodniki nuncija, papeškega poslanika, kot ga danes poznamo. Poročila o prvem papeškem odposlancu segajo v 5. stoletje, v čas koncila v Chalcedonu. Papež Leon I. Veliki je prosil Juliana iz Cosa, ki je spremljal potek koncila, naj ostane, dokler se koncil ne zaključi ter napiše sklepe, ki jih bo koncil sprejel. Za to priložnost je papež dal Julijanu dve akreditivni pismi, eno za lokalno oblast, ki jo je predstavljal patriarh Marcion, drugo pa za cesarja Konstantinopla Teodozija (Tauran 2002).

Papeški odposlanec apokrisarij (*apocrisarius* ali *responsalis* – njegovo delovanje smo opisali že v poglavju o zgodovinskem razvoju diplomacije) je deloval na dvoru v Bizancu skoraj štiri stoletja do ikonoklastičnega spora. Ta papeški agent je poročal papežu o dogajanju na dvoru in deloval v imenu papeža ne le v vprašanih morale in vere, temveč tudi v vprašanih, ki so zadevale italijanski polotok. V kasnejših stoletjih so poslaniki s tem imenom delovali tudi na frankovskem dvoru, za razliko od tistih v Bizancu so bili ti poslaniki tam le za kratek čas. V ostalem delu krščanskega sveta so papeža zastopali apostolski vikarji (*vicars apostolic*), ki so se kasneje preimenovali v poslanca z imenom *legati nati*. Ti legati niso bili poslani iz Rima, temveč so bili lokalni škofje (naziv je bil vezan na škofovski sedež, ne pa na določenega škofa), ki jih je papež zadalžil za naloge izključno verske narave.

V enajstem stoletju se je pojavila potreba po poslanikih, dodeljenih na kraljevske dvore in k lokalnim cerkvam, s posebnimi nalogami. To so bili *legati missi*. Sveti sedež

jih je pošiljal z namenom, vplivati na stanje, v katerem se je znašla Cerkev v enajstem stoletju.. Zadnji poslanik s tem imenom je bil poslan leta 1801 v Francijo. Legati običajno niso bili poslani na določen dvor ali deželo, temveč so potovali po neki deželi. Njihova funkcija ni prenehala, tudi če je papež, ki jih je imenoval v času njihove misije, umrl. V okviru poslanikov *legati missi* je deloval še prav poseben papeški poslanik *legatus a latere*, ki je bil zadolžen za posebno pomembne naloge, kot npr. za sklenitev konkordata, krst kraljevih otrok...⁷⁰

Papeški dvor so obiskovale misije kraljev in princev, večkrat sestavljene iz več poslancev. Moroni (povzeto po Graham 1959:101) navaja primer večje skupine *oratores* ali *ambaxiatores* in njihovega spora glede vrstnega reda sedežev v papeževi kapeli. Poslaniki so bili predstavniki kralja Kastilje in Leona Janeza I. in kralja Alfonza V.. Iz današnjega časa je težko jasno določiti, kateri so bili diplomatski agenti in koliko časa je posamezen agent preživel kot diplomatski agent tujega kralja na papeškem dvoru, saj ne obstajajo nikakršne diplomatske listine, ki bi vsebovale take podatke. P. Richard (povzeto po Graham 1959:102) pravi, da so bili v času Aleksandra VI. (1492–1503) tuji diplomatski agenti (predvsem francoski, španski in angleški) stalno prisotni na papeškem dvoru.

Iz obdobja papeževanja Gregorja VII. (1073–1085) izvira pomembno dejanje posameznih cesarjev in kraljev – ti so ob izvolitvi vsakega novega papeža poslali na papežev dvor posebno misijo (*legationis obedientiae*), ki je bila dejanje vdanosti in zvestobe. V obdobju do 15. stoletja so bile te misije pokazatelj odvisnosti cesarjev in kraljev tudi v političnih zadevah, čemur so se začeli v 16. stoletju upirati.⁷¹ Take misije so bile v praksi do 18. stoletja. Ne glede na naziv ambasador (*ambaxiatores*), ki so ga poslaniki imeli, le-ti niso bili poslaniki kralja, ki bi mu lahko v skladu z današnjim pojmovanjem lahko rekli suveren. To so bili poslaniki, poslani s strani ene združbe k drugi. Papež je v Rimu sprejemal poslanike tako neodvisnih kraljev kot tudi polodvisnih princev – vazalov. Uvedel je jasno ločevanje med poslaniki s protokolom. Poslaniki cesarjev in kronanih »glav« so bili sprejeti s kraljevskimi častmi, tega pa niso bili deležni poslaniki drugih vladarjev in npr. italijanskih mestnih držav, čeprav so le-te

⁷⁰ Institut *legatus a latere* obstaja še danes. ZCP namreč v kan.358 določa: »Kardinal, ki mu rimski papež zaupa nalogo, da pri kakšnem slovesnem opravilu ali zborovanju zastopa njegovo osebo kot legat a latere, namreč kot njegov drugi jaz, kakor tudi tisti, ki mu kot svojemu posebnemu odposlancu v izpolnitev zaupa določeno pastoralno nalogo, je pristojen samo za tisto, za kar ga pooblasti papež sam.«

⁷¹ Misije „poslušnosti“ so torej že v 15. stoletju izgubile ves političen pomen. Vzrok, da so cesarji in vladarji še vedno pošiljali misije „poslušnosti“, pa je bil v tem, da se cesarji potrebovali pristanek papeža za nekatere funkcije, ki jih je cesar ali kralj imel na verskem področju (npr. *Jus primarum precum*) (Graham 1959:105).

tudi zahtevale ob sprejemu enake časti za svoje podanike. Take časti so bile npr. kasneje priznane poslaniku Benetk, ne pa tudi poslaniku vojvode savojskega vojvodi in republike Genove. Veliko dejstev kaže na to, da je bil Rim v srednjem veku zelo živahno diplomatsko središče, kjer je bila izrednega pomena dobra predstavitev. Poslaniki so (tudi iz lastnega žepa) vložili ogromno denarja za »primerno« in dovolj bogato predstavitev. Predstavljeni kralji, čeprav so bili nekateri resnično iskreni, so v dobrih odnosih z Vatikanom videli predvsem politično prednost (Graham 1959:110).

Prvi stalni papeški poslanec naj bi bil Barzio de Barzii, kateremu je papež Sikst IV. (1471–1484) dal nalogo, naj se stalno naseli na francoskem dvoru (ta stalna namestitvev naj bi trajala šest mesecev). Nekateri pa navajajo kot prvega stalnega papeškega poslanika Francisca des Prats, ki je služboval na španskem dvoru v obdobju 1492–1503. Prvi stalni nuncij je bil Ludovico di Canossa, ki je služboval v Franciji v letu 1513. Zanimivo je, da so cesarji in principi velikokrat zaposlovali kardinale in škofe za svoje diplomatske predstavnike v Rimu, vendar le-ti niso nikoli imeli naziva ambasador, temveč kvečjemu opolnomočeni minister (*minister plenipotentiary*). Danes Sveti sedež na sprejema več oseb kleriškega stanu kot diplomatskih predstavnikov tujih držav.

Izvor naziva nuncij je nejasen. Po nekaterih poročilih izvira iz naziva *nuntii et collectores jurium, reddituum et omnium bonorum Camerae apostolicae*, ki predstavlja papeževe davčne uradnike; po različnih deželah so zbirali denar za Sveti sedež, še posebej za stroške križarskih vojn. Njihova naloga je bila izključno finančne narave, v petnajstem stoletju pa so zaradi različnih vzrokov začeli izgubljati pomen. Šestnajsto stoletje je s pojavom nacionalne države pospešilo razvoj stalnega diplomatskega predstavništva. Države, med njimi tudi papeška država, so prevzelo prakso benečanskih princev. Obdobje Gregorja XIII. (1572–1585) je dalo nunciaturam njihov končni status. Prve se pojavijo leta 1500 v Benetkah, Parizu in Varšavi, sledijo jim Luzern (1510), Dunaj (1513), Lizbona (1513), Neapelj (1514), Milan (1560), Firenze (1560), Köln (1582) in Bruselj (1577). Od 15. stoletja naprej se za papeževe odposlance uporablja naziv »nuncij« oziroma »internuncij«, ta dva naziva sta tudi del mednarodnega javnega prava in sta vključena v Pravilnik o rangju diplomatskih predstavnikov iz leta 1815 in v Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih iz leta 1961 (Ilić 1977:108).

Papež Klemen XI. je leta 1701 za potrebe papeške diplomacije ustanovil Akademijo (*Academy of Noble Ecclesiastics*), njen namen je bil usposablјati duhovnike za služenje

v nunciaturah po svetu (Tauran 2002).⁷² Razlika med nunciji s finančnimi nalogami in nunciji, ki so sčasoma pridobili diplomatske naloge (kot npr. Barzio de Barzii), je razvidna iz nalog, ki so jim bile podeljene: papeški poslanik je bil diplomatski agent, če je bil poslan na tuj dvor, če je bil poslan za nedoločen čas, dokler ga papež ni odpoklical in če je bil poslan s pooblastilom, da lahko rešuje katero koli zadevo, ki se pojavi med princem/kraljem in papežem (Graham 1959:114-119). Nunciature so bile razdeljene na dva razreda. Nunciature prvega razreda so bile stalne papeške misije na večjih katoliških dvorih (Dunaj, Pariz, Madrid), katerih nuncij je bil po zaključku službovanja imenovan za kardinala.

Papež je v srednjem veku zase pridržal pravico določanja vrstnega reda. Prvo mesto med državami je vedno pripadalo papežu, drugo pa cesarju Svetega rimskega cesarstva. Zaradi vrstnega reda so države vedno prihajale v spore vse do leta 1815, ko je bil na dunajskem kongresu oblikovan odbor, ki je razvrstil države v tri razrede, glede na te naj bi se kasneje razvrstili tudi njihovi diplomatski predstavniki. Ta predlog ni bil sprejet, zato je ostal v veljavi starejši predlog, po katerem se med posameznimi diplomatskimi predstavniki ne dela razlik, vrstni red pa se določa na podlagi predaje akreditivnih pisem (Satow 1995:23).

Dunajski pravilnik iz leta 1815 v 1.členu opredeljuje stopnje diplomatskih predstavnikov. Pravilnik deli šefe diplomatskih misij na tri razrede: 1.) ambasadorje in papeške nuncije ali papeške legate, 2.) odposlance, ministre ali druge, akreditirane pri vladarju, 3.) odpravnike poslov, akreditirane pri ministrstvu za zunanje zadeve. (Aachenski protokol iz leta 1819 doda še razred t.i. ministrov rezidentov, ki je bil uvrščen med drugi in tretji razred, s čimer so odpravniki poslov postali četrti razred). Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (v nadaljevanju KDO, 1961 čl.14/1), ki zamenjuje Dunajski pravilnik, razdeli šefe misij v tri razrede:

1. ambasadorje (veleposlanike) ali nuncije, akreditirane pri šefih držav, in druge šefe misij enakovredne stopnje (ranga);
2. poslanike, ministre in internuncije, akreditirane pri šefih držav;
3. odpravnike poslov (charges d'affaires), akreditirane pri ministrstvu za zunanje zadeve.

⁷² Akademija, (danes locirana v samem središču Rima) usposobi letno 8 duhovnikov za diplomatsko službo v okviru Svetega sedeža. Dolgo časa so bili študenti le italijanske narodnosti, danes so izbrani iz držav celega sveta (Miller 1997:4).

Člen 14/1 KDO torej zamenjuje besedilo 1.člena Dunajskega pravilnika. V primerjavi s tem členom so v 14/1.členu KDO le tri spremembe: iz besedila je bil odstranjen »papeški legat«, ker predstavlja le *ad hoc* papeške odposlance; v sklopu prvega razreda so vključeni »drugi šefi misij enakovredne stopnje«, v sklopu drugega razreda je bilo izbrisano besedilo »ali druge« (*»ou atres«*) ter nadomeščeno z »«*ad hoc* poslaniki in internunciji« (na Dunajski konferenci je bil kasneje izbrisan termin *ad hoc* poslanikov). Denza (1998:91) pravi, da je dejstvo, da je bilo od leta 1815 zelo malo sprememb na tem področju, dokaz, da je takšna ureditev splošno sprejeta pri večini držav. Med šefi misij ni mogoče delati nikakršnih razlik na temelju njihovega razreda, razen kadar gre za vrstni red (*preseans*) in etiketo (KDO čl. 14/2). 16.člen Konvencije o diplomatskih odnosih pa nadalje v točki 3. določa, da ta člen (govori o določanju vrstnega reda šefov misij v vsakem razredu glede na dan in uro prevzemanja funkcij, t.j. ob predaji akreditivnih pisem) ne posega v običaje, ki bi jih ali jih je sprejela država sprejemnica glede prednostnega vrstnega reda predstavnika Svetega sedeža.

Leta 1965 je Sveti sedež oblikoval nov rang apostolskega pronuncija, ki prav tako kot apostolski nuncij sodi v prvi razred šefov misij, vendar pa je poslan v države, ki predstavniku Svetega sedeža avtomatično ne priznavajo statusa doajena diplomatskega zbora. Cardinale (povzeto po Denza 1998:91) pravi, da predpona »pro-« predpostavlja idejo substitucije; drugače povedano – Sveti sedež imenuje pronuncija, ker upa, da bo le-ta nekega dne postal *de jure* doajen diplomatskega zbora. Pronuncij se v ničemer, razen v imenu in v tem, da pač ni doajen diplomatskega zbora, ne razlikuje od nuncija. Kot nuncij ima tudi pronuncij dvojno vlogo – diplomatsko in cerkveno. Tudi glede na cerkveno pravo se v hierarhični lestvici nahajajo na istem mestu kot nunciji. Zanimivo pa je, da ima Sveti sedež danes več diplomatskih predstavnikov z naslovom pronuncij kot pa nuncij (Ilić 1977:110-112).

Sollicitudo omnium Ecclesiarum, apostolsko pismo Pavla VI. iz leta 1969 opredeljuje predstavnika Svetega sedeža kot osebo kleriškega stanu, običajno s škofovskim nazivom; ta je s strani rimskega pontifa pooblaščen, da ga predstavlja, zastopa pri različnih narodih in regijah sveta. Predstavnike Svetega sedeža deli na apostolske delegate (ti predstavljajo in zastopajo Sveti sedež pri lokalnih Cerkvah) ter na nuncije, pronuncije in internuncije (ti predstavljajo in zastopajo Sveti sedež tudi pri vladah držav; torej imajo poleg verskih tudi diplomatske naloge) (čl.1). Predstavnike Svetega sedeža pri mednarodnih organizacijah oz. mednarodnih konferencah v členu 2. deli na

delegate oz. opazovalce, glede na to ali je Sveti sedež član mednarodne organizacije, oziroma ali ima pravico glasovanja na mednarodni konferenci.

ZCP v kanonu 362 pravi, da ima Rimski papež naravno in neodvisno pravico imenovati svoje odposlance in jih pošiljati v delne Cerkve med različne narode in religije ali hkrati tudi v države in k državnim oblastem, a jih tudi premestiti in odpoklicati, upoštevajoč določbe mednarodnega prava o poslanstvu in odpoklicu poslancev, imenovanih pri državah (isto trdi v 3.členu apostolsko pismo *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*). Odposlanci rimskega papeža torej zastopajo rimskega papeža pri delnih Cerkvah in v državah in državnih oblasteh, h katerim so poslani (kan. 363 §1), pa tudi pri mednarodnih svetih ali konferencah in zborovanjih (kan. 363 §2). Misija papeškega poslanca je torej dvojna: svetna in posvetna. Je posrednik med papežem in škofom lokalne cerkve, obvešča Sveti sedež o položaju in delu katoliške skupnosti v posamezni državi ter vzpostavlja dialog z drugimi verskimi skupnostmi.⁷³ *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* v 4.členu pravi, da je primarna naloga pontifikalnega predstavnika utrjevati vezi med Svetim sedežem in lokalnimi Cerkvami ter v sodelovanju z lokalnimi škofi širiti pri lokalnih oblasteh misijo Cerkve in Svetega sedeža – torej zavzemanje za mir ter duhovni, moralni in materialni razvoj celotnega človeštva. Ta nalogo, ki jo pontifikalni predstavnik izvaja v skladu z navodili tajnika in prefekta Sveta za javne zadeve Cerkve, izvaja tudi predstavnik, ki nima diplomatskega statusa.

Posvetna funkcija papeževega poslanca pomeni sodelovanje z vlado o vseh aktualnih vprašanjih (med aktualna vprašanja sodijo ohranitev miru, razorožitev, razvoj, preprečevanje rasne diskriminacije in nacionalizma z namenom zagotoviti učinkovito mednarodno sodelovanje (Cvrlje 1981:51)), ne samo tistih bilateralnega značaja (Cvrlje 1992:31). Tisti papeški odposlanec, ki hkrati opravlja poslanstvo pri državnih oblasteh po določbah mednarodnega prava, ima tudi posebne naloge (kan. 365 §1), da pospešuje in goji vezi med apostolskim sedežem in državnimi oblastmi ter razpravlja o vprašanjih,

⁷³ »Glavna dolžnost papeškega odposlanca je, da nenehno utrjuje in napravlja učinkovitejše vezi edinosti med apostolskim sedežem in delnimi cerkvami. V oblast papeškega odposlanca torej sodi: 1.) apostolski sedež obveščati o razmerah, v katerih so delne Cerkve, in o stvareh, ki se tičejo samega življenja Cerkve in blagra duš; 2.) v dejanju in z nasvetom pomagati škofom, a tako, da ostane izvrševanje njihove zakonite oblasti neokrnjeno; 3.) negovati pogoste stike s škofovsko konferenco in ji vsakovrstno pomagati; 4.) za imenovanje škofov poslati ali predložiti apostolskemu sedežu imena kandidatov in po določbah apostolskega sedeža tudi izvesti poizvedovalni postopek o tistih, ki naj bodo imenovani; 5.) prizadevati si, da se pospešuje vse, kar se tiče miru, napredka in združenega delovanja ljudstev; 6.) sodelovati s škofi za spodbujanje primernih stikov med katoliško Cerkvijo in drugimi Cerkvami ali cerkvenimi skupnostmi, in celo nekrščanskimi verstvi; 7.) v skupnem sodelovanju s škofi pri državnih oblasteh varovati vse, kar se tiče poslanstva Cerkve in apostolskega sedeža; 8.) poleg tega izvrševati pooblastila in druga naročila, ki mu jih zaupa apostolski sedež.« (ZCP kan.364).

ki se tičejo odnosov med Cerkvijo in državo, na poseben način pospešuje sklenitev konkordatov in drugih tovrstnih dogovorov in jih privede do uresničitve.

Papeški odposlanec, ki opravlja poslanstvo tudi pri državnih oblasteh, naj bi se posvetoval tudi s škofi cerkvenega območja in jih obveščal o poteku zadev (ZCP kanon 365). Papež ugotavlja, da so *»cilji države in Cerkve med seboj zelo različni, ter obe sferi med seboj neodvisni ena od druge, vendar pa obe delata v korist človeka... Iz tega sledi, da so takšne dejavnosti Cerkve in države komplementarne, delovanje v korist človeka zahteva odprti dialog in iskreno sporazumevanje med Cerkvijo in državo. Odnosi med Cerkvijo in državo olajšajo moralno in duhovno misijo Svetega sedeža, le-ti pa niti škodijo niti materialno koristijo ne eni ne drugi strani, saj tu ne gre za ekonomski ali vojaški odnos. Vloga diplomacije je dialog. Cerkev lahko preko diplomatskih odnosov sliši mnenja drugih in drugi slišijo njena mnenja, in to ne le o verskih vprašanjih, temveč tudi o mednarodnih zadevah, še posebej glede vprašanja miru«* (citirano v Cvrilje 1992:30).

Urhova (1996:47) navaja Grgičevo, ki se ji zdi dejstvo, da papeški odposlanec pravzaprav zastopa interese Svetega sedeža in s tem tudi katoliške Cerkve, problematično, saj naj bi imel pri tem na voljo ne le diplomatska sredstva, temveč celotni kler v neki državi; s tem, ko naj bi nadziral lokalno hierarhijo, naj bi na določen način posegal tudi v notranje zadeve države.

5.2. BILATERALNA IN MULTILATERALNA DIPLOMACIJA SVETEGA SEDEŽA

Boff (1986: 58) pravi, da je politika vključena v Jezusovo vladarstvo. Jezus Kristus naj ne bi gospodoval samo nad majhnimi prostori, srcem in dušo, temveč naj bi bil tudi vesoljni vladar, ki vlada tudi velikim prostorom, vključno politiki. Papež Pavel VI. je leta 1969 v apostolskem pismu *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* opredelil značaj in cilje papeške diplomacije. Poudaril je nujnost povezave med diplomatsko aktivnostjo Svetega sedeža in misijo Cerkve v svetu ter njenim sporočilom miru in pravičnosti. Duhovno in posvetno si ne nasprotujeta, temveč dopolnjujeta v doseganju skupnih ciljev: dobrobiti vsakega naroda in skupnega dobrega vsega človeštva. Diplomatska aktivnost Svetega sedeža naj bi dopuščala Svetemu sedežu posredovanje v mednarodnih odnosih; pomagala naj bi pri zagotovitvi enotnosti različnih nacij in dajala tem težnjam

etično in duhovno komponento, pri tem pa naj bi se distancirala od vsake pristranskosti. Takšno misijo lahko Cerkev izvede le v povezavi s posameznimi mednarodnimi organizacijami. Glavni cilj diplomacije je ohranitev miru, diplomacija Svetega sedeža pa naj bi v službi ohranjanja miru delovala tako na področju zagotavljanja in ohranitve miru znotraj posameznih nacionalnih skupnosti kot tudi med državami (povzeto po Cvrnje 1992:341).⁷⁴

Papež Janez Pavel II. je v nagovoru diplomatskemu zboru leta 1978 izpostavil duhovno in diplomatsko misijo Svetega sedeža, poudaril je, da le-ta nima materialne ali gospodarske moči kot države, ki imajo svoje diplomatske predstavnike, akreditirane pri Svetem sedežu, zato so diplomatske intervencije Svetega sedeža omejene, kljub temu pa je diplomacija Svetega sedeža diplomacija velikih idealov, v službi reševanja velikih mednarodnih problemov, kot so detant, razoroževanje, mir, pravica, solidarnost in razvoj. Skozi svoje delovanje je Sveti sedež priznan kot del mednarodne skupnosti, vendar pa je tudi predstavnik celotnega katoliškega sveta in želi na duhovnem in moralnem področju prispevati k razumevanju in bratstvu med narodi, spoštovanju človekovih pravic, socialnemu napredku in izgradnji miru (povzeto po Cvrnje 1992:157). Papež Janez Pavel II. nadaljuje diplomacijo Svetega sedeža v okvirih, kot sta jih zastavila Janez XXIII. in Pavel VI.. Poudarja stališče, da Cerkev ni vezana na noben politični, družbeni ali gospodarski sistem, prav zaradi tega je lahko vez med različnimi družbami; opredeljuje se torej za diplomacijo, ki zaobsega celoten svet in zajema tako njegovo duhovno, socialno in mirotvorno dimenzijo (Cvrnje 1992:345-346).

De Rosa (1998:458-459) pravi, da ima diplomatska aktivnost Svetega sedeža trdne temelje. Izhajala naj bi iz spiritualne suverenosti, ki je Svetemu sedežu mednarodno priznana, kot tudi iz Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih, ki priznava nuncijem enak status kot diplomatskim predstavnikom drugih držav. Poleg tega naj bi imela diplomatska aktivnost Svetega sedeža tudi trdno eklesiološko osnovo; *Gaudium et spes* (par. 76) namreč govori o dveh skupnostih – politični in verski – ki sta avtonomni v svoji sferi. Obe sta v službi ljudi, svojo službo pa lahko opravljata le, če med seboj čim učinkoviteje sodelujeta. Diplomatska aktivnost Svetega sedeža ima torej, po mnenju De Rose (1998:459) verske cilje; na eni strani ima nalogo zagotavljati svobodo Cerkve, tako, da lahko izvaja svoje poslanstvo na tem svetu; na drugi strani pa je njena naloga

⁷⁴ Zavzemanje Pavla VI. za diplomacijo v smislu miru in dialoga z vsemi državami potrjuje tudi dejstvo, da je bilo vaticanskih diplomatskih predstavništva na začetku pontifikata Pavla VI. 61, na koncu pontifikata pa kar 109 (A. Dupuy povzeto po Cvrnje 1992:343).

sodelovati z državami in mednarodnimi organizacijami, da bi dosegla afirmacijo moralnih in socialnih vrednot ter solidarnost med državami.

Beltram (1980:31) pravi, da je diplomacija (poleg evangelizma, administracije in dušebrižništva) glavno področje specializacije v okviru mednarodne cerkve; ter pravi, da bi bil diplomatski aparat Vatikana le malo vreden, če bi bil edini steber papeške moči. Katoliška Cerkev tako ne črpa svoje moči le iz diplomacije, temveč iz dejstva, da stoji za to diplomacijo Cerkev z vsemi svojimi raznolikimi, svet obsegajočimi dejavnostmi. Beltram (1980:32) tudi trdi, da Vatikan kot politična sila uporablja RKC za doseg svojih ciljev, ti cilji pa so predvsem zastopati interese katoliške Cerkve. Seveda je diplomatska dejavnost Svetega sedeža eden najpomembnejših instrumentov, s katerim Sveti sedež komunicira z ostalim svetom, nikakor pa ni edina. Druge predstavljajo kolegij kardinalov, škofovska sinoda, kongregacije, sekretariati, sodišča..., to so instrumenti, ki so stari cela stoletja.

Sredstva, s katerimi deluje Sveti sedež na mednarodnem prizorišču, so številna in zelo različna. Tradicionalno sredstvo je mreža diplomatskih predstavnikov, ki delujejo pri vladah v različnih državah. Tauran (povzeto po Urh 1998:30) pravi, da se Sveti sedež v mednarodnem življenju uveljavlja na tri načine: z dejavnostjo samega papeža, njegovim učenjem in njegovimi apostolskimi potovanji; z apostolsko dejavnostjo Državnega tajništva, ki ima korenine v *Cameri secreti* iz 15. stoletja; ter s papeškimi diplomatskimi predstavništvi na tujem.

5.2.1. BILATERALNA DIPLOMACIJA

V nalogi smo že poskušali opredeliti zgodovinski razvoj papeških odposlancev ter njihove naloge, ki so se spreminjale v toku stoletij, zato se bomo v okviru tega poglavja usmerili bolj na opredelitev same bilateralne diplomacije Svetega sedeža. Pomembno pa je poudariti, da je glavni agent diplomacije Svetega sedeža papež sam, ki s svojimi potovanji po svetu in nagovori, ki jih televizijske hiše prenašajo po celem svetu, širi ideje diplomacije Svetega sedeža. Dag Hammarskjöld, nekdanji generalni sekretar OZN, je rekel:«*Ko vprašam za avdienco v Vatikanu, ne grem na srečanje s kraljem vatikanske države, temveč s poglavarjem Katoliške cerkve*» (Riedmatten povzeto po Tauran 2002). Glavna naloga papeža kot vrhovnega šefa diplomacije Svetega sedeža je skrb za interese Cerkve in Svetega sedeža. Zaradi tega mora papež diplomacijo voditi v

skladu z dolgoročnimi interesi, hkrati pa se mora prilagajati trenutni situaciji v svetu (Cvrlje 1992:335). Janez Pavel II. pravi, da se diplomatska predstavništva Svetega sedeža ne smejo omejevati le na bilateralno diplomacijo, temveč morajo širiti delovanje glede na potrebe mednarodne skupnosti (Cvrlje 1992:344).

Sveti Sedež ni do sedaj objavil še nobenega dokumenta, v katerem bi bile natančno navedene smernice in interesi zunanje politike in diplomacije Svetega sedeža, vseeno pa lahko trdimo, da Sveti sedež, kot to navaja Tauran (2002), v okviru svoje diplomacije zagovarja štiri temelja stališča: versko svobodo (ključni element, ki se skriva za zagovarjanjem verske svobode, je podpora Cerкви, da opravlja svojo misijo. Papeška diplomacija poudarja pravice posameznika, da izpoveduje in ohranja svojo vero, poudarja svobodo Cerkv, da imenuje škofe brez vmešavanja, da organizira lastne organe ter da ima svoboden dostop do medijev. Papež in njegovi diplomatski predstavniki pogosto poudarjajo tudi pravico staršev, da svoje otroke vzgajajo v skladu s svojim verskim prepričanjem); vest človeštva (papež naj bi (osvobojen vseh ekonomskih, političnih ali strateških interesov) služil kot nekakšna vest v mednarodni skupnosti. To je bilo vidno predvsem v sodelovanju predstavnikov svetega sedeža na mednarodni konferenci o prebivalstvu in razvoju leta 1994 v Kairu in na četrti mednarodni konferenci o ženski v Pekingu leta 1995. Na obeh konferencah se je misija Svetega sedeža zavzemala za ohranitev moralnih vrednot (glej tudi poglavje o multilateralni diplomaciji Svetega sedeža); dostojanstvo človeka (predvsem papež Janez Pavel II je bil tisti, ki je obsežen del papeške diplomacije usmeril v povečanje človekovega dostojanstva in spoštovanja človekovih pravic. V encikliki *Centesimus Annus* leta 1991 je poudaril, da je prispevek Cerkv k političnemu redu prav njena vizija dostojanstva človeka. Vatikan strogo zagovarja pravico do življenja, družine, zaposlitve in pravične razdelitve svetovnega bogastva)⁷⁵; pravica in mir (papeška diplomacija zagovarja ekonomski, socialni in politični razvoj. Za dosego tega cilja Sveti sedež tesno sodeluje z različnimi mednarodnimi organizacijami (Miller 1997:6-7). Sveti sedež je podpisal in ratificiral Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja (1971), Pogodbo o

⁷⁵Kot vidimo, je ena glavnih usmeritev diplomacije Svetega sedeža zavzemanje za človekovo dostojanstvo in človekove pravice. Zanimivo pa je, da Sveti sedež kljub svojemu prizadevanju za človekove pravice do sedaj še ni podpisal in ratificiral Mednarodne konvencije o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Mednarodne konvencije o državljskih in političnih pravicah, kot tudi ne konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam. Podpisal in ratificiral je le tri konvencije OZN: Konvencijo o pravicah otroka (1990), Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1969), ter Konvencijo o statusu beguncev (1956). Ob tem se nam zdi potrebno še poudariti, da je teh nekaj konvencij Sveti sedež sprejel le z določenimi zadržki (The Holy See at the UN 2000).

protipehotnih minah (1997), Konvencijo o prepovedi uporabe jedrskega orožja (1999) ter Konvencijo o prepovedi razvoja, proizvodnje in skladiščenja bakteriološkega orožja in strupov ter uničenju le-teh.⁷⁶ Papeži so se vedno zavzemali tudi za mirno reševanje sporov med posameznimi strankami, posebej pa izstopa posredovanje papeža v sporu med Argentino in Čilom).

Cvrlje (1992:328) pravi, da je diplomacija Svetega sedeža vedno bila in vedno bo v službi miru. Zato je Sveti sedež poklican, da utrjuje prepričanje o potrebi ohranitve miru, še posebej v sodobnih mednarodnih odnosih, ko obstaja nevarnost, da lokalni spori prerastejo v konflikt širšega obsega z možnostjo uporabe jedrskega orožja. Sveti sedež meni, da nevarnost preti od šibkejših držav, ki so vezane na neko močnejšo državo in da je mir lahko ohranjen le s politično voljo in modrostjo. Tako je glavna naloga vatikanskega diplomata iskanje in doseganje miru z dialogom.

Trdimo lahko, da je naloga in vloga diplomacije Svetega sedeža dvojna – predvsem gre za prepletanje cerkvenih, verskih in političnih motivov. Zunanja politika držav sledi dogodkom v svetu, v drugih državah. Na isti način deluje tudi diplomacija Svetega sedeža – sledi dogodkom v svetu. Mogoče se diplomacija Svetega sedeža najbolj razlikuje od diplomacije drugih držav v tem, da kot instrument diplomacije ne uporablja le za to izšolanih diplomatov, ampak tudi duhovnike, v nekaterih primerih pa tudi vernike. Diplomacija države deluje v interesu naroda ali le vladajoče elite, podobno deluje diplomacija Svetega sedeža v interesu vernikov (tj. naroda) ali vladajoče elite (rimske kurije). Delovanja diplomacije Svetega sedeža ne moremo enostavno opredeliti in vtisniti v kalup. Njeni mehanizmi, interesi in delovanje so plod zgodovinskih okoliščin, služijo ohranitvi vrednot in ciljev Cerkve.

5.2.2. MULTILATERALNA DIPLOMACIJA

Naloge pontifikalnega predstavnika pri mednarodnih organizacijah so obveščati Sveti sedež o aktivnostih organizacije, pospeševati, v sodelovanju z lokalnimi škofi, sodelovanje med cerkvenimi izobraževalnimi ustanovami in njim podobnimi inštituti in agencijami ter pospeševati aktivnosti mednarodnih katoliških organizacij (*Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 1969). Danes ima Sveti sedež status članice oziroma status

⁷⁶ To konvencijo je generalna skupščina sprejela leta 1971, Sveti sedež pa jo je podpisal šele v letošnjem letu, kot gesto s katero bi opogumil svet, da stopi na pot razorožitve in uničenja orožja množičnega uničevanja, kot del procesa globalne in celotne razorožitve (The Holy See joins UN Convention n.d.).

opazovalke pri mnogih mednarodnih organizacijah. Sveti sedež ima tudi status stalne opazovalke države nečlanice pri Organizaciji združenih narodov (OZN). Ferlito (1988:134) opisuje kako se je papež Pij XII. pozanimal o članstvu oziroma pogojih za članstvo že oktobra leta 1944. Cordell Hull (takratni ameriški državni sekretar) pa mu je dal vedeti, da obstaja nekaj ovir za članstvo v OZN (npr. 24.člen Lateranske pogodbe), posebej pa je omenil dejstvo, da bo Sveti sedež za polnopravno članstvo potreboval soglasje velesil in dejal, da bi nekatere države, članice OZN, ki nimajo diplomatskih odnosov s Svetim sedežem najbrž nasprotovale pristopu Svetega sedeža k OZN (Ferlito 1988:134).⁷⁷

Zgodovina prisostvovanja papeškega predstavnika pri zasedanju generalne skupščine sega v leto 1951, ko je papež Pij XII. imenoval škofa, ki naj bi prisostvoval zasedanjem. Ker se na to dejanje in na prisotnost škofa ni nihče pritožil, je papež Pavel VI. leta 1964 zaprosil takratnega generalnega sekretarja OZN U Thanta za podelitev istega statusa, kot ga je imela takrat le Švica – statusa stalne opazovalke–države nečlanice. To zaprosilo ni bilo obravnavano na nobenem komiteju ali odboru OZN, kot tudi ne na zasedanju generalne skupščine, vseeno pa je U Thant čez tri tedne zaželel Svetemu sedežu dobrodošlico kot drugi stalni opazovalki – nečlanici OZN.⁷⁸ Sam status in prisostvovanje Svetega sedeža na zasedanjih ni do nedavnega vzbudil nikakršnega neodobravanja. Nekdanji predstavnik Svetega sedeža kardinal Renato Martino celo zatrjuje, da je takšen status izbira samega Svetega sedeža, saj naj bi Sveti sedež bil upravičen do polnopravnega članstva, vendar pa naj bi polnopravno članstvo v OZN prisililo Sveti sedež do sodelovanja v političnih debatah, ki so zunaj njegovega interesa.⁷⁹ Najbrž prav zaradi odklonilnega mnenja že iz leta 1944, Sveti sedež, kot tudi Država Vatikan nista nikoli zaprosila za polnopravno članstvo. 4/1.člen Ustanovne listine OZN opredeljuje kriterije za članstvo v OZN: *»Lahko postanejo članice Združenih narodov vse druge miroljubne države, ki prevzamejo obveznosti, vsebovane v*

⁷⁷ *»...Original members not maintaining diplomatic relations with the Vatican State would in some instances probably oppose its admission. For these reasons it would seem undesirable that the question of membership of the Vatican be raised now.«*(citirano v Ferlito 1988:134).

⁷⁸ Država postane članica OZN z odločbo generalne skupščine na priporočilo Varnostnega sveta OZN, kot to določa čl. 4/2 Ustanovne listine OZN. Zanimivo pa je, da niti eden uraden dokument OZN, kot tudi ne UN Yearbook za leto 1964, ne piše o pristopu Svetega sedeža k OZN. UN Yearbook iz leta 1964 sicer piše o pristopu treh novih članic v letu 1964: Malavija, Malte in Zambije ter tudi dokumentira korispondenco, ki je potekala med OZN in temi državami (The Holy See at the UN 2000).

⁷⁹ *»The Holy See enjoys by its own choice the status of Permanent Observer at the United Nations, rather than of a full member. This is due primarily to the desire of the Holy See to maintain absolute neutrality in specific political problems. Full membership would involve the Holy See too directly in political, military, economic and commercial matters.«* (povzeto po Reddy 2002).

tej Ustanovni listini, in ki so po presoji Organizacije sposobne in voljne spolnjevati te obveznosti.» Ustanovna listina OZN ne določa nobenih pogojev za pridobitev statusa stalne opazovalke – nečlanice, prav odsotnost pravil glede podeljevanja tega statusa je povzročila prakso, ki je nejasna. Opredelimo pa lahko dva kriterija, ki sta bila upoštevana pri podeljevanju statusa države stalne opazovalke pri OZN: članstvo države pri vsaj eni agenciji OZN ter priznanje države s strani večine članic OZN. Sveti sedež je tako leta 1964, ob pridobitvi statusa opazovalke države – nečlanice bil član nekaterih specializiranih agencij OZN, ni pa bilo jasno, ali izpolnjuje pogoje drugega kriterija.⁸⁰ Vprašanje članstva Svetega sedeža v OZN se torej ni reševalo na podlagi prava ali utemeljenosti članstva, temveč na povsem politični in oportunistični osnovi. Kljub odklonilnemu mnenju takratnega ameriškega državnega sekretarja Sveti sedež ni bil niti najmanj izločen iz mednarodne politike. Že leta 1951 je dobil povabilo za sodelovanje na konferenci, katere naloga je bila oblikovati Konvencijo o statusu beguncev. Ferlito (1988:137) opozarja na dve stvari, ki sta bili posledici tega sodelovanja. Sveti sedež je s sodelovanjem dobil pravico zavzemati se za določene krščanske vrednote, ne da bi mu kdo očital vsiljevanje verskih in krščanskih idej v mednarodno pravo – pomembno je tudi dejstvo, da se Sveti sedež s svojim delovanjem ne zavzema za interese »prebivalcev svoje države«, temveč za interese katolikov po celem svetu; pridobitev pa je, da se je nekako izkristaliziral odnos Sveti sedež – Vatikan. Glede na to, da je bil podpisnik skoraj vseh konvencij in pogodb Sveti sedež, je postalo jasno, da predstavlja država Vatikan le območje, teritorij, na katerem se izvajajo določbe pogodb, katerih podpisnik je Sveti sedež.

Status stalne opazovalke – nečlanice je zelo podoben statusu polnopravne članice OZN, s to razliko, da stalna opazovalka – nečlanica nima pravice glasovanja. Ima pa vse druge pravice: lahko sodeluje na zasedanju generalne skupščine OZN, na zasedanjih vseh odborov OZN, diplomatski predstavnik Svetega sedeža ima vse diplomatske privilegije in imunitete, kot jih imajo diplomatski predstavniki drugih držav (Ferlito 1988:127). Ferlito (1988:128) pravi tudi, da ima opazovalka dostop do vseh tistih krogov in forumov, v katerih poteka lobiranje, torej do neformalnih stikov, ki so velikokrat pomembnejši od samega instituta glasovanja. Prav tako je Sveti sedež do sedaj sodeloval na vseh pomembnejših konferencah v sklopu OZN; med drugim na mednarodni konferenci o prebivalstvu in razvoju (ICPD- International Conference on

⁸⁰ Sveti sedež je npr. še leta 1985 imel diplomatske odnose z le 53 državami, kar pa ne predstavlja niti polovice držav v generalni skupščini OZN (The Holy See at the UN 2000).

Population and Development) leta 1994 in leta 1999 ter na četrti svetovni konferenci o ženski v Pekingu (Fourth World Conference on Women) leta 1995 in 2000. Na konferenci leta 1994 v Kairu je Sveti sedež iskal zaveznike pri nekaterih konzervativnih državah (predvsem latinskoameriških in severnoafriških državah) in desničarskih organizacijah z namenom oblikovati nekakšno zavezništvo, ki bi zaviralo sprejetje dokumentov o ženskah v družbi, kontracepciji, splavu in drugih pravicah žensk v družbi.⁸¹

Status stalne opazovalke – nečlanice nudi Svetemu sedežu v OZN skoraj iste privilegije, kot jih imajo države članice, medtem ko so druge religije in Cerkve v OZN precej bolj omejene na status nevladnih organizacij. Ali ta status Svetega sedeža ustvarja precedens tudi za ostale religije in Cerkve za članstvo v OZN, organizaciji, ki bi morala do religij zavzeti povsem nevtrarno stališče?

⁸¹ Zanimivo je protislovno stališče Svetega sedeža o problemih v današnji mednarodni skupnosti. Na eni strani se Sveti sedež zavzema za svetovni gospodarski razvoj, človekove pravice, zmanjševanje revščine in razlik med posameznimi sloji prebivalstva, na drugi strani pa zavira sprejetje dokumentov, ki bi pripomogli k temu. Z vso odločnostjo nasprotuje uporabi kontracepcije (pri sprejemanju sporazuma na ICPD leta 1999 je Sveti sedež uspel preprečiti omembo uporabe kontracepcije v nujnih primerih – npr. v primerih posilstev), tudi tiste, ki uspešno ščiti pred širjenjem virusa HIV (kot uspešno metodo Sveti sedež navaja »absolutno izogibanje« spolnim stikom)...(The Holy See at the UN 2000).

ZAKLJUČEK

V pričujoči diplomski nalogi smo si zastavili cilj najti temelje, iz katerih izhaja aktivna in pasivna pravica do predstavljanja Svetega sedeža. Ugotovili smo, da ta pravica nesporno izhaja iz mednarodnopravne subjektivitete *sui generis* Svetega sedeža. Mednarodno pravna subjektiviteta Svetega sedeža je do leta 1870 izvirala predvsem iz ozemlja papeške države in kot taka za ostalo mednarodno skupnost ni bila sporna. Po letu 1870, ko pride do izgube ozemlja papeške države ter se mednarodna skupnost vprašuje kako rešiti nastali problem, začne Sveti sedež poudarjati duhovno/spiritualno suverenost, katera naj bi mu zagotavljala iste pravice kot prej.

Med tremi subjekti – RKC, Svetim Sedežem in Državo Vatikan – je potrebno postaviti jasno ločnico. Država Vatikan je suverena država, majhna, vendar ravno prav velika, da lahko zagotovi Svetemu sedežu teritorialno bazo. RKC predstavlja transnacionalno organizacijo s središčem v Vatikanu, ki jo vodi papež, ki je hkrati tudi svetni vladar Vatikana. Sveti sedež (razumeti ga moramo tako kot ga navaja ZCP – kot celotno ustanovo) pa predstavlja subjekt mednarodnega prava *sui generis*, čigar subjektiviteta izhaja iz spiritualne suverenosti.

Iz maloštevilne verske ločine se je razvila multifunkcionalna, nadsnacionalna organizacija, ki ji v svetu ni para. Zgodovina dokazuje, da so njena struktura, vedenje, instrumenti ter usmerjenost k doseganju in ohranitvi oblasti izrazito politični. Papeška diplomacija ima svoje korenine v konstituciji in poslanstvu Cerkve. Zgodovina Cerkve in njenega razvoja kaže kako se je Cerkev načrtno usmerila v doseganje svojega interesa, velikokrat na povsem makiavelističen način. Že v uvodu k pričujoči diplomski nalogi smo poudarili, da diplomacija Svetega sedeža v nalogi ne predstavlja le diplomacije v najožjem smislu, t.j. diplomacijo kot instrument zunanje politike, temveč obliko, naravo, način izvajanja, strateško orientacijo mednarodne politike Svetega sedeža. Sveti sedež, papež, je zelo kmalu ugotovil, čemu služi diplomacija – prilagajanju situacijam, da bi dosegli nek cilj. Ko so se v 15. stoletju začeli pojavljati elementi klasične zahodne diplomacije, je papeštvo kot institucija že predstavljalo pomembno politično in diplomatsko silo. Vpletenost v širše politične odnose v Evropi je izvirala iz dveh dejstev. Prvo je bilo dejstvo, da je bil rimski škof od 8. stoletja dalje suveren na lastnem teritoriju, drugo pa, da je Sveti sedež hotel imeti prevlado v smislu religiozne superiornosti tudi nad drugimi vladarji v takratni mednarodni skupnosti.

Vloga papeštva se je v zgodovini neprestano spreminjala: od tolažbe preganjanim kristjanom do oportunističnega sodelovanja s Konstantinom in nasprotovanja kraljem, spreobračanja in civiliziranja barbarov, preklinjanja heretikov, spodbujanja križarskih vojn ter na koncu, do izrazitega zavzemanja za mir in dialog ter delovanja v procesih mirnega reševanja sporov. Papeži so bili svetniki in malopridneži, vojščaki in mirovniki, reformatorji in podkupljivci, mučeniki in morilci. Njihova dejanja so razdeljevala in združevala Cerkev. Cilj Svetega sedeža je bil vsekakor širiti krščansko vero in zavladati nad celotnim človekovim življenjem. Za dosego tega cilja se je Sveti sedež posluževal različnih načinov; sklepal je zveze z različnimi akterji v mednarodni politiki, uporabljal različne instrumente prepričevanja.

Diplomacija Svetega sedeža doživlja predvsem v pokoncilskem obdobju velike spremembe; očitna je njena usmerjenost v dežele v razvoju, zavzemanje za mir ter poskuse zблиževanja zahoda in vzhoda. Še posebej je to vidno danes – čeprav Sveti sedež ni posebej ostro obsodil zalivske vojne leta 1991 in posredovanja Nata v Srbiji leta 1999, ker naj bi šlo v obeh primerih za obračun z »napadalcem«, pa je sedanja diplomatska dejavnost za mirno rešitev iraške krize čisto nekaj drugega. Stalinova pripomba o nemoči papeža in Cerkve, ki nimata za podkrepitev svojih argumentov na voljo nikakršnih divizij, se zdi v tem primeru popolnoma zgrešena. Papež, predstavniki Svetega sedeža, vatikanska diplomatska mreža, najvišji organi krajevnih Cerkva so sprožili pravo diplomatsko ofenzivo, katere rdeča nit je vztrajno zagovarjanje mirne rešitve spora v okviru OZN, ki naj bi bila edini prostor sprejemanja legitimnih odločitev glede iraške krize ter vztrajno zavračanje uporabe religiozne retorike v utemeljevanju vojaškega posega v Iraku. V preteklih mesecih si je Sveti sedež prizadeval, da ne bi prišlo do napada na Irak; v okviru teh prizadevanj se je papež srečal s številnimi državniki (med drugimi so bili to predsednik španske vlade Aznar, posebni odposlanec iranskega predsednika Hatami, predsednik italijanske vlade Berlusconi, generalni sekretar OZN Anan, predsednik britanske vlade Blair, nemški zunanji minister Fischer in iraški podpredsednik Aziz), na obe strani – tako v Washington kot v Bagdad – je vztrajno pošiljal svoje poslanike. Diplomatska dejavnost Svetega sedeža in obiski tujih državnikov nedvomno dokazujejo, kakšno mesto v mednarodni politiki mnogi priznavajo papežu.

Vpetost v širše politične odnose, članstvo Svetega sedeža v različnih mednarodnih organizacijah včasih vzbujata nasprotovanje. Ali res lahko verska organizacija, ki zastopa milijone vernikov po celem svetu, sodeluje v forumih, kjer se odloča o bistvenih

vprašanjih sedanjega sveta ter ob tem včasih tudi zavira sprejetje določenih zakonov, s katerimi se ne strinja? Sveti sedež namreč ne zastopa interesov tistih nekaj sto prebivalcev Države Vatikan, temveč interese milijonov vernikov po celem svetu. Zato se pri izvajanju diplomatskih aktivnosti lahko poslužuje več različnih mehanizmov. V doseganje cilja diplomacije Svetega sedeža niso usmerjeni le diplomati, temveč tudi kler, duhovniki in pripadniki redov po celem svetu.

Obstoja Svetega sedeža kot subjekta *sui generis* ne moremo zanikati. Države imajo kvečjemu dve možnosti – ali ignorirajo obstoj Svetega sedeža (kar je praktično nemogoče), ali pa skušajo s Svetim sedežem vzpostaviti stike in tako zagotoviti »da nekatere stvari ne gredo mimo njih«. Sveti sedež je Republiko Slovenijo priznal med prvimi, januarja leta 1992. S tem so bili izpolnjeni pogoji za vzpostavitev nunciature v Ljubljani in veleposlaništva Republike Slovenije pri Svetem sedežu (danes ima Sveti sedež v Sloveniji akreditiranega apostolskega nuncijskega, ki je hkrati tudi doajen diplomatskega zbora). Zastavlja se vprašanje, zakaj je Sveti sedež sprožil pravo diplomatsko ofenzivo za priznanje Hrvaške in Slovenije in zakaj je bil Sveti sedež med prvimi, ki so priznali obe državi kot suvereni in samostojni državi. Lahko bi rekli, da je razlog za to v naravi papeške diplomacije; v njenem zavzemanju za mir, človekove pravice. Lahko pa bi tudi rekli, da je bilo s koncem hladne vojne milijone ljudi osvobojenih izpod železne zaves. Le-te – v veliki meri katolike – pa Sveti sedež ni mogel pustiti na cedilu. Ideja zedinjene Evrope, ki jo zagovarja Janez Pavel II., namreč, ne obsega le zahodne Evrope, temveč Evropo v krščanskem in katoliškem pomenu.

UPORABLJENI VIRI

PRIMARNI VIRI

APOSTOLICA SEDES (1988), apostolsko pismo papeža Janeza Pavla II., http://www.vatican.va/holy-father/john-paul-ii/apost_constitution/documents/hf-jp-ii-apc-19880628-pastor-bonus-appendix_en.html (26.11.2002).

DUNAJSKA KONVENCIJA O DIPLOMATSKIH ODNOSIH (1961), <http://fletcher.tufts.edu/multi/texts/BH408.txt> (26.11.2002).

DUNAJSKA KONVENCIJA O POGODBENEM PRAVU (1969), <http://www.walter.gehr.net/frame24.html> (26.11.2002).

LATERANSKA POGODBA (1929), <http://www.aloha.net/~mikesch/treaty.htm> (26.10.2001).

LEGGE FONDAMENTALE DELLO STATO DELLA CITTÀ DEL VATICANO (2000), http://www.vatican.va/vatican_city_state/legislation/documents/scv_doc_20001126_legge_fondamentale-scv-it.htm (24.07.2002).

LUMEN GENTIUM (1964), dogmatska konstitucija Cerkve, <http://www.christusrex.org/www1/CDHN/V3.html> (26.11.2002).

OCTOGESIMA ADVENIENS (1971), apostolsko pismo papeža Pavla VI., http://www.vatican.va/holy-father/paul-vi/apost-letters/documents/hf-p-vi-apl-9710514-octogesima-adveniensi_en.html (26.11.2002).

PASTOR BONUS (1988), apostolska konstitucija papeža Janeza Pavla II., http://www.vatican.va/holy-father/john-paul-ii/apost_constitution/documents/hf-jp-ii-apc-19880628-pastor-bonus_en.html (26.11.2002).

SOLLICITUDO OMNIUM ECCLESiarUM (1969), apostolsko pismo papeža Pavla VI., (pridobljeno na apostolski nunciaturo v Ljubljani aprila 2003).

UBI NOS (1871), enciklika papeža Pija IX o papeški državi, http://www.hismercy.ca/content/church_docs/encyclicals/en_1871_PiusIX_UBINOS.html (26.10.2002).

USTANOVNA LISTINA OZN (1977), Ljubljana: Urad za javne informacije pri OZN.

SEKUNDARNI VIRI

ANDRASSY, Juraj, BAKOTIĆ, Božidar in VUKAS, Budislav (1995) Međunarodno pravo I. Zagreb: Školska knjiga.

APPLEBY, Scott (2000) Pope John Paul II. *Foreign Policy*, (119), 12-25.

BARKER, Craig J. (1995) The Theory and Practice of Diplomatic Law in the Renaissance and Classical Periods. *Diplomacy and Statecraft*, 6(3), 593-615.

BELTRAM, Peter (1980) Vatikan: subjekt mednarodnih odnosov. Ljubljana: FSPN, diplomsko delo.

BENKO, Vlado (1997) Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: FDV.

BENKO, Vladimir (2000) Sociologija mednarodnih odnosov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

BERKOVIĆ, Svjetlan (1997) Diplomatsko i konzularno pravo. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

BOFF, Leonardo (1986) Cerkev: Karizma in moč, razprave o bojeviti ekleziologiji. Maribor: Založba Obzorja.

CONCORDATS – CATHOLIC ENCYCLOPAEDIA (n.d.), <http://newadvent.org/cathen/04196a.htm> (11.06.2002).

COULUMBUS, Theodore A. in WOLFE, James H. (1990) Introduction to International Relations- Power and Justice. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall International Editions.

CVRLJE, Vjekoslav (1980) Vatikan u suvremenom svijetu. Zagreb:Školska knjiga.

CVRLJE Vjekoslav (1981) Međunarodna politika Vatikana za pontifikata Ivana Pavla II Wojtyle. *Kulturni radnik* 1(34), 46-83.

CVRLJE, Vjekoslav (1981a) Vatikan i suvremeni svet. *Argumenti* 1, 52-64.

CVRLJE, Vjekoslav (1985) Koncilska opredjeljenja i postkoncilska međunarodna politika Vatikana. *Časopis za društvena pitanja*, 15(3), 106-109.

CVRLJE, Vjekoslav (1992) Vatikanska diplomacija. Zagreb: Školska knjiga, Kršćanska sadašnjost.

DEGAN, Vladimir Đuro (2000) Međunarodno pravo. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

DE ROSA, Giuseppe (1998) Le nunziature apostoliche, Natura e fini della diplomazia pontificia. *La civiltà Cattolica*, I(3545), (451-460).

DENZA, Eileen (1998) Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. Oxford: Clarendon Press.

DRENIK, Simona (2001) Katoliška cerkev, Sveti sedež in Vatikan. *Ampak, mesečnik za kulturo, politiko in gospodarstvo*, 2(5), 10-11.

DUNN, Dennis J. (1982/83) The Vatican's Ostpolitik: Past and Present. *Journal of International Affairs*, 36(2), 247-257.

ECCLESIOLOGY (n.d.) A Study in Church History, <http://www.mcauley.acu.edu.au/~yuri/ecc/mod4.html> (10.09.2002).

FERLITO, Sergio (1988) L'attivit a internazionale della Santa Sede. Milano: Dott. A. Giuffr e Editore.

GARIBOLDI, Giorgio Angelozzi (1997) Pio XII e il nazismo. *Rivista di Studi Politici Internazionali*, LXIV(254), 183-198.

GELASIUS I (494) On Spiritual and Temporal Power, <http://www.fordham.edu/halsall/source/gelasius1.html> (19.10.2001).

GRAHAM, Robert A. (1959) Vatican Diplomacy: A Study of Church and State on the International Plane. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

HALL, John (1996) International Orders. Cambridge: Polity Press.

HOLSTI, K.J.(1995) International Politics: a Framework for Analysis. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

HOLY SEE (n.d.), <http://www.newadvent.org/cathen/07424b.htm> (16.09.2001).

ILIĆ, Predrag (1977) Ustanova pro-nuncija u diplomatskom pravu. *Međunarodni problemi* (2), 107-113.

JANKOVIĆ, Branimir (1988) Diplomacija: Savremeni sistem. Beograd: Naučna knjiga.

KEEN, Maurice (1993) Srednjeveška Evropa. Ljubljana: Cankarjeva založba.

KRAMER, John M. (1981) Ostpolitik Vatikana. *Argumenti*, 1, 114-130.

KNUTSEN, Torbjørn L. (1997) A History of International Relations Theory. Manchester, New York: Manchester University Press.

LANGHORNE, Richard (n.d.) History and the evolution of Diplomacy. <http://www.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy-book/content/html> (08.10.2002).

LA SANTA SEDE NEL DIRITTO INTERNAZIONALE (n.d.)- Situazione giuridica della Santa Sede dal 1870 al 1929, http://www.studiocelentano.it/publications_and_thesis/MaroItali/001.htm (10.10.2002).

LEGATE – CATHOLIC ENCYCLOPAEDIA (n.d.). <http://www.newadvent.org/cathen/09118a.htm> (16.09.2001).

LENZENWEGER, Josef, STOCKMEIER, Peter, BAUER B. Johannes, AMON, Karl, ZINNHOBLE, Rudolf, BENEDIK, Metod in ŠTUHEC, Ivan (1999) Zgodovina katoliške Cerkve. Celje: Mohorjeva družba.

MANHATTAN, Avro (1961) Vatikan in dvajseto stoletje. Ljubljana: Cankarjeva založba.

MARTINI, Luca (n.d.) Le caratteristiche peculiari dello Stato della Città del Vaticano: istituzioni e nuova costituzione, <http://www.filodiritto.com/diritto/pubblico/internazionale/cittadelvaticano.htm> (27.11.2002).

MASTNAK, Tomaž (1996) Kristjanstvo in muslimani. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

MATTINGLY, Garrett (1988) Renaissance Diplomacy. New York: Dover Publications.

MILLER, Michael J. (1997) The Pope's Team. *The Catholic Answer, Our Sunday Visitor Publishing*, 49-54, <http://www.petersnet.net/research/retrieve.cfm?RecNum=110> (12.12.2002).

MORGENTHAU, Hans (1995) Politika med narodi: borba za moč in mir. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

OSIANDER, Andreas (2001) Religion and Politics in Western Civilisation: The Ancient World as Matrix and Mirror of the Modern. *Millennium: Journal of International Studies*, 29(3), 761-790.

OSIANDER, Andreas (2001a) Sovereignty, International relations, and the Westphalian Myth. *International Organization*, 55(2), 251-287.

PAPAL STATES (n.d.), <http://www.ohiou.edu/~chastain/ip/papalsta.htm> (26.10.2001).

PHILPOTT, Daniel (2000) The Religious Roots of Modern International Relations. *International Studies Review*, 4(1), 206-245.

POLK, William R. (1997) Neighbours and Strangers- The Fundamentals of Foreign Affairs. Chicago, London: The University of Chicago Press.

POPE ST. LEO THE GREAT (n.d.) Papal Supremacy, <http://ic.net/~erasmus/RAZ235.HTM> (26.10.2001).

POTEMKIN, V.P. (1947) Zgodovina diplomacije, zvezek 1. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

REDDY, Shravanti (2002) Role of the Holy See in UN questioned, <http://dfn.org/focus/united-nations/holy-see.htm> (26.10.2002).

REESE, Thomas J. (n.d.) The Vatican Explained, <http://www.georgetown.edu/centers/woodstock/report/r-fea48.htm> (26.11.2002).

ROTER, Zdenko (1976) Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji 1945-1973. Ljubljana: Cankarjeva založba.

RUSSETT, Bruce in STARR, Harvey (1996) Svetovna politika: izbira možnosti. Ljubljana: FDV.

RYAN, Jerry (1999) Back to the Future. *Commonweal* 126(1) (Pridobljeno preko EBSCOHOST; Academic Search Premier, 05.06.2002).

SAMARDŽIĆ, Radovan (1985) Postkoncilna kretanja i Crkva Jovana Pavla drugog. *Pogledi- Časopis za društvena pitanja*, 15(3), 111-113.

SATOW, Ernest (1995) *Satow's Guide to Diplomatic Practice*. London, New York: Longman.

SEN, Biswanath (1988) *A Diplomat's Handbook of International Law and Practice*. Dordrecht: M. Nijhoff publishers.

SHELTON, Darlene (n.d.) Pius XII and the Nazis, <http://www.loyno.edu/history/journal/1983-4/shelton.htm> (27.11.2002).

SIMONITI, Iztok (1994) *Diplomatsko pravo*. Ljubljana: FDV.

SMRKE, Marjan (1996) *Religija in politika: spremembe v deželah prehoda*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

STERN, Geoffrey (1998) *The structure of International Society*. London and Washington: Pinter.

STRANGE, Susan (1995) *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

SVETO PISMO NOVE ZAVEZE (1958). Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat.

ŠTERBENC, Primož (1994) Pontifeks Maximus; Karizma in moč. *Delo*, 36(204), 29-30.

ŠTRUKELJ, Anton (1996) Papeštvo v skrivnosti Cerkve. *Tretji dan*, 25(5) (220), 3-4.

TAURAN, Jean-Luis (2002) Holy See's Presence in the International Organizations http://www.petersnet.net/research/retrieve_full.cfm?RecNum=4350 (31.07.2002).

TESCHKE, Benno (1998) Geopolitical Relations in the European Middle Ages: History and Theory. *International Organization*, 52(2), 325-358.

THE HOLY SEE AT THE UNITED NATIONS (2000), http://www.crlp.org/eng_pub_art_holysee.html (26.11.2002).

THE HOLY SEE JOINS UN CONVENTION (n.d.) on the Prohibition of Chemical and Toxic Weapons, http://www.petersnet.net/research/retrieve_full.cfm?RecNum=4144 (31.07.2002).

THE STATE (n.d.), <http://free.rmnet.it/~pellegrino/ctv/state.htm> (06.08.2002).

URANOV, Ghennadi (1998) Rapporti Russia – Santa Sede. *Rivista di studi politici internazionali*, 15(1). 23-35.

URH, Jana (1996) Odnosi med Svetim sedežem in državo. Ljubljana: FDV, diplomsko delo.

VALENTINIAN 1 (445) Decree on Papal Power, <http://www.fordham.edu/halsall/source/valentinian1.html> (19.10.2001).

WARNER, Carolyn M (2000) Confessions of an Interest Group- The Catholic Church and Political parties in Europe. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

WEIGEL, George (2001) Papacy and Power. <http://www.firstthings.com/7ftissues/ft0102/articles/weigel.html> (06.08.2002).

WERNER, Wouter G. in DE WILDE, Jaap H. (2001) The Endurance of Sovereignty. *European Journal of International Relations*, 7(3), 283-313.

ZAKONIK CERKVENEGA PRAVA (1999) Codex iuris canonici: razglašen z oblastjo
Janeza Pavla II.. Ljubljana: Družina d.o.o..

PRILOGA A: Seznam držav in mednarodnih organizacij, s katerimi ima Sveti sedež vzpostavljene diplomatske odnose

SEZNAM DRŽAV OZ. REGIJ, S KATERIMI IMA SVETI SEDEŽ VZPOSTAVLJENE DIPLOMATSKE ODOSE

	DRŽAVA OZ. REGIJA	PREDSTAVNIŠTVA SVETEGA SEDEŽA⁸²	PREDSTAVNIŠTVA DRŽAV PRI SVETEM SEDEŽU
1	ALBANIJA	Ap. nuncij*	Da
2	ALŽIRIJA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
3	ANDORA	Ap. nuncij (Španija)	Da (Andora)
4	ANGOLA	Ap. nuncij*	Da
5	ANTIGVA IN BARBUDA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da
6	ANTILI	Ap. delegat (Trinidad in Tobag)	/
7	ARABSKI POLOTOK	Ap. delegat (Kuvajt)	/
8	ARGENTINA	Ap. nuncij	Da
9	ARMENIJA	Ap. nuncij* (Gruzija)	Da (Francija)
10	AVSTRALIJA	Ap. nuncij*	Da
11	AVSTRIJA	Ap. nuncij	Da
12	AZERBADŽAN	Ap. nuncij* (Gruzija)	/
13	BAHAMI	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	/
14	BAHRAIN	Ap. nuncij* (Kuvajt)	/
15	BANGLADEŠ	Ap. nuncij*	Da (Švica)
16	BARBADOS	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da (Velika Britanija)
17	BELGIJA	Ap. nuncij	Da
18	BELIZE	Ap. nuncij* (El Salvador)	Da (Velika Britanija)
19	BELORUSIJA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
20	BENIN	Ap. nuncij*	Da (Belgija)
21	BOCVANA	Ap. delegat (Južna Afrika)	/
22	BOLGARIJA	Ap. nuncij*	Da
23	BOLIVIJA	Ap. nuncij	Da
24	BOSNA IN HERZEGOVINA	Ap. nuncij*	Da
25	BRAZILIJA	Ap. nuncij	Da
26	BRUNEI	Ap. delegat (Tajska)	/
27	BURKINA FASO	Ap. nuncij* (Slonokoščena obala)	Da (Francija)
28	BURUNDI	Ap. nuncij*	Da (Nemčija)
29	ČAD	Ap. nuncij*	Da (Francija)

⁸²S simbolom * so označeni apostolski nunciji, ki niso starešine (doajeni) diplomatskega zbora. Države v oklepajih pomenijo sedež predstavništva.

30	CENTRALNOAFRIŠKA REPUBLIKA	Ap. nuncij*	/
31	ČEŠKA	Ap. nuncij	Da
32	ČILE	Ap. nuncij	Da
33	CIPER	Ap. nuncij*	Da (Nemčija)
34	COOKOVI OTOKI	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
35	DANSKA	Ap. nuncij* (Švedska)	Da (Švica)
36	DEM. REP. KONGO	Ap. nuncij*	Da
37	DEM. REPUBLIKA SAO TOME IN PRINCIPE	Ap. nuncij* (Angola)	/
38	DOMINIKA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	/
39	DOMINIKANSKA REPUBLIKA	Ap. nuncij	Da
40	DŽIBUTI	Ap. nuncij* (Etiopija)	Da (Džibuti)
41	EGIPT	Ap. nuncij*	Da
42	EKVADOR	Ap. nuncij	Da
43	EKVATORIALNA GVINEJA	Ap. nuncij* (Kamerun)	Da (Maroko)
44	ERITREJA	Ap. nuncij* (Etiopija)	Da (Nemčija)
45	ESTONIJA	Ap. nuncij* (Litva)	Da (Estonija)
46	ETIOPIJA	Ap. nuncij*	/
47	FEDERACIJA SVETI KRIŠTOF IN NEVIS	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	/
48	FIDJI	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	Da (Velika Britanija)
49	FILIPINI	Ap. nuncij	Da
50	FINSKA	Ap. nuncij* (Švedska)	Da
51	FRANCIJA	Ap. nuncij	Da
52	GABON	Ap. nuncij*	Da
53	GAMBIJA	Ap. nuncij* (Gvineja)	Da (Velika Britanija)
54	GAŃA	Ap. nuncij*	Da (Francija)
55	GRČIJA	Ap. nuncij*	Da
56	GRENADA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	/
57	GRUZIJA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
58	GVAJANA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da (Velika Britanija)
59	GVATEMALA	Ap. nuncij	Da
60	GVINEJA	Ap. nuncij*	Da (Nemčija)
61	GVINEJA BISSAU	Ap. nuncij* (Senegal)	Da (Francija)
62	HAITI	Ap. nuncij	Da
63	HONDURAS	Ap. nuncij	Da
64	HRVAŠKA	Ap. nuncij	Da
65	INDIJA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
66	INDONEZIJA	Ap. nuncij*	Da
67	IRAK	Ap. nuncij*	Da
68	IRAN	Ap. nuncij*	Da

69	IRSKA	Ap. nuncij	Da
70	ISLANDIJA	Ap. nuncij* (Švedska)	Da (Francija)
71	ITALIJA	Ap. nuncij	Da
72	IZRAEL	Ap. nuncij*	Da
73	JAMAJKA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da (Nemčija)
74	JAPONSKA	Ap. nuncij*	Da
75	JEMEN	Ap. nuncij* (Kuvajt)	Da (Nemčija)
76	JERUZALEM IN PALESTINA	Ap. delegat	/
77	JORDANIJA	Ap. nuncij*	Da (Francija)
78	JUGOSLAVIJA	Ap. nuncij*	Da
79	JUŽNA AFRIKA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
80	KAMBODŽA	Ap. nuncij* (Tajska)	/
81	KAMERUN	Ap. nuncij*	Da (Nemčija)
82	KANADA	Ap. nuncij*	Da
83	KATAR	Ap. nuncij*	/
84	KAZAHSTAN	Ap. nuncij*	Da (Švica)
85	KENIJA	Ap. nuncij*	Da (Francija)
86	KIRGIZISTAN	Ap. nuncij* (Kazahstan)	Da (Nemčija)
87	KIRIBATI	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
88	KOLUMBIJA	Ap. nuncij	Da
89	KOMORSKI OTOKI	Ap. delegat (Madagaskar)	/
90	KOREJA	Ap. nuncij*	Da
91	KOSTARIKA	Ap. nuncij	Da
92	KUBA	Ap. nuncij*	Da
93	KUVAJT	Ap. nuncij*	Da (Francija)
94	LAOS	Ap. delegat (Tajska)	/
95	LESOTO	Ap. nuncij* (Južna Afrika)	Da (Nemčija)
96	LETONIJA	Ap. nuncij* (Litva)	Da (Latvija)
97	LIBANON	Ap. nuncij	Da
98	LIBERIJA	Ap. nuncij* (Gvineja)	Da (Velika Britanija)
99	LIBIJA	Ap. nuncij* (Malta)	Da
100	LICHENSTEIN	Ap. nuncij (Švica)	Da (Belgija)
101	LITVA	Ap. nuncij	Da
102	LUKSEMBURG	Ap. nuncij	Da
103	MADAGASKAR	Ap. nuncij	Da (Francija)
104	MADŽARSKA	Ap. nuncij	Da
105	MAKEDONIJA	Ap. nuncij* (Slovenija)	Da
106	MALAVI	Ap. nuncij* (Zambija)	Da (Nemčija)
107	MALEZIJA	Ap. delegat (Tajska)	/
108	MALI	Ap. nuncij* (Senegal)	Da (Francija)
109	MALTA	Ap. nuncij	Da (Malta)
110	MAROKO	Ap. nuncij*	Da
111	MARSHALLOVI OTOKI	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
112	MAURICIUS	Ap. nuncij* (Madagaskar)	Da (Velika Britanija)

113	MAVRETANIJA	Ap. delegat (Senegal)	/
114	MEHIKA	Ap. nuncij*	Da
115	MIKRONEZIJA	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
116	MJANMAR	Ap. delegat (Tajska)	/
117	MOLDAVIJA	Ap. nuncij* (Madžarska)	/
118	MONGOLIJA	Ap. nuncij* (Koreja)	Da (Mongolija)
119	MOZAMBIK	Ap. nuncij*	/
120	NAMIBIJA	Ap. nuncij* (Južna Afrika)	/
121	NAURU	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
122	NEMČIJA	Ap. nuncij	Da
123	NEPAL	Ap. nuncij* (Indija)	Da (Nemčija)
124	NIGER	Ap. nuncij* (Slonokoščena obala)	Da (Nemčija)
125	NIGERIJA	Ap. nuncij*	Da (Španija)
126	NIKARAGVA	Ap. nuncij	Da
127	NIZOZEMSKA	Ap. nuncij*	Da
128	NORVEŠKA	Ap. nuncij* (Švedska)	Da (Švica)
129	NOVA ZELANDIJA	Ap. nuncij*	Da (Španija)
130	PACIFIK	Ap. delegat (Nova Zelandija)	/
131	PAKISTAN	Ap. nuncij*	Da (Švica)
132	PALAU	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
133	PANAMA	Ap. nuncij*	Da
134	PAPUA NOVA GVINEJA	Ap. nuncij*	Da (Belgija)
135	PARAGVAJ	Ap. nuncij	Da
136	PERU	Ap. nuncij	Da
137	POLJSKA	Ap. nuncij	Da
138	PORTUGALSKA	Ap. nuncij	Da
139	REPUBLIKA KONGO	Ap. nuncij*	Da (Francija)
140	ROMUNIJA	Ap. nuncij	Da
141	RUANDA	Ap. nuncij	Da (Belgija)
142	RUSKA FEDERACIJA	Ap. nuncij	Da
143	SALOMONovi OTOKI	Ap. nuncij* (Papua Nova Gvineja)	/
144	SALVADOR	Ap. nuncij	Da
145	SAMOA	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
146	SAN MARINO	Ap. nuncij* (Italija)	Da
147	SEJŠELI	Ap. nuncij* (Madagaskar)	/
148	SENEGAL	Ap. nuncij*	Da
149	SIERRA LEONE	Ap. nuncij* (Gvineja)	Da (Belgija)
150	SINGAPUR	Ap. nuncij*	Da (Belgija)
151	SIRIJA	Ap. nuncij*	Da (Francija)
152	SLONOKOŠČENA OBALA	Ap. nuncij	Da
153	SLOVAŠKA	Ap. nuncij	Da

154	SLOVENIJA	Ap. nuncij	Da
155	SOMALIJA	Ap. delegat (Sudan)	/
156	ŠPANIJA	Ap. nuncij	Da
157	ŠRI LANKA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
158	SUDAN	Ap. nuncij*	Da (Francija)
159	SURINAM	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da (Nizozemska)
160	SVAZILAND	Ap. nuncij* (Južna Afrika)	Da (Danska)
161	ŠVEDSKA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
162	SVETA LUCIJA	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	Da (Castries)
163	SVETI VINCENC IN GRENADINE	Ap. nuncij* (Trinidad in Tobago)	/
164	ŠVICA	Ap. nuncij	Da ⁸³ (Češka)
165	TADŽIKISTAN	Ap. nuncij* (Kazahstan)	/
166	TAJSKA	Ap. nuncij*	Da (Švica)
167	TAJVAN	Ap. nuncij	Da
168	TANZANIJA	Ap. nuncij*	Da (Nemčija)
169	TOGO	Ap. nuncij* (Benin)	Da (Belgija)
170	TONGA	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
171	TRINIDAD IN TOBAGO	Ap. nuncij*	Da (Belgija)
172	TUNIZIJA	Ap. nuncij* (Alžirija)	Da (Švica)
173	TURČIJA	Ap. nuncij*	Da
174	TURKMENISTAN	Ap. nuncij* (Turčiji)	/
175	UGANDA	Ap. nuncij*	Da (Belgija)
176	UKRAJINA	Ap. nuncij*	Da
177	URUGVAJ	Ap. nuncij	Da
178	UZBEKISTAN	Ap. nuncij* (Kazahstan)	/
179	VANUATU	Ap. nuncij* (Nova Zelandija)	/
180	VELIKA BRITANIJA	Ap. nuncij*	Da
181	VENEZUELA	Ap. nuncij	Da
182	ZAMBIJA	Ap. nuncij*	Da (Velika Britanija)
183	ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	Ap. nuncij*	Da
184	ZELENORTSKI OTOKI	Ap. nuncij* (Senegal)	Da (Portugalska)
185	ZIMBABVE	Ap. nuncij*	Da (Francija)

Sveti sedež ima diplomatske odnose z Evropsko unijo, Palestinsko osvobodilno organizacijo in Malteškim Viteškim redom.

⁸³ Poslanik na misiji posebnega značaja.

PREDSTAVNIŠTVA ORGANIZACIJAH⁸⁴:	SVETEGA SEDEŽA	PRI	MEDVLADNIH
Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty Organization⁸⁵ , Dunaj	CTBTO		članica
Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (United Nations Food and Agriculture Organization), Rim	FAO		opazovalka
Mednarodna agencija za jedrsko energijo (International Atomic Energy Agency), Dunaj	IAEA		članica
Mednarodna organizacija za civilno letalstvo (International Civil Aviation Organization), Montreal	ICAO		opazovalka na neformalni osnovi
Mednarodni odbor za vojaško medicino (International Committee of Military Medicine), Bruselj	ICMM		članica
Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva (International Fund for Agricultural Development), Rim	IFAD		opazovalka
International Grains Council⁸⁶ , London	IGC		članica tudi v imenu Države Vatikan
Mednarodna organizacija dela (International Labour Organization), Ženeva	ILO		opazovalka
Svetovna pomorska organizacija (International Maritime Organization), London	IMO		opazovalka na neformalni osnovi
Mednarodna organizacija za satelitsko komunikacijo (International Telecommunications Satellite Organization), Washington	INTELSAT		članica tudi v imenu države Vatikan
Mednarodna organizacija za migracijo (International Organization for Migration), Ženeva	IOM		opazovalka
International Strategy for Disaster Reduction⁸⁷ , Ženeva	ISDR		opazovalka na neformalni osnovi

⁸⁴ Navedene so le najpomembnejše mednarodne medvladne organizacije.

⁸⁵ Pripravljalni odbor za organizacijo splošne prepovedi jedrskega testiranja (slovenila A.Š. Škapin)

⁸⁶ Mednarodni svet za žitarice (slovenila A.Š. Škapin).

Mednarodna telekomunikacijska zveza (International Telecommunication Union), Ženeva	ITU	članica tudi v imenu države Vatikan
Latinska zveza (Latin Union), Pariz	LU	opazovalka
Organizacija za prepoved uporabe kemičnega orožja (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons), Haag	OPWC	opazovalka
Center ZN za človeška naselja (United Nations Centre for Human Settlements), Nairobi	UNCHS/HABITAT	opazovalka
Odbor ZN o miroljubni uporabi vesolja (United Nations Committee on Peaceful Use of Outer Space), Dunaj	UNCOPUOS	opazovalka na neformalni osnovi
Komisija ZN o trajnostnem razvoju (United Nations Commission on Sustainable Development), New York	UNCSD	opazovalka na neformalni osnovi
Konferenca ZN za trgovino in razvoj (United Nations Conference on Trade and Development), Ženeva	UNCTAD	članica
Program ZN za nadzor uporabe drog (United Nations International Drug Control Programme), Dunaj	UNDCP	opazovalka
Program ZN za okolje (United Nations Environment Programme), Nairobi	UNEP	opazovalka
Organizacija ZN za prosveto, znanost in kulturo (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), Pariz	UNESCO	opazovalka
Urad visokega komisarja za begunce (United Nations High Commissioner for Refugees), Ženeva	UNHCR	članica
Organizacija ZN za industrijski razvoj (United Nations Industrial Development Organization), Dunaj	UNIDO	opazovalka
Organizacija združenih narodov (United Nations Organization), New York, Ženeva, Dunaj	UNO	opazovalka

⁸⁷ Mednarodna strategija za zmanjševanje nesreč (slovenila A.Š.Škapin).

Mednarodni inštitut za unifikacijo zasebnega prava (International Institute for the Unification of Private Law), Rim	UNIDROIT	članica tudi v imenu države Vatikan
Mednarodna poštna zveza (Universal Postal Union), Bern,	UPU	članica tudi v imenu države Vatikan
Svetovni program za prehrano (World Food Programme), Rim	WFP	opazovalka
Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization), Ženeva	WHO	opazovalka
Svetovna avtorska organizacija (World Intellectual Property Organization), Ženeva	WIPO	članica
Svetovna meteorološka organizacija (World Meteorological Organization), Ženeva	WMO	opazovalka na neformalni osnovi
Svetovna trgovinska organizacija (World Trade Organization), Ženeva	WTO	opazovalka
Svetovna turistična organizacija (World Tourist Organization), Madrid	WTO	opazovalka

Sveti sedež sodeluje tudi z nekaterimi regionalnimi organizacijami in telesi:

African Asian Legal Consultative Committee ⁸⁸ , New Delhi	AALCC	opazovalka na neformalni osnovi
Arabska liga (Arab League), Kairo	AL	delegatka
Evropska konferenca za poštno in telekomunikacijsko administracijo (European Conference of Postal and Telecommunications Administrations)	CEPT	članica tudi v imenu države Vatikan
Svet Evrope (Council of Europe), Strasbourg	CE	opazovalka
Svet za kulturno sodelovanje Sveta Evrope (Council for Cultural Co-operation of the Council of Europe), Strasbourg	CDCC	članica

⁸⁸ Afriško-azijski pravno posvetovalni odbor (slovenila A.Š.Škapin).

Evropska organizacija za satelitsko komuniciranje (European Telecommunications Satellite Organization), Pariz	EUTELSAT	članica tudi v imenu države Vatikan
Organizacija ameriških držav (Organization of American States), Washington	OAS	opazovalka
Organizacija afriške enotnosti – Afriška unija (Organization of African Unity), Addis Abeba	<i>OAU</i>	opazovalka
Organizacija za varost in sodelovanje v Evropi (Organization for Security and Co-operation in Europe), Dunaj	<i>OSCE</i>	članica

Vir: Annuario Pontificio 2003 in Bilateral and multilateral relations of the Holy See (http://vatican.va/news-services/press/documentazione/documents/corpo-diplomatico-index_en.html) (12.04.2003))

PRILOGA B: Besedilo resolucije št. 253 ameriškega kongresa iz leta 2000, s katero kongres izraža naklonjenost Svetemu sedežu ter se zavzema za to, da bi Sveti sedež obdržal v OZN status opazovalke – države nečlanice.⁸⁹

Concurrent Resolution

Expressing the sense of the Congress strongly objecting to any effort to expel the Holy See from the United Nations as a state participant by removing its status as a Permanent observer.

Whereas the Holy See is the governing authority of the sovereign state of Vatican City;

Whereas the Holy See has an internationally recognized legal personality that allows it to enter into treaties as the juridical equal of a state and to send and receive diplomatic representatives;

Whereas the diplomatic history of the Holy See began over 1,600 years ago, during the 4th century A.D., and the Holy See currently has formal diplomatic relations with 169 nations, including the United States, and maintains 179 permanent diplomatic missions abroad;

Whereas, although the Holy See was an active participant in a wide range of United Nations activities since 1946 and was eligible to become a member state of the United Nations, it chose instead to become a nonmember state with Permanent Observer status over 35 years ago, in 1964;

Whereas, unlike the governments of other geographically small countries such as Monaco, Nauru, San Marino, and Liechtenstein, the Holy See does not possess a vote in the General Assembly of the United Nations;

Whereas, according to a July 1998 assessment by the United States Department of State, "the United States values the Holy See's significant contributions to international peace and human rights";

Whereas during the past year certain organizations that oppose the views of the Holy See regarding the sanctity of human life and the value of the family as the basic unit of society have initiated an organized effort to pressure the United Nations to remove the Permanent Observer status of the Holy See; and Whereas the removal of the Holy See's

⁸⁹ Resolucija je bila sprejeta soglasno (s 416 glasovi za in enim vzdržanim). Ameriški kongres je tako podprl dejavnost Svetega sedeža v sistemu OZN ter nedvoumno priznal Sveti sedež kot suvereno enoto sposobno delovanja v mednarodnih odnosih.

Permanent Observer status would constitute an expulsion of the Holy See from the United Nations as a state participant; Now, therefore, be it

Resolved by the House of Representatives (the Senate concurring), That the Congress –

1. commends the Holy See for its strong commitment to fundamental human rights, including the protection of innocent human life both before and after birth, during its 36 years as a Permanent Observer at the United Nations;
2. strongly objects to any effort to expel the Holy See from the United Nations as a state participant by removing its status as a nonmember state Permanent Observer;
3. believes that any degradation of the status accorded to the Holy See at the United Nations would seriously damage the credibility of the United Nations by demonstrating that its rules of participation are manipulable for ideological reasons rather than being rooted in neutral principles and objective facts of sovereignty; and
4. expresses the concern that any such degradation of the status accorded to the Holy See would seriously damage relations between the United Nations and member states that find in the Holy See a moral and ethical presence with which they can work effectively in pursuing humanitarian approaches to international problems.

Vir: <http://www.saint-mike.org/Library/ChurchState/UNSupport.html> (29.09.2002).